

Monialaisten maatilojen tuloverojärjestelmät

Sami Ovaska

Maa- ja elintarviketalous 32
79 s., 2 liitettä

Monialaisten maatilojen tuloverojärjestelmät

Sami Ovaska

ISBN 951-729-799-8 (Painettu)
ISBN 951-729-800-5 (Verkkajulkaisu)
ISSN 1458-5073 (Painettu)
ISSN 1458-5081 (Verkkajulkaisu)
www.mtt.fi/met/pdf/met32.pdf

Copyright

MTT

Sami Ovaska

Julkaisija ja kustantaja

MTT Taloustutkimus, Luutnantintie 13, 00410 Helsinki

www.mtt.fi/mttl

Jakelu ja myynti

MTT Taloustutkimus, Luutnantintie 13, 00410 Helsinki

Puhelin (09) 56 080, telekopio (09) 563 1164

sähköposti julkaisut@mtt.fi

Julkaisuvuosi

2003

Painopaikka

Vammalan Kirjapaino Oy

Kannen kuva

Sami Ovaska

Monialaisten maatalojen tuloverojärjestelmät

Sami Ovaska

MTT Taloustutkimus, Luutnantintie 13, 00410 Helsinki, sami.ovaska@mtt.fi

Tiivistelmä

Usealla maatilalla osa toimeentulosta hankitaan varsinaisen maatalouden ulkopuolelta. Tiloja, joilla harjoitetaan varsinaisen maatalouden ohella muuta yritystoimintaa, kutsutaan monialaisiksi maatiloiksi. Yritystoiminnan tuloverotuksessa keskeisellä sijalla yritysmuodon ohella on toimintaan sovellettava tuloverolaki. Maatalouden tuloverotuksessa sovelletaan maatilatalouden tuloverolakia, joka sisältää verotettavan tuloksen laskentasäännöt. Elinkeinotoiminnan verotettava tulos lasketaan puolestaan elinkeinoverolain mukaan. Selviä säännöksiä siitä, milloin kyseistä toimintaa verotetaan varsinaisen maatalouden ohella maatilatalouden tuloverolain mukaan ja milloin elinkeinoverolain mukaan erillisenä liikkeenä, ei ole olemassa.

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, mitä tuloverovaikutuksia viljelijäparikunnalle aiheutuu, jos tilalla harjoitettua muuta yritystoimintaa verotetaan elinkeinoverolaki-yksityisliikkeenä tai elinkeinoverolaki-osakeyhtiönä verrattuna tilanteeseen, jossa sitä verotetaan varsinaisen maatalouden ohella maatilatalouden tuloverolain mukaan. Tutkimusmenetelmänä käytettiin staattista aineistoon perustuvaa mikrosimulointia. Menetelmässä muodostettiin kolme edustavaa tilaa, joilla harjoitettiin viljanviljelyn lisäksi koneurakointia, maatilamatkailua tai elintarvikkeiden jatkojalostusta. Lakimalleja muodostettiin samoin kolme ja ne sisälsivät tuloverotuksen laskentasäännöt. Tutkimusaineistona käytettiin MTT Taloustutkimuksen niiden kannattavuuskirjanpitotilojen tietoja vuosilta 1998-2000, joilla harjoitettiin varsinaisen maatalouden ohella myös muuta yritystoimintaa.

Maatilatalouden tuloverolain ja elinkeinoverolain sisältöjen havaittiin olevan lähellä toisiaan, joten jaettavan yritystulon määrässä ei syntynyt suuria eroja. Maatilatalouden tuloverolain elinkeinoverolakia suuremmat varausmahdollisuudet tulivat esille laajennettaessa tilan muuta yritystoimintaa. Osakeyhtiö havaittiin epäedullisimmaksi muun yritystoiminnan harjoittamismuodoksi. Lakimalleja muutettiin syksyllä 2002 tuloverotuksen kehittämistä pohtineen ylijohtaja Lasse Arvelan työryhmän ehdotusten perusteella. Ehdotukset heikensivät edelleen osakeyhtiömuodossa harjoitetun tilan muun yritystoiminnan asemaa suhteessa muihin yritysmuotoihin, joilla ehdotusten vaikutukset jäivät vähäisiksi.

Asiasanat: verotus, tulovero, maatalousverotus, elinkeinoverotus, yritysmuodot, maatilat, maatalousyritykset, maatalouden yritysmuodot, elinkeinot, maaseutuelinkeinot

Income taxation on diversified farms

Sami Ovaska

MTT Economic Research, Agrifood Research Finland, Luutnantintie 13,
FIN-00410 Helsinki, Finland, sami.ovaska@mtt.fi

Abstract

A relatively large portion of Finnish farmers have diversified to on-farm non-agricultural activities. Taxation of diversified farm might be very complicated. There are two different income tax laws in Finland to calculate business activity's profit to be shared. The one is applied for agriculture (act on the income tax of agriculture) and the other (act on the business income tax) is applied for all other business activities. In farmer's income taxation on-farm non-agricultural business activity can be handled in two different ways. All it's returns and costs are calculated together with agriculture or calculated separately. The form of enterprise considering on-farm non-agriculture business activity is another important factor that influences farmer's income taxation.

The aim of this study is to examine income taxation effects related to changes in income tax law and form of enterprise concerning on-farm non-agricultural business activities. Branches of on-farm non-agricultural business activities in this study are contractor work, rural tourism and processing of food supplies.

Differences between these two income tax laws did not affect considerably on farmer's income taxes though act on the income tax of agriculture seemed to be slightly favourable. For a farmer it seems that least income taxes are paid if other business's returns and costs are calculated together with agriculture and taxes are paid by using act on the income tax of agriculture. Limited company was the most unprofitable form of enterprise to practise on-farm non-agricultural business activity.

Index words: act on the income tax of agriculture, act on the business income tax, form of enterprise, diversified farms

Esipuhe

Maa- ja metsätalouden ohella harjoitettava muu yritystoiminta on yleistymässä maataloilla. Viime vuosina sitä on harjoitettu reilulla neljäsosalla Suomen tiloista. Maatilojen yritystoiminnan laajentumisen myötä monialaisiin tiloihin liittyvää tulo- ja kannattavuustutkimusta on viime vuosina pyritty lisäämään MTT Taloustutkimuksessa. Tutkimusaineistojen saamiseksi monialaisia tiloja on 1990-luvulla rekrytoitu mukaan laitoksen koordinoimaan maatalouden kannattavuuskirjanpitoon. Verotus liittyy läheisesti yrittäjien tulonmuodostukseen. Tämän vuoksi maatalouden sekä myöhemmin myös muun yritystoiminnan verokysymyksiä on aika ajoin tarkasteltu MTT Taloustutkimuksen ja sitä edeltäneen MTTL:n tutkimuksissa. EU-jäsenyyden tuoman maatalouden toimintaympäristön muutoksen tiimoilta verrattiin 1990-luvun lopulla suomalaisten tilojen maatalouden tuloverotusta ja sukupolvenvaihdosten verokohtelua Saksan (Miettinen 1998) ja Ruotsin (Vihtonen 1999) verotuskäytäntöihin. Monialaisiin tiloihin liittyvän taloustutkimuksen innoittamana (mm. Rantamäki-Lahtinen 2000 ja 2002) Koivunen (2001) vertasi case-tutkimuksessaan maatilojen ja muiden pienyrittäjien sukupolvenvaihdosprosesseja ja niiden verotusta. Oheinen MMM Sami Ovaskan tutkimus puolestaan valottaa verotuksen kysymyksiä monialatilojen tuloverotuksen osalta.

Lähtökohtana käsillä olevassa monialatilojen verotuksen tutkimuksessa on selvittää maatalouden tuloverolain (MVL) ja toisaalta taas elinkeinoverolain (EVL) mukaisen verotuksen edullisuutta monialaisilla tiloilla varsinaisen maatalouden lisäksi harjoitettavassa muussa yritystoiminnassa. Verolainsäädännössä ei ole kovin yksiselitteisesti sanottu sitä, miten laajaa maatilalla harjoitettava muu yritystoiminta voi olla, jotta siitä muodostuisi EVL:n mukaan verotettava tulolähde. Tältä osin käytännöt vaihtelevat maan eri osissa. Tutkimuksessa on tarkasteltu EVL:n soveltamisen edullisuutta yrittäjän kannalta suhteessa MVL:n soveltamiseen.

Tutkimus perustuu MMM Sami Ovaskan tekemään maatalouden liiketaloustieteen pro gradu –tutkielmaan. Opinnäytetyön on ohjannut Helsingin yliopiston taloustieteen laitoksessa professori Matti Ylätaalo. Tutkimuksen empiirinen osa on tehty MTT Taloustutkimuksessa professori Maija Puurusen ja MMM Leena Rantamäki-Lahtisen ohjauksessa. Lainopilliset kommentit on antanut varatuomari Ilkka Ojala Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitosta. Tutkimuksen rahoituksesta on vastannut MTT Taloustutkimus. Tutkija esittää parhaat kiitokset työn ohjaajille sekä muille tutkimusta edistäneille tahoille.

Helsingissä heinäkuussa 2003

Maija Puurunen

Sisällysluettelo

1 Johdanto	8
2 Monialaiset maatilat	9
2.1 Määritelmä	9
2.2 Lukumäärä ja rakenne	9
2.3 Omaisuus ja kustannusrakenne	10
3 Yritystoiminnan verotus	11
3.1 Verotuksen tavoitteet	11
3.2 Yritystoimintaan liittyvät verot	12
3.2.1 Meno – tulo-teoria ja yritysten tuloverot	12
3.2.2 Muut yritystoimintaan liittyvät verot	13
3.3 Verolakien soveltaminen ja keskeiset erot	15
3.3.1 Maatalouden tulolähde ja elinkeinotulolähde	16
3.3.2 MVL:n ja EVL:n keskeiset erot	18
3.3.2.1 Luovutusvoitto ja –tappio	18
3.3.2.2 Kirjaamisperuste	20
3.3.2.3 Kirjanpitovelvollisuus ja tilikausi	20
3.3.2.4 Poistot	21
3.3.2.5 Korot	23
3.3.2.6 Varaukset	23
3.3.3 Muita MVL:n ja EVL:n eroja	26
3.4 Yritysmuodot	29
4 Tuloverolaskenta yritysmuodoittain	35
4.1 Yritystulon jaon vaiheet	35
4.2 Jaettavan yritystulon laskenta	35
4.3 Nettovarallisuuden määrittäminen	37
4.4 Yritystulon jako pääoma- ja ansiotuloksi	38
5 Mallien käyttö simuloinnissa	40

5.1	Mikrosimulointi ja lakimallit	40
5.2	Edustava tila	40
5.3	Tutkimuksen teoreettinen viitekehys	41
6	Tutkimusaineisto ja –menetelmät	43
6.1	Tutkimusaineisto	43
6.2	Kyselyaineiston analysointi	43
6.3	Mikrosimuloinnin toteutus	45
6.3.1	Edustavien tilojen muodostaminen	45
6.3.2	Lakimallien muodostaminen	50
6.3.3	Herkkyysanalyysi	57
7	Tutkimustulokset	59
7.1	Kyselyaineisto	59
7.2	Tuloverojen määrä eri lakimalleilla	60
7.3	Muut vaikutukset	68
8	Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset	69
	Kirjallisuus	74
	Liitteet	

1 Johdanto

Yhä useammalla maatilalla osa toimeentulosta saadaan perinteisen maataloustuotannon ulkopuolelta. Suomen liittyminen Euroopan unioniin aiheutti tuottajaintojen laskun sekä suorien tukien merkityksen kasvun viljelijäperheiden tulomuodostuksessa. Yrityskoon kasvun ohella yhtenä strategiavaihtoehtona toimintaympäristön muutoksessa on nähty tulorakenteen monipuolistaminen (Niemi ym. 1995, s. 165). Eräs tulorakenteen monipuolistamiskeino on muun yritystoiminnan harjoittaminen maatilalla varsinaisen maatalouden lisäksi. Maatiloilla harjoitettava muu yritystoiminta on melko yleinen ilmiö, sillä vuonna 2000 sitä harjoitettiin reilulla neljäsosalla Suomen maatiloista.

Maatalouden verotusta, samoin kuin tulorakenteen monipuolistamista, on tutkittu vähän. Viime vuosina kiinnostuksen kohteena on ollut maatalouden osakeyhtiöittäminen ja sen mahdolliset verotukselliset edut. Yritystoiminnan tuloverotuksessa keskeisellä sijalla yritysmuodon ohella on toimintaan sovellettava tuloverolaki. Maatalouden tuloverotuksessa sovelletaan maatalouden tuloverolakiä (MVL), joka sisältää verotettavan tuloksen laskentasäännöt. Elinkeinoiminnan verotettava tulos lasketaan puolestaan elinkeinoverolain (EVL) mukaan. Tällöin mielenkiintoista verotuksen näkökulmasta on maatiloilla varsinaisen maatalouden lisäksi harjoitettava muu yritystoiminta, sillä ei ole olemassa selviä säännöksiä siitä, milloin kyseistä toimintaa verotetaan varsinaisen maatalouden ohella MVL:n mukaan ja milloin EVL:n mukaan erillisenä liikkeenä.

Valtaosaa maatiloilla harjoitetusta muusta yritystoiminnasta verotettiin vuonna 2000 varsinaisen maatalouden ohella MVL:n mukaan (65 %), jolloin erillisenä liikkeenä EVL:n mukaan verotetun muun yritystoiminnan osuus oli 35 % (TIKE 2001, s. 6). Yrittäjän kannalta ei kuitenkaan ole yhdentekevää, kumman verolain mukaan toiminnan tulos lasketaan. Tämä johtuu kyseisten verolakien sisältöeroista. Niiden lisäksi tulolähdetulkinta, eli tapahtuuko verotus MVL:n vai EVL:n mukaan, aiheuttaa yrittäjälle myös muita vaikutuksia. Tutkimuksen päätarkoitus on *maatilalla harjoitetun muun yritystoiminnan verotuksen* tutkiminen. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää:

1. Miten tilalla muuta yritystoimintaa harjoittavan viljelijäpariskunnan *tuloverorasitus* muuttuu, jos muuta yritystoimintaa verotetaan EVL:n perusteella eri liikkeenä verrattuna tilanteeseen, jossa sitä verotetaan varsinaisen maatalouden ohella MVL:n mukaan.
2. Mitä *muita vaikutuksia* viljelijäpariskunnalle aiheutuu, jos tilan muuta yritystoimintaa verotetaan EVL:n mukaan eri liikkeenä verrattuna tilanteeseen, jossa sitä verotetaan varsinaisen maatalouden ohella MVL:n mukaan.

2 Monialaiset maatilat

2.1 Määritelmä

Maatilatalouden ulkopuolisista ansioista käytetty terminologia ei ole vielä täysin vakiintunutta. Peltolan (2000, s. 11) mukaan monitoimisuus kuvaa viljelijäperheen tulonmuodostusta useasta eri lähteestä, jolloin myös palkkatyö sisältyy määritelmään. Vihtonen ja Haverinen (1995, s. 7) puolestaan määrittelevät maatilan monialaiseksi, jos siellä harjoitetaan muuta yritystoimintaa maa- ja metsätalouden ohella. Siten termi ”monitoimisuus” koskee viljelijäperhettä ja ”monialaisuus” itse yritystä. Maaseutuelinkeinoja harjoittavien viljelijöiden tilat voidaan jakaa kolmeen ryhmään, jotka ovat monialaiset tilat, perustuotantotilat ja muut maaseutuyritykset. Perustuotantotiloilla tarkoitetaan perinteistä maa- ja metsätaloutta harjoittavia tiloja. Maaseutuyritykset ovat puolestaan maaseudulla sijaitsevia pienyrityksiä, joiden ei tarvitse välttämättä sijaita maatilalla (Niemi & Ahlstedt 2002, s. 14). Tässä tutkimuksessa tarkastellaan monialaisia maatiloja, joten viljelijäperheen tilan ulkopuoliset palkkatulot eivät sisälly tutkimukseen.

Maatilojen monialaisuus ei ole uusi ilmiö, sillä sivuelinkeinomahdollisuuksia on hyödynnetty maataloilla satoja vuosia. Erityisesti pienillä tiloilla maatilataloudesta saadut tulot eivät ole riittäneet riittävään toimeentuloon, jolloin muut ansiot ovat olleet välttämättömiä (Peltola 2000, s. 50). Tilakokoon kasvattamisella pyritään usein alentamaan yksikkökustannuksia, jolloin tilan vajaakäytössä olevaa tuotantovälineistöä käytetään entistä suuremmalle tuotannolle (Pyykkönen 1996, s. 5-6). Toisaalta kaikilla viljelijöillä ei ole mahdollisuutta tai halua kasvattaa tilakokoa, jolloin heidän on etsittävä uusia toimeentulolähteitä. Tulojen hajauttamisen avulla viljelijäperheen on mahdollista parantaa toimeentuloaan ja tasata maatalouden tulonvaihtelujen vaikutuksia siihen (Peltola 2000, s. 216-217).

2.2 Lukumäärä ja rakenne

Rantamäki-Lahtisen (2000, s. 14, 71) mukaan tutkittaessa maaseudun pienyrityksiä ongelmaksi muodostuu maatilojen muun yritystoiminnan MVL:n mukainen verotus, jolloin yritystoimintaa ei ole tilastoitu. Vuonna 2000 tehdyssä maatalouslaskennassa kartoitettiin maatilojen muuta yritystoimintaa, jonka avulla saatiin ensimmäistä kertaa kokonaiskuva maatilojen monialaisuudesta. 27 % eli 21 838 maatalouslaskennassa mukana olleesta 79 783 maatilasta harjoitti varsinaisen maatalouden lisäksi muuta yritystoimintaa. Suhteellisesti eniten monialaisia maatiloja oli Ahvenanmaalla sekä Etelä-Savon ja Uudenmaan TE-keskusten alueilla. Tuotantosuunnan tilamäärään suhteutettuna monialaisia maatiloja esiintyi eniten erikoiskasvien tuotantoa ja puutarhakasvien tuotantoa

harjoittavilla tiloilla. Määrällisesti eniten monialaisia maatiloja esiintyi 30-40 hehtaarin maatiloilla ja suhteellisesti eniten vähintään 200 hehtaarin tiloilla. Yli 200 hehtaarin tiloista noin puolet oli monialaisia. Rantamäki-Lahtisen (2002, s. 8) mukaan näyttää siltä, että tilamäärään suhteutettuna monialaisuus on harvinaisinta maataloudelle kaikkein edullisimmilla alueilla, kuten Varsinais-Suomessa ja Etelä-Pohjanmaalla. Toisaalta syrjäisillä alueilla Lapissa ja Itä-Suomessa yleisyyttä rajoittavat pienet markkinat ja pitkät etäisyydet. Maatiloilla harjoitetun muun yritystoiminnan työllistävyys oli noin 16 000 henkilötyövuotta eli keskimäärin 0,73 henkilötyövuotta monialaista maatilaa kohti. Työmäärästä valtaosan tekivät viljelijät itse. Sekä ulkopuolisten työntekijöiden että puolisojen osuus työmäärästä oli 19 % ja muiden perheenjäsenten osuus 8 % (TIKE 2001, s. 3-8).

Monialaisista maatiloista 44 %:lla harjoitettiin muuta yritystoimintaa useammalla kuin yhdellä toimialalla. Toimialoista yleisin ja liikevaihdoltaan merkittävin oli koneurakointi. Muita merkittäviä toimialoja olivat maatilamatkailu, muut palvelut sekä puun ja elintarvikkeiden jatkojalostus. Monialaisten tilojen muu yritystoiminta oli liikevaihdolla mitattuna melko pienimuotoista; vuonna 2000 se oli 42 %:lla tiloista alle 8 409 € ja noin 6 %:lla tiloista yli 168 188 € (TIKE 2001, s. 4-18).

2.3 Omaisuus ja kustannusrakenne

Monialaisten maatilojen omaisuudesta ja kustannusrakenteesta ei ole olemassa erityisen kattavaa tietoa. Kailan (1998, s. 35) tekemän tutkimuksen mukaan taseen loppusumma oli vuonna 1996 keskimääräisesti suurin maatilamatkailua harjoittavilla maatiloilla (noin 300 000 €), mutta toimialojen väliset erot eivät olleet suuret. Maataloustuotteita jatkojalostavilla tiloilla oli toimialoista suurin vaihto-omaisuuden arvo sekä suurimmat muuttuvat kulut, jotka johtuivat raaka-ainehankinnoista. Koneurakointia ja maatilamatkailua harjoittavilla tiloilla valtaosa omaisuudesta oli sitoutunut käyttöomaisuuteen. Poistot olivat korkeimmat koneurakointia harjoittavilla tiloilla, sillä koneisiin oli sitoutunut paljon pääomaa. Viljelijäperheen tekemästä työstä aiheutuva laskennallinen kustannus oli suurin maatilamatkailua harjoittavilla tiloilla. Vierasta työvoimaa käytettiin toimialoista eniten maataloustuotteiden jatkojalostusta harjoittavilla tiloilla (Kaila 1998, s. 35-45). Puurusen (2001, s. 35-36) tutkimuksessa, joka koski päätoimisten majoitus- ja ateriapalveluja tarjoavien maaseutumatkailuyritysten kannattavuutta, havaittiin heikoimman kannattavuusluokan yritysten suurimman kustannuserän olevan yrittäjän laskennallinen palkkavaatimus ja parhaiten kannattavan ryhmän aine- ja tarvikkekustannus. Kailan (1998) tutkimuksen heikokoutena oli tilojen vähäinen lukumäärä, jolloin tulokset eivät ole yleistettävissä.

3 Yritystoiminnan verotus

3.1 Verotuksen tavoitteet

Verotuksen tärkein tavoite on kerätä yhteiskunnalle varoja. Hyvän verojärjestelmän tunnusmerkkinä mainitaan usein verotuksen neutraliteetti, jolla tarkoitetaan sitä, että verotuksella ei ole vaikutusta verovelvollisen valintoihin. Suomen verojärjestelmää on pyritty kehittämään 1980-luvulta lähtien neutraalimpaan suuntaan. Yritysmuotoneutraliteetilla tarkoitetaan sitä, että verorasitus ei vaihtele merkittävästi yritysmuodon perusteella. Neutraliteetin vastakohtana verotuksella voidaan pyrkiä vaikuttamaan verovelvollisen käyttäytymiseen, jolloin taustalla vaikuttavat muut tavoitteet (VM 2002b, s. 17-18).

Jakopoliittisen tavoitteen tarkoituksena on aikaansaada tilanne, jossa tulonjako verojen jälkeen on verovelvollisten välillä tasaisempi kuin ennen veroja. Tärkein keino tavoitteen saavuttamiseksi on progressiivinen verotus, jossa suurituloisen maksaa tuloistaan suhteellisesti enemmän veroja kuin pienituloisen. *Sosiaalipoliittisten* tavoitteiden saavuttamiseksi tietyt tulot, kuten eräät sosiaalietuudet, ovat verovapaita. *Asuntopoliittisiin* tavoitteisiin liittyy esimerkiksi tuloverolaisissa säädetty asuntovelan korkojen verovähennysoikeus ja *kulttuuripoliittisiin* tavoitteisiin samaan lakiin sisältyvä taidekilpailupalkintojen verovapaus. *Elinkeinopoliittisten* tavoitteiden saavuttamiseen liittyy muun muassa laki merenkulun veronhuojennuksista ja *aluepoliittisiin* tavoitteisiin on puolestaan pyritty kehitysalueille suuntautuvien investointien korotetuilla poistoilla. Verolainsäädännöllä pyritään myös edistämään taloudellista kasvua. *Kasvupoliittinen* tavoite sisältyy yritysverotusta käsittelevään EVL:iin, jonka keskeisenä tavoitteena yrityksen rahoitusrakenteen parantamisen ohella on taloudellisen kasvun edistäminen. Tämä tapahtuu myöntämällä käyttöomaisuudesta taloudellista kulumista suuremmat poistot. Saman tavoitteen voidaan katsoa sisältyvän myös MVL:iin, sillä myös siinä myönnetään käyttöomaisuudesta taloudellista kulumista suuremmat poistot. *Suhdannepoliittikan* keinovalikoimassa välineenä on aikaisemmin käytetty muun muassa investointivarausjärjestelmää, jolla on pyritty suhdannevaihteluiden tasaamiseen yritysten tekemien investointien avulla. Investointeihin on pyritty vaikuttamaan myös väliaikaisesti korotetuilla poistoilla. *Ympäristöpoliittisiin tavoitteisiin* on puolestaan pyritty EVL 36 §:ssä, jossa ympäristön saastumista estävien investointien poistot ovat normaalia korkeampia (Myrsky & Ossa 1995, s. 12-14). Edellisistä esimerkeistä havaitaan, että verotusta on käytetty useiden tavoitteiden saavuttamiseen. Tämä *monitavoitteisuus* on osaltaan heikentänyt kuvaa verotuksen päämäärästä ja tehtävistä (Andersson 2000, s. 2).

3.2 Yritystoimintaan liittyvät verot

Yritystoimintaan liittyy tuloverotuksen lisäksi myös muita veromuotoja, joista merkittävimmät ovat *arvonlisävero*, *kiinteistövero*, *perintö- ja lahjaverot* sekä *varainsiirtovero*. Verot jaetaan tavallisesti *välillisiin* ja *välittömiin* veroihin. Jako perustuu siihen, jääkö vero lopullisesti verovelvollisen rasitukseksi vai voidaan se vyöryttää eteenpäin jollekin toiselle. Tuloverot kuuluvat välittömiin veroihin, sillä ne jäävät lopullisesti verovelvollisen rasitukseksi. *Arvonlisävero* kuuluu välillisiin veroihin, sillä se vyörytetään maksettavaksi verovelvolliselta yrittäjältä lopulliselle kuluttajalle (Andersson 2000, s. 4).

3.2.1 Meno – tulo-teoria ja yritysten tuloverotus

Yrityksen tuloverotuksen kohteena on voitollinen tilikauden tulos, jonka määrittämisen perustana vuodelta 1968 peräisin olevassa EVL:ssä käytetään liiketaloustieteen piirissä kehitettyä tuloksenlaskentateoriaa, *meno - tulo-teoriaa*. Sen mukainen tulos syntyy menojen ja tulojen erotuksena eikä yrityksen tulokseksi määritellä esimerkiksi nettovarallisuuden kasvua tilikauden aikana. Menot syntyvät tuotannontekijöiden hankkimisesta ja tulot saadaan suoritteiden, tavaroiden ja palvelujen myynnistä (Tikka 1995, s. 15).

Verotettava tulos lasketaan verovuositain, joten tulojen veronalaisuuden ja menojen vähennyskelpoisuuden, eli *laajuuskysymyksen*, lisäksi on ratkaistava oikea verovuosi. *Jaksottamiskysymyksessä* pyritään ratkaisemaan, minkä verovuoden tuloa tuloerä on ja minkä verovuoden tulosta meno vähennetään (Raunio 1998, s. 10). Meno - tulo-teorian mukaan kysymys ratkaistaan niin, että tulot kuuluvat sille tilikaudelle, jonka aikana ne ovat realisoituneet. Menot kohdistetaan puolestaan niihin tilikausiin, joihin kohdistettuja tuloja ne ovat kerryttäneet. Taseeseen aktivoidaan sellaiset menot, joista on vielä odotettavissa tuloja. Periaatteena on toisin sanoen meno tulon kohdalle (Tikka 1995, s. 15). Meno tulon kohdalle-periaate ei välttämättä toteudu MVL:n mukaisessa maksuperusteisessa verotuksessa. Tämä johtuu siitä, että tulojen ja menojen kuulumisen verovuodelle ratkaisee ainoastaan maksuajankohta. MVL:n maksuperusteisuutta käsitellään enemmän kappaleessa 3.2.2. EVL:iin ja MVL:iin sisältyy myös muita merkittäviä poikkeuksia meno tulon kohdalle-periaatteeseen. Nämä *veroluottosäännökset* mahdollistavat vuosituloksen pienentämisen kyseistä periaatetta nopeammilla kulukirjauksilla ja veronmaksun lykkäämisen tulevaisuuteen. Veroluottosäännöksistä merkittävimmät liittyvät varauksiin ja mahdollisuuteen tehdä taloudellista kulumista nopeammat poistot (Tikka 1995, s. 21).

3.2.2 Muut yritystoimintaan liittyvät verot

Arvonlisävero

Tulovero ja arvonlisävero ovat merkitykseltään tärkeimmät veromuodot Suomessa. Tuloverotus kohdistuu verovelvollisen tuloon, joka osoittaa hänen *kulutuskyyk्याän*. Arvonlisäverotus kohdistuu puolestaan *tosiasialliseen kulutukseen*. Arvonlisäveroa maksetaan valtiolle liiketoiminnan muodossa tapahtuvasta tavaroiden ja palvelujen mynnistä (Andersson 2000, s. 144). Liiketoimintana pidetään yleensä ansiotarkoituksessa tapahtuvaa jatkuvaa, julkista ja itsenäistä toimintaa, johon sisältyy tavanomainen yrittäjäriski (Ossa 2000, s. 155). Arvonlisäverollinen hinta saadaan lisäämällä tavaran tai palvelun verottomaan hintaan arvonlisäverokannan mukainen määrä verottomasta hinnasta. Valtiolle maksettava vero saadaan vähentämällä myynnin arvonlisäverosta tuotantopanosostoihin sisältyvä arvonlisävero. Yleinen arvonlisäverokanta on 22 %, mutta käytössä on myös kaksi alempaa verokantaa. Elintarvikkeilla se on 17 % ja muun muassa majoituspalveluissa ja lääkkeissä 8 %. Tavaran tai palvelun myyjä on arvonlisäverovelvollinen, jos kalenterivuoden liikevaihto ylittää 8 500 €. Arvonlisäverovelvolliseksi on kuitenkin mahdollista hakeutua vapaaehtoisesti, vaikka liikevaihto jäisikin tätä pienemmäksi (VH 2002c, s. 41).

Normaalisti yritykset antavat arvonlisäveroilmoituksen kerran kuussa. Sitä vastoin maataloudenharjoittajat antavat arvonlisäverotuksen veroilmoitukset kerran vuodessa. Kalenterivuoden mittainen verokausi koskee maataloutta harjoittavista vain luonnollisia henkilöitä, kuolinpesiä ja verotusyhtymiä. Yhtiömuodossa harjoitettu maatalous kuuluu normaaliin kuukausimenettelyyn. Jos maataloudenharjoittajalla on lisäksi muuta arvonlisäverovelvollista toimintaa, hänen kaikki arvonlisäverollinen toimintansa on normaalin kuukausimenettelyn piirissä. Viljelijän on mahdollista hakeutua halutessaan kalenterivuodelta annettavasta ilmoituksesta kuukausimenettelyn piiriin, mutta kuukausimenettelystä ei voi hakeutua takaisin vuosimenettelyyn (VH 2002d, s. 67-68).

Maatilamatkailu on luonteeltaan usein majoituspalvelua, jonka arvonlisäverokanta on 8 %. Arvonlisäverollinen majoituspalvelu ja veroton kiinteistönluovutus eli vuokralla asuminen eroavat toisistaan asumisen keston perusteella. Veroton kiinteistönluovutus on erotuksena verollisesta majoituspalvelusta yleensä pitkäaikaista, kuten mökkien vuokraamista koko kesäksi tai vuodeksi. Arvonlisäverollisessa toiminnassa mökin vuokraus tapahtuu yleensä muutamaksi päiväksi tai viikoksi (Ossa 2000, s. 164-166).

Kiinteistövero

Kiinteistöveroa maksettiin ensimmäisen kerran vuodelta 1993, jolloin se korvasi kiinteistöjen harkintaverotuksen, asuntotulon verotuksen, katumaksun ja manttaalimaksun. Vero määrätään vuosittain kiinteistön sijaintikunnalle ja sen

perustana on kiinteistö eli maapohja rakennuksineen ilman vähennyksiä, kuten kiinteistöön kohdistuvia velkoja. Taloudellisesti merkittävin verovapaus koskee maa- ja metsätalousmaata. Maatilan tuotanto- ja asuinrakennukset ovat kuitenkin veron piirissä. Kiinteistöveron määrä lasketaan kiinteistöveroprosentin mukaan kiinteistön verotusarvosta. Kiinteistön verotusarvo määritetään varalisuusverolain (VVL) mukaan ja kiinteistöveroprosentin määrää kunta (Andersson & Ikkala 2000, s. 175). Kiinteistövero on verotuksessa vähennyskelpoinen meno, jos se kohdistuu tulonhankintatoiminnan käytössä oleviin kiinteistöihin (EVL 8 §, MVL 6 §, TVL 31 §).

Perintö- ja lahjavero

Perintö- ja lahjaverotus ovat pääomaverotuksen muotoja, joissa verotuskohteenä on omaisuuden saaminen ilman vastiketta. Lahjavero on pitkälti perintöveron rinnakkaismuoto, jolla pyritään estämään perintöveron kiertäminen teemmällä lahjoituksia ennen kuolemaa. Niitä koskevat säännökset sisältyvät perintö- ja lahjaverolakiin (PerVL). Perintö- ja lahjaveroa maksetaan ainoastaan valtiolle (Kiviranta 2001, luku 14).

Perintö- ja lahjaveroa maksetaan 3 400 €:sta alkaen saman asteikon ja sukulaissuhteeseen perustuvan veroluokka-asteikon mukaan. Sukulaissuhde vaikuttaa veron määrään siten, että kaukaisemmat sukulaiset maksavat lähempiä enemmän veroa (PerVL 11-21 §). Perintö- ja lahjavero koskee yrittäjää usein yritystoiminnan alkuvaiheessa, jolloin yritys on voitu periä, saada lahjana tai siitä on tehty lahjanluontoinen kauppa.

Pyykkönen (2001) tarkasteli tutkimuksessaan sukupolvenvaihdoksen vaikutuksia tilan kehittämiseen. Tutkimuksessa käytettiin aineistona kyselyä, joka lähetettiin nuorten viljelijöiden käynnistystukea saaneille viljelijöille. Tutkimustilojen peltoala oli keskimäärin 48 ha, joten ne olivat keskimääräistä suurempia. Sukupolvenvaihdoksen yleisin toteutustapa näillä tiloilla oli suora kauppa. Puhdas lahjoitus tehtiin 3 %:lla tiloista. Neljäsosalla kaupalla tehdyistä sukupolvenvaihdoksista jouduttiin maksamaan lahjaveroa eli ne olivat lahjanluontoisia kauppia. Kauppahinta tutkimustiloilla oli keskimäärin noin 100 000 €. Lahjanluontoisissa kaupoissa maksettiin veroa keskimäärin noin 9 250 € tilaa kohti (Pyykkönen 2001, s. 1, 12-14). Koivunen (2001) tutki Hämeen alueella tehtyjä pien- ja maatilayritysten sukupolvenvaihdoksia case-tyyppisesti. Tutkimuksessa lahjanluontoisen kaupan tehneiden viljelijöiden maksama lahjavero vaihteli 9 082-13 455 €:n välillä (Koivunen 2001, s. 35).

Varainsiirtovero

Varainsiirtoveroa maksetaan valtiolle kiinteistön ja arvopaperin omistusoikeuden vastikkeellisesta luovutuksesta ja sen maksaa luovutuksen saaja eli ostaja.

Lahjana ja perintönä saaduista kiinteistöistä ja arvopapereista ei tarvitse maksaa varainsiirtoveroa. Arvopaperin luovutuksesta on maksettava varainsiirtoveroa 1,6 % ja kiinteistön luovutuksesta 4 % (VH 2002e, s. 1-2). Varainsiirtoverot lasketaan hyödykkeen hankintamenoon ja niiden vähennyskelpoisuus verotuksessa riippuu kyseisen hankintameno vähentämistä koskevista säännöksistä (Andersson & Ikkala 2000, s. 186). Monialaisella maatilalla varainsiirtoveroa joudutaan maksamaan esimerkiksi tilanteessa, jossa tilalla harjoitettua muuta yritystoimintaa varten perustetaan EVL:n mukaan verotettava osakeyhtiö ja sinne siirretään maatalouden kiinteistöjä (Kukkonen 2001, s. 245).

3.3 Verolakien soveltaminen ja keskeiset erot

Vuoden 1993 alussa Suomessa siirryttiin eriytettyyn tuloverojärjestelmään. Järjestelmässä pääomatulot ja ansiotulot erotellaan toisistaan ja verotetaan eri tavalla. Pääomatuloja verotetaan suhteellisella 29 %:n verokannalla ja ansiotuloja progressiivisen veroasteikon mukaan (Penttilä 1997, s. 14). Yritystoiminnan tulos kertyy yleensä osittain yritykseen sijoitetun pääoman tuotosta ja osittain yrittäjän työpanoksesta. Siten yrittäjän perusongelma eriytettyssä tuloverojärjestelmässä on tulon jakaminen pääoma- ja ansiotuloksi (VM 2002b, s. 36).

Edellisten *tulolajien* lisäksi *tulolähteet* ovat keskeisellä sijalla tuloverotuksessa, sillä ne ovat verotuksen peruslaskentayksiköitä (Myrsky & Ossa 1995, s. 33). Nykyisessä tuloverojärjestelmässä tulolähteitä voi olla kolme. Ensimmäinen näistä on henkilökohtainen tulolähde, jonka tuloa verotetaan tuloverolain säännösten (TVL) mukaan. Maatalouden tulolähteen verotettava tulos lasketaan maatilatalouden tuloverolain (MVL) ja elinkeinotoiminnan tulolähteen tulos elinkeinoverolain (EVL) mukaan (Andersson & Linnakangas 2002, s. 3).

TVL on tuloverolaskennassa eräänlainen päälaki. Se sisältää henkilökohtaisen tulolähteen laskentasääntöjen lisäksi yrittäjän kannalta useita keskeisiä säännöksiä. Näistä tärkeimpiä ovat kyseiseen lakiin sisältyvät määräykset MVL:n ja EVL:n käyttämisestä maatalouden ja elinkeinotoiminnan verotettavan tuloksen laskennassa, varallisuusverolain (VVL) käyttämisestä yritystoiminnan varojen ja velkojen arvostamisessa nettovarallisuuslaskennassa, yritystulon jakamisesta pääoma- ja ansiotulo-osuuksiin sekä niiden jakamisesta puolisoitten kesken (TVL 14, 38-41 §).

Yrityksen jaettavasta yritystulosta, josta on vähennetty edellisten vuosien tappiot, määritetään ensin kaavamaisesti pääomatulon määrä nettovarallisuuden perusteella, jolloin jäljelle jäänyt osa tulosta on ansiotuloa (Penttilä 1997, s. 1-2). Pääomatuloista maksetaan veroa ainoastaan valtiolle suhteellisen 29 %:n verokannan mukaan sekä ansiotuloista progressiivista valtionveroa sekä suhteellista kunnallisveroa liitännäisineen.

Yrittäjälle on merkitystä sillä, mihin tulolähteeseen toiminta kuuluu, sillä se voi vaikuttaa verojen määrään (Penttilä 1997, s. 99-100). Määritettäessä yritys-toiminnan jaettavaa yritystuloa ei ole täysin sama, tehdäänkö laskenta MVL:n vai EVL:n mukaan. Lait eroavat toisistaan muun muassa tulo- ja menoerien jaksottamisessa, luovutusvoittojen verottamisessa sekä korkojen vähentämisessä (Kiviranta 2001, luku 7). Lisäksi tappiot voidaan vähentää ainoastaan saman tulolähteen tuottamasta tuloksesta; MVL:n mukaan verotettavan toiminnan tappioita ei voida vähentää EVL:n mukaan verotettavan toiminnan tuloksesta tai päinvastoin.

3.3.1 Maatalouden tulolähde ja elinkeinotulolähde

Ongelmat tulolähteen määrittämisessä liittyvät usein siihen, kuuluuko toiminta MVL:n vai EVL:n piiriin. Rajanveto MVL:n ja TVL:n välillä on useimmiten melko ongelmaton. Metsätulo verotetaan nykyisin TVL:n mukaan pääomatulo-na samoin kuin maa-ainesten myyntitulot. Joissakin tapauksissa ongelmia saattaa syntyä rajanvedossa EVL:n ja TVL:n välillä. Nämä ongelmat liittyvät usein tilanteeseen, jossa palkkatuloja pyritään kanavoimaan osakeyhtiön tuloksi (tarkemmin luvussa 3.4). Jos metsätila kuuluu elinkeinotoimintaa harjoittavan yrityksen käyttöomaisuuteen, se kuuluu EVL:n mukaan verotettavaan elinkeinotulolähteeseen (Andersson & Linnakangas 2002, s. 6). Yritysmuodolla ei ole vaikutusta sovellettavaan verolakiin, vaan sen ratkaisee tulonhankkimistoiminnan luonne (Tikka 1995, s. 258). Toisaalta valtiovarainministeriön tuloverotuksen kehittämistä pohtineen työryhmän ehdotuksen mukaan osakeyhtiömuodossa harjoitettua toimintaa verotettaisiin aina EVL:n mukaan, jolloin MVL:ia ei enää sovellettaisi maataloutta harjoittaviin osakeyhtiöihin (VM 2002b, s. 138).

Ensimmäinen kriteeri toiminnan kuulumiseksi joko maatalouden tulolähteeseen tai elinkeinotulolähteeseen on sen harjoittaminen ansiotarkoituksessa. Joissakin tapauksissa saattaa olla hankalaa määrittää rajaa harrastustoiminnan ja ansaintatoiminnan välillä. Tällainen tilanne saattaa syntyä esimerkiksi maatalouden passiivisessa lopettamisvaiheessa, jossa tuotantotoiminta on vähäistä (Ossa 2000, s. 14). Varsinaista maataloutta ei koskaan veroteta EVL:n mukaan elinkeinotoimintana, vaan sen verotus tapahtuu aina MVL:n mukaan. Tilalla voidaan kuitenkin harjoittaa varsinaisesta maataloudesta erillisenä liikkeenä muuta yritystoimintaa, jota verotetaan EVL:n mukaan. Kivirannan (2001, luku 7) mukaan toimintaa verotetaan EVL:n mukaan, jos verovelvollisella ei ole hallinnassaan maatilaa. Maatilan hallinta voidaan toteuttaa joko omistamalla tai vuokraamalla. Maatalouden tulolähteeseen voidaan lukea monipuolisia tuloja käytettäessä tilan *luontaisia edellytyksiä* hyväksi, kuten koneita ja rakennuksia (VH 1991, s. 18, Kukkonen 2001, s. 246). Verotuksessa saatetaan joutua tekemään hankalia rajanvetoja tulkittaessa verotetaanko maa- ja metsätalouteen liittyvää muuta yritystoimintaa EVL:n vai MVL:n mukaan. Tällöin kiinnitetään useimmiten huomiota toiminnan *laajuuteen* ja sen vaatiman *pääoman*

määrään. Toiminnan laajetessa aluksi MVL:n mukaan verotettava toiminta saattaa ajan kuluessa muodostua EVL:n mukaan verotettavaksi erilliseksi liikkeeksi. Toimintaa varten palkattu maa- ja metsätaloudesta *erillinen henkilökunta*, toiminnan vaatima *erityinen työpanos* tai maatilalla *perinteisistä toiminnoista poikkeava toiminta* voivat osaltaan vaikuttaa siihen, että toiminta katsotaan varsinaisesta maataloudesta erilliseksi liikkeeksi (Ossa 2000, s. 17). Joissakin tapauksissa verovelvollisen *oma näkemys* asiasta on vaikuttanut siihen, mihin tulolähteeseen toiminnan katsotaan kuuluvan (Kiviranta 2001, luku 7). Seuraavassa joitakin esimerkkejä tulolähteratkaisuista.

Maanviljelijän suunnittelemaa golfkenttätöimintää pidettiin EVL:n mukaan verotettavana toimintana (KHOp 5.12.1991/4528). Toiminnan tulkitsemiseen erilliseksi liikkeeksi vaikutti poikkeaminen maa- ja metsätalouden perinteisistä toiminnoista, 109 322 €:n suuret investoinnit sekä toimintaa varten erikseen palkattu henkilökunta. Kentän rakentamisessa ja hoidossa oli tarkoitus käyttää maatilatalouden koneita ja toimintaan liittyviä tiloja oli tarkoitus rakentaa tilalla sijaitsevan vanhan tallin yhteyteen.

Perunan, juuresten ja vihannesten torimyyntiä pidettiin maataloudesta erillisenä liiketoimintana liikevaihdon oltua 33 637 €. Myydyistä tuotteista noin 65 % oli omalta tilalta ja muu osa myynnistä muualta ostettujen tuotteiden edelleen myyntiä (KHOp 30.1.1990/343). Toisaalta mittavaa kotieläintaloutta on pidetty MVL:n mukaan verotettavana toimintana, jos rehusta osakin on ollut peräisin omalta maatilalta (KHOp 9.6.1971/2535, KHOp 18.1.1973/191, KHOp 28.3.1974/1391).

EVL:n mukaan verotettavana erillisenä liikkeenä on pidetty laajamittaista lihanjalostusteollisuuden kanssa toteutettavaa broilerinkasvatusta, jossa ei ole käytetty tilan omia rehuja. Kivirannan (2001, luku 7) mukaan olennainen syy maataloudesta erilliseksi liiketoiminnaksi katsomiseen on ollut yrittäjän maatiilaan perustuvan rehuomavaraisuuskennän puute.

Monialaisilla maatiloilla harjoitetun muun yritystoiminnan MVL-verotuksen osuus oli 65 % ja EVL-verotuksen osuus 35 % vuonna 2000. Toimialoittain tarkasteltuna EVL:n mukaan verotettiin 16 % koneurakointia ja 24 % matkailupalveluja harjoittavista tiloista. Muita palveluja tarjoavilla monialaisilla tiloilla vastaava luku oli 64 %, puuta jatkojalostavilla tiloilla 34 % sekä elintarvikkeita jatkojalostavilla tiloilla 26 % (TIKE 2001, s. 6-23). Näin ollen näyttää siltä, että valtaosaa tiloilla tapahtuvasta muusta yritystoiminnasta verotetaan varsinaisen maatalouden ohella MVL:n mukaan, vaikka toimialoittaiset osuudet eroavatkin toisistaan. Luvuista voidaan havaita perinteiseen maatalouteen liittyvien ja tilan luontaisia edellytyksiä käyttävien toimialojen verotuksen olevan pääosin MVL:n mukaista. Toisaalta tilojen, joiden toimialana ovat muut palvelut, verotus on suurimmaksi osaksi EVL:n mukaista. Osuuksilla näyttää olevan yhteyttä kriteerin kanssa, jonka mukaan toiminnan tulolähteen

määrityksessä otetaan huomioon tilan luontaisten edellytysten hyväksikäyttö sekä toiminnan poikkeaminen maatalan perinteisistä toiminnoista.

On myös mahdollista, että elinkeinotoimintaa harjoittava yrittäjä omistaa ja viljelee tilaa, jonka tuotteita käytetään hänen omassa yritystoiminnassaan. Tilanne saattaa syntyä esimerkiksi silloin, kun säilyketehdas omistaa herneviljelmän tai teurastamo omistaa karjatilan. Tällainen melko harvinainen tilanne on ongelmallinen, sillä EVL 53 §:n mukaan kiinteistö kuuluu elinkeinotoiminnan tulolähteeseen, jos sitä käytetään elinkeinotoimintaa edistäviin tarkoituksiin. Tällöin tilan, jonka tuotteita yrittäjä käyttää elinkeinotoiminnassaan, voitaisiin katsoa kuuluvan elinkeinotoiminnan tulolähteeseen ja EVL:n mukaan verotettavaksi. Toisaalta maatalouden tulo lasketaan aina MVL:n mukaan. Anderssonin ja Ikkalan (2000, s. 486-487) mukaan tällaisessa tilanteessa oikea tapa on maatalouden pitäminen elinkeinotoiminnasta erillisenä tulolähteenä ja maatalouden tuloksen laskeminen MVL:n mukaan. Maataloustuotteet siirretään elinkeinotoimintaan käyttämällä EVL:n sisältämiä tulolähteiden välisiä siirtoja koskevia säännöksiä. Toisaalta valtiovarainministeriön tuloverotuksen kehittämistä pohtineen työryhmän ehdotus osakeyhtiöiden yhdestä EVL-tulolähteestä poistaisi ongelman.

3.3.2 MVL:n ja EVL:n keskeiset erot

Pääperiaatteiltaan MVL ja EVL ovat hyvin lähellä toisiaan. Molemmat lait perustuvat *nettoverotukseen*, jossa tuloista voidaan vähentää niiden hankkimisesta ja säilyttämisestä aiheutuneet kulut (Andersson 2000, s. 17). Eroista merkittävimmät koskevat *omaisuuden luovutusvoittojen* verotusta, *kirjaamisperustetta*, *rakennuspoistoja* sekä *varauksia*.

3.3.2.1 Luovutusvoitto ja –tappio

Eräs merkittävimmistä MVL:n ja EVL:n välisistä eroista koskee kiinteän omaisuuden luovutusvoittojen verotusta. Luovutusvoiton tai tappion muodostuminen voidaan yleisesti määrittää kaavan muodossa seuraavasti (Andersson 2000, s. 33):

Luovutushinta

-Hankintameno

Luovutusvoitto/tappio

Jos luovutushinta alittaa hankintamenon, syntyy luovutustappiota. Luovutushinnan ylittäessä hankintamenon syntyy vastaavasti luovutusvoittoa. Hankintamenolla tarkoitetaan sitä hankintamenon jäljellä olevaa osaa, josta on tehty

verotuspoistot. Luovutusvoittoa tai tappiota laskettaessa voidaan myyntihinnasta vähentää hankintamenon lisäksi myynnistä aiheutuneet kulut. MVL ei sisällä säännöksiä kiinteän omaisuuden tai arvopaperien luovutusvoittoverotuksesta. Tämän vuoksi maatilán tai sen osan luovutuksesta saadut voitot verotetaan TVL:n mukaan pääomatulona. Tämä koskee myös rakennusten ja rakennelmien myyntiä maapohjineen (Kiviranta 2001, luku 3). Toisaalta MVL 5 §:n mukaan maatalouteen kuuluvasta rakennuksesta saatavat luovutushinnat ovat kokonaan veronalaista tuloa. Tällä tarkoitetaan kuitenkin pelkán rakennuksen luovuttamista ilman maapohjaa. Siten rakennuksen luovutuksessa mahdollisesti syntyvä luovutusvoitto tai –tappio määritetään eri tavalla riippuen siitä, myydäänkö rakennus erikseen vai maapohjan kanssa.

Laskettaessa maatilán tai sen osan luovutuksessa syntyvää luovutusvoittoa voidaan hankintamenoa määrittäessä käyttää TVL:n sisältämää hankintameno-olettamaa. Tätä käytettäessä voidaan luovutushinnasta vähentää todellisen hankintamenon sijaan laskennallinen määrä. Vähennettävä määrä on 50 % luovutushinnasta, jos luovutettava kohde on ollut omistuksessa yli 10 vuotta. Jos omistusaika on alle 10 vuotta, vähennettävä määrä on 20 % luovutushinnasta. Olettamaa voivat käyttää ainoastaan luonnolliset henkilöt sekä kuolinpesät (Andersson & Linnakangas 2002, s. 266). TVL 50 §:n mukaan luovutustappiot voidaan vähentää saman ja kolmen seuraavan verovuoden luovutusvoitoista eikä niitä ole mahdollista vähentää muista tuloista, kuten pääomatuloista. Valtiovarainministeriön tuloverotuksen kehittämistä pohtinut työryhmä ehdottaa muutoksia TVL:n luovutusvoiton laskennassa käytettävään hankintameno-olettamaan. Ehdotuksen mukaan luovutusvoiton määrittämisessä käytettäisiin vain yhtä 40 %:n hankintameno-olettamaa nykyisen 50 %:n sijaan omistusajan ylittäessä 10 vuotta. Alle 10 vuotta omistetun omaisuuden 20 %:n hankintameno-olettamasta luovutettiin täysin (VM 2002b, s. 189).

EVL ei sisällä mahdollisuutta käyttää TVL:n hankintameno-olettamaa. Periaatteessa kaikki elinkeinotoiminnassa käytetyistä hyödykkeistä saadut luovutushinnat ovat veronalaisia (Andersson & Ikkala 2000, s. 95). Toisaalta EVL:n mukaan luovutustappio voidaan vähentää ilman rajoituksia elinkeinotulosta (Kiviranta 2001, luku 7).

MVL:n maatalousirtaimiston luovutushinnan verottamista koskevat säännökset vastaavat perusrakenteeltaan EVL:n säännöksiä. Tämä tarkoittaa sitä, että hankintameno-olettamaa ei voida tehdä irtaimesta omaisuudesta, vaan lähtökohtana on todellisten hintojen käyttö (Kiviranta 2001, luku 7).

Lähiomaisille tapahtuvat tuotannollisen omaisuuden sukupolvenvaihdosluovutukset on jätetty pääosin luovutusvoittoverotuksen ulkopuolelle. Luovutusvoitot ovat verottomia luovutettaessa lähiomaisille maa- tai metsätalouteen kuuluvaa kiinteää omaisuutta, avoimen yhtiön tai kommandiittiyhtiön osuuksia tai vähintään 10 %:n omistusosuuteen oikeuttava osakemäärä edellyttäen, että ne

on omistettu vähintään 10 vuotta (TVL 48 §). EVL ei sisällä vastaavaa TVL:n verovapaussäännöstä, minkä vuoksi EVL:n alainen yksityisliike usein yhtiöitetään ennen sukupolvenvaihdosta (Kukkonen 2001, s. 250).

3.3.2.2 Kirjaamisperuste

Maatilatalouden tuloverolain lähtökohtana on maksuperusteisuus, mikä tarkoittaa menon tai tulon lukemista sen verovuoden kuluksi tai tuotoksi, jona maksu on suoritettu tai tulo saatu. Kivirannan (2001, luku 19) mukaan maksuperusteen käyttö on MVL:n tehokkain keino jaksottaa tuloja sekä menoja tulontasauksen kannalta edullisella tavalla. Hankintojen ja myyntien ajankohtia on mahdollista siirtää ainoastaan verotuksellisin perustein. Esimerkiksi ennen vuodenvaihdetta hankitut maatalouden tarvikehankinnat voidaan vähentää saman vuoden verotuksessa, vaikka niitä käytettäisiin seuraavan vuoden aikana.

EVL:ssa on pääsäännöksi omaksuttu suoriteperiaate, jonka mukaan meno syntyy tuotantotehtävien vastaanotettaessa ja tulo luovutettaessa suorite. Varsinaisella maksuajankohdalla ei siten ole merkitystä. Vähäisten tulo- ja menoerien kohdalla voidaan kuitenkin käyttää maksuperusteisuutta (Tikka 1995, s. 20). EVL-verotuksessa huomioitujen varastojen muutosten vuoksi juuri ennen vuodenvaihdetta hankitut tarvikkeet eivät ole hankintavuoden kuluja. Varastojen kasvu kassan pienentymistä vastaavalla määrällä tarkoittaa ainoastaan omaisuuslajin muutosta rahoitusomaisuudesta vaihto-omaisuudeksi.

3.3.2.3 Kirjanpitovelvollisuus ja tilikausi

Kirjanpitovelvollisuutta ja tilikautta koskevat säännökset eivät sisälly MVL:iin ja EVL:iin, vaan muihin erillisiin lakeihin, kuten kirjanpitolakiin (KPL). Niiden soveltamiseen vaikuttaa osaltaan tulolähdejako, eli verotetaanko toimintaa MVL:n vai EVL:n mukaan. Kirjanpitolain mukaan liike- ja ammattitoimintaa harjoittava on aina kirjanpitovelvollinen. Maataloutta harjoittava avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö tai osakeyhtiö on aina kirjanpitovelvollinen, myös harjoittamastaan maataloudesta. Kirjanpitovelvollisen on pidettävä kahdenkertaista kirjanpitoa, mutta ammatinharjoittajalle riittää yhdenkertainen maksuperusteinen kirjanpito ja siitä johdettu tuloslaskelma (Kiviranta 2001, luku 9).

Maataloudenharjoittaja ei ole kirjanpitovelvollinen, vaan häntä koskee Verohallituksen päätös muistiinpanovelvollisuudesta ja muistiinpanoista (VHp 22.12.1995/1807). Sen mukaan verovelvollisen tekemistä tuloja ja menoja koskevista muistiinpanoista sekä niihin liitettävistä tositteista tulee selvittää maatalouden tulot ja niistä johtuvat menot, arvonalisäveron määrä verokannoittain sekä toimintaa varten saadut tuet. Muistiinpanot kirjataan aikajärjestyksessä.

Kirjanpitolain mukainen tilikausi on 12 kuukautta, mutta toimintaa aloitettaessa, lopetettaessa tai tilinpäätöksen ajankohtaa muutettaessa se saa poiketa edel-

lisestä. Tilikausi ei kuitenkaan saa olla 18 kuukautta pidempi ja saman kirjanpitovelvollisen kaikilla liikkeillä on oltava sama tilikausi. Verotusmenettelylain (LVM) 3 §:n mukaan MVL:n mukaisessa verotuksessa verovuosi on aina kalenterivuosi lukuun ottamatta yhteisöjä.

3.3.2.4 Poistot

Poistoilla tarkoitetaan käyttöomaisuuden hankintamenon jaksottamista eri vuosille. Jaksottaminen voi tapahtua usealla eri tavalla, joista yksinkertaisin on tasapoistojärjestelmä. Tässä järjestelmässä vuotuisen poiston suuruus saadaan jakamalla hankintameno käyttövuosien lukumäärällä. Degressiivisessä järjestelmässä poistoprosentti on vakio, jolloin ensimmäisten vuosien poistot ovat myöhempiä vuosia suurempia. Poistot on mahdollista tehdä myös kohoavina eli progressiivisina. Substanssipoistoilla tarkoitetaan käyttöä vastaavan hankintamenon osan kirjaamista kuluksi ja sitä käytetään useimmiten maa-ainesten ottotoiminnassa. Esimerkkinä voidaan ajatella sora-aluetta, jonka hankintameno on 50 000 € ja se sisältää soraa 100 000 m³. Sorakuutiota kohti laskettuna hinta on 0,5 €. Myytäessä soraa vuosittain 10 000 m³ vähennetään verotuksessa kuluna 5 000 €.

EVL:n merkittävimmät poistot tehdään useimmiten degressiivisesti, sillä koneet, kalusto ja rakennukset poistetaan kyseisellä menetelmällä. EVL:ssa on myös käytössä tasapoistoja sekä substanssipoistoja. EVL:n tasapoistot koskevat muun muassa laitureita, siltoja sekä patoja ja substanssipoistot muun muassa kivilouhoksia tai turvesoita.

MVL:ssa käytetään ainoastaan degressiivisiä poistoja. Tilan maa-ainesten myyntituloihin käytetään substanssipoistoja, mutta vuodesta 1993 lähtien ne on verotettu TVL:n mukaan henkilökohtaisina pääomatuloina.

Koneet, kalusto ja laitteet

MVL:n maksuperusteisuus ei koske investointiluonteisia pitkävaikutteisia menoja, vaan ne kirjataan kuluiksi vuotuisilla poistoilla. MVL 8 §:n mukaan koneiden, kaluston ja laitteiden poisto saa olla enintään 25 % menojäännöksestä. Poistoprosentti voi vaihdella vuosittain ja poisto voidaan jättää myös kokonaan tekemättä. Edellisen verovuoden menojäännökseen lisätään kuluvana verovuonna käyttöön otettujen koneiden, kaluston ja laitteiden hankintamenojen summa. Tästä vähennetään hankintoihin käytetty tasausvaraus, saadut luovutushinnat, muut vastikkeet, vahingon-, vakuutus- yms. korvaukset sekä yksityistalouden käyttöön otettujen koneiden arvo. Jos erotus muodostuu negatiiviseksi, tuloutetaan negatiivinen määrä verovuoden tuloksi. Koneiden, kaluston ja laitteiden hankintameno voidaan kuitenkin vähentää kokonaan maksuvuonna, jos hankinnan taloudellinen käyttöaika on korkeintaan kolme vuotta. Verohallituksen verovuodelle 1992 antaman ohjeen mukaan koneisiin, kalustoon ja

laitteisiin kuuluvan esineen hankintameno voidaan kuitenkin vähentää vuosimenona, jos esineen hankintameno on enintään 505 € (Kiviranta 2001, luku 4).

Elinkeinotoiminnassa käytettävistä koneista, kalustosta ja muusta irtaimesta käyttöomaisuudesta voitiin vuoden 1998 loppuun saakka tehdä 30 %:n meno-
jäännöspoisto, jonka jälkeen se laskettiin 25 %:iin. Irtaimen kuluva käyttö-
omaisuuden hankintameno voidaan vähentää kokonaan käyttöönottovuonna ta-
loudellisen käyttöajan ollessa enintään kolme vuotta tai hankintameno ollessa
korkeintaan 850 €. Tällaisina pienhankintoina voidaan verovuonna vähentää
yhteensä enintään 2 500 € (EVL 30, 33 §). Anderssonin ja Ikkalan (2000,
s. 344) mukaan tällaista lyhytikäistä käyttöomaisuutta on esimerkiksi käytetyt
koneet sekä atk-laitteet.

Rakennukset

MVL 9 §:n mukaan rakennusten ja rakennelmien hankinta- ja peruseräparannus-
menot vähennetään vuotuisina poistoina meno-
jäännöksestä. Korkeintaan 1 000 €:n meno-
jäännös poistetaan kuitenkin kerralla. Poisto tehdään kustakin
rakennuksesta erikseen ja poistomenettelyn piiriin kuuluvat myös rakentami-
seen liittyvät palkka- yms. menot. Talousrakennusten poisto on enintään 10 %
ja asuin- sekä toimistorakennusten poisto enintään 6 % meno-
jäännöksestä. Kasvihuoneista tai muista kevyistä rakennelmista poisto voi olla enintään
20 % meno-
jäännöksestä. Asuinrakennusten 6 %:n poisto-oikeus koskee myös
MVL:n mukaan verotettavan maatilamatkailun vuokrattavia lomamökkejä
(Kiviranta 2001, luku 4).

EVL 34 §:n mukaan myymälä-, varasto-, tehdas-, työpaja-, talous- tai voima-
asemarakennukset voidaan poistaa enintään 7 %:n meno-
jäännöspoistolla. Asuin- ja toimistorakennukset voidaan puolestaan poistaa enintään 4 % meno-
jäännöspoistolla. Tähän ryhmään kuuluvat muun muassa hotelli- ja ravintola-
rakennukset. Kevyet rakennelmat, metalliset säiliöt ja siilot poistetaan enintään
20 %:n meno-
jäännöspoistoin (Andersson & Ikkala 2000, s. 352).

EVL 31 §:n mukaan rakennusten ainesosat, kuten hissit ja lämpökeskuskoneet,
poistetaan verotuksessa samoin kuin muukin koneistus. MVL ei sisällä vastaa-
via säännöksiä, mikä saattaa joissakin tapauksissa johtaa ongelmiin määrittä-
essä hankintamenoa ja poistoja rakennuksessa sijaitsevien kiinteiden koneiden
ja laitteiden osalta (Ossa 2000, s. 56).

Salaojat, sillat, padot ja ympäristönsuojeluinvestoinnit

Salaojien, siltojen, patojen ja muiden vastaavien hyödykkeiden hankintamenot
vähennetään meno-
jäännöksestä tehtävin poistoin samalla tavalla kuin muu
maatalouden käyttöomaisuus. Vuonna 1982 tai myöhemmin valmistuneista sa-
laojista voidaan tehdä enintään 20 %:n meno-
jäännöspoisto. Tätä vanhemmista

salaojista sekä kaikista silloista, padoista yms. hyödykkeistä suurin sallittu poisto on 10 %. Vuodesta 1994 lähtien vesistön pilaantumista ja ulkoilman saastumista estävät hyödykkeet on voitu poistaa enintään 25 %:n suuruisin menojäännöspoistoin (MVL 10 §).

EVL 39 §:n mukaan siltojen, laitureiden, patojen ja altaiden hankintameno vähennetään tasapoistoin enintään 40 vuoden aikana. EVL 36 §:n mukaan vesistön pilaantumista sekä ulkoilman saastumista estävät laitteet poistetaan enintään 25 %:n vuotuisin poistoin. Poistot tehdään hankintamenoista, jolloin lyhin mahdollinen poisto-aika on neljä vuotta.

3.3.2.5 *Korot*

Yksityisellä elinkeinonharjoittajalla sekä elinkeinoyhtymän osakkaalla on mahdollisuus nostaa yrityksestään enemmän varoja kuin he ovat aiemmin sijoittaneet toimintaan tai yritys on tuottanut voittoa. Tällöin yritykseen syntyy negatiivinen oma pääoma, joka on yleensä katettava ottamalla yritykselle lisää lainaa. Tällaista mahdollisesti henkilökohtaiseen kulutukseen tehtyjen yksityisottojen katteeksi otettua lainaa ei pidetä elinkeinotoimintaan kuuluvana velkana. Tämän vuoksi siitä maksettu korko ei ole elinkeinotoiminnasta johtuva eikä sitä voida vähentää verotuksessa (Andersson & Ikkala 2000, s. 264).

EVL 23 §:n mukaan korot, vuokrat, vakuutusmaksut sekä muut ajan kulumisen perusteella määräytyvät maksut ovat pääsääntöisesti sen verovuoden kuluja, jolta ne suoritetaan. Tämä säännös estää vähentämästä tuleviin verovuosiin kohdistuvia kuluja (Andersson & Ikkala 2000, s. 296).

MVL 10d §:n mukaan maatalouteen liittyvät korkokulut voidaan vähentää ilman vastaavia EVL:n rajoituksia. Ossan (2000, s. 45) mukaan maksuperustetta voidaan käyttää hyväksi MVL:n mukaan verotettavassa toiminnassa myös korkomenojen osalta, sillä ne ovat rajoituksetta vähennyskelpoisia myös etukäteen maksettuina.

3.3.2.6 *Varaukset*

Valtionverotuksessa ansiotuloihin sovellettavan progressiivisen asteikon vuoksi suuren vuotuisen tulovaihtelun omaava verovelvollinen on huonommassa asemassa kuin sellainen verovelvollinen, jonka usean vuoden tulot ovat samat kuin edellisen verovelvollisen tulot, mutta kertyvät vuosittain tasaisesti (Andersson & Linnakangas 2002, s. 415). Tällaisessa tilanteessa suuren vuotuisen tulovaihtelun omaavan verovelvollisen on edullista käyttää progressiosta johtuvaa lisäveroa vähentäviä tulontasauskeinoja, kuten varauksia.

Tikan (1995, s. 172) mukaan varaukset voidaan jakaa tuloksenoikaisuvarauksiin sekä veroluottovarauksiin. Tuloksenoikaisuvarauksilla oikaistaan tulosta

tulevaisuuden riskejä ajatellen ja veroluottovaroituksilla voidaan lykätä veronmaksua tulevaisuuteen. Yritysverouudistuksen yhteydessä vuonna 1993 veropohjaa laajennettiin ja yhteisöverokantaa alennettiin. Merkittävin yritysverotukseen liittyvä veropohjaa laajentava toimenpide oli luopuminen kokonaan varastovarauksesta sekä osittainen toimintavarauksesta luopuminen. Uudessa järjestelmässä tuloksentasausjärjestelmien poistamista kompensoitiin alemmalla verokannalla (VATT 1995, s. 69-72). Varastovarauksen avulla voitiin vuonna 1991-1992 kirjata kaavamaisesti 25 % varaston arvosta kuluksi (Andersson & Ikkala 2000, s. 321). Kivirannan (2001, luku 19) mukaan MVL:n maksuperusteisuus sisältää itse asiassa 100 %:n varastovarauksen.

Tasausvaraus

MVL:n mukaan verotettavat ovat voineet vuodesta 1991 alkaen tehdä maatalouden puhtaasta tulosta tasausvarauksen, mikä korvasi aiemmin voimassa olleen investointivaraustajärjestelmän. Tasausvarauksen avulla voidaan tehdä käyttöömaisuudesta poistoja ennakoon (Ossa 2000, s. 60). Tämä tapahtuu purkamalla tasausvaraus käyttöömaisuuden hankinta- tai perusrannusmenoihin, jolloin tasausvarauksen määrä vähennetään niiden poistopohjasta. Tasausvarauksista voidaan käyttää myös tulontasaukseen lukemalla se suoraan maatalouden veronalaiseksi tuloksi. Verotuksessa tehty tasausvaraus on käytettävä viimeistään kolmantena vuotena varauksen tekovuodesta laskettuna. Tasausvaraukset käytetään tekojärjestyksessä vanhimmasta alkaen (MVL 10a).

Tasausvarauksen käyttö tulontasauskeinona on ollut perusteltua, sillä suurinta osaa maatalouden tuloksesta verotetaan progressiivisen asteikon mukaan ansiotulona (Ala-Orvola 1996, s. 13-15). Maataloustuotannon piirteisiin kuuluu erityisesti sääoloista johtuva tuotosvaihtelu, jolloin tasausvarausta voidaan pitää tärkeänä keinona tasata verotettavaa tulosta vuosien välillä. EVL ei sisällä tasausvarauksen käyttömahdollisuutta.

Tasausvarauksen suuruus saa olla enintään 40 % maatilalla maatalouden puhtaasta tulosta ennen varauksen vähentämistä. Varaus saa olla suuruudeltaan enintään 13 500 € ja sen tulee olla vähintään 800 €. Metsätalouden puhdasta tuloa ei oteta tasausvarausta laskettaessa huomioon (MVL 10a §).

Kivirannan (2001, luku 7) mukaan tasausvaraus kannattaa käyttää matalan enimmäispoisto-oikeuden omaaviin kohteisiin, kuten maatalouden talousrakennuksiin. Vielä edullisempaa varauksen käyttö on MVL:n mukaan verotettavan maatilamatkailun rakennuksiin, joiden enimmäispoisto on 6 % menojäännöksestä.

Toiminta- ja hinnanlaskuvaraus

Toiminta- ja hinnanlaskuvaraus ovat EVL:n sisältämiä varausmahdollisuuksia eikä niitä ole MVL:ssä. Vuoden 1993 verouudistuksen yhteydessä vähennettiin

tuloksentauskeinoja vastapainoksi yhteisöverokannan alentamiselle. Progressiivisen asteikon mukaan verotettavat verovelvolliset eivät kuitenkaan hyötynneet yhteisöverokannan alentamisesta, joten heillä säilytettiin oikeus toimintavaraukseen (Andersson & Ikkala 2000, s. 407).

Toimintavaraus ei kuitenkaan ole kaikkien EVL:n mukaan verotettavien käytössä oleva varaus. Sen saa tehdä EVL:n mukaan verotettava yksityinen liikkeen- tai ammatinharjoittaja tai sellainen yhtymä tai kuolinpesä, jossa on osakaina ainoastaan luonnollisia henkilöitä ja kuolinpesiä. Osakeyhtiöllä ei siten ole oikeutta toimintavaraukseen. Verovuonna tehtyjen sekä aikaisemmin tehtyjen purkamattomien varausten yhteismäärä ei saa ylittää 30 % tilikauden päättymistä edeltäneiden 12 kuukauden aikana maksettujen ennakonpidätyksen alaisten palkkojen määrästä. Jos enimmäismäärä ylittyy, se tuloutetaan verotuksessa ylittämivuonna (Tikka 1995, s. 175). Toimintavarausta ei voida purkaa käyttöomaisuusinvestointeihin toisin kuin tasausvaraus.

Hinnanlaskuvarauksella EVL:n mukaan verotettava voi varautua sitovasti tilattujen tavaroiden hinnanalaskuun. Varaus koskee toimittamattomia vaihto-omaisuudeksi tarkoitettuja tavaroita. Varauksen tekemisen edellytyksenä on vähintään 10 % sopimushintaa alempi hinta tilinpäätöspäivänä (EVL 49 §).

Jälleenhankintavaraus

Sekä MVL että EVL sisältävät mahdollisuuden jälleenhankintavarauksen tekemiseen. Toimintaansa jatkavassa yrityksessä luovutetun käyttöomaisuuden tilalle hankitaan yleensä uutta käyttöomaisuutta (Ossa 2000, s. 59). Luovutus voi tapahtua esimerkiksi myymällä hyödyke tai sen tuhoutuessa tulipalossa. Jälleenhankintavarauksella voidaan välttää käyttöomaisuuden luovutuksessa muodostuva luovutusvoiton suora tuloutuminen ja sen tarkoituksena on helpottaa yritystoiminnan jatkuvuutta palvelevien uushankintojen rahoitusta (Tikka 1995, s. 179).

MVL 5 §:n mukaan jatkettaessa tilalla maataloutta ja vahingoittunutta rakennusta korjataan tai sen tilalle rakennetaan uusi rakennus, mahdollinen menojäännöksen ylittävä osa eli luovutusvoitto, vähennetään uuden tai korjatun rakennuksen hankinta- tai perusparannusmenoista. Tällöin luovutusvoitto ei tuloudu maatalouden veronalaiseksi tuloksi, vaan se pienentää uuden tai korjatun rakennuksen poistopohjaa. Vain käyttämättä jäänyt osa varauksesta tuloutetaan maatalouden veronalaiseksi tuloksi. Jälleenhankintavaraus on käytettävä viimeistään kolmantena verovuotena rakennuksen vahingoittumisesta. MVL 5 §:ää on tulkittu tiukasti siten, että palovakuutuskorvauksen perusteella muodostettu jälleenhankintavaraus voidaan vähentää vain korvauksen kohteena olevan rakennuksen perusparannusmenoista. Jälleenhankintavarauksen käyttö on myös sidottu samaan maatalaan (Ossa 2000, s. 59).

EVL:iin sisältyy erikseen mahdollisuus kuluvan käyttöomaisuuden jälleenhankintavaraukseen sekä toimitilan jälleenhankintavaraukseen. Niiden tekemisen edellytyksenä on samoin kuin MVL:ssa elinkeinotoiminnan jatkaminen sekä luovutusvoiton muodostuminen. Kuluvan käyttöomaisuuden kohdalla jälleenhankintavarauksen tekemisen edellytyksenä on luovutusvoiton muodostuminen vahinkotapahtuman vuoksi saadusta korvauksesta (EVL 43 §).

Toimitilarakennusten ja toimitilojen hallintaan oikeuttavien osakkeiden osalta voidaan muodostaa jälleenhankintavarauksia vapaaehtoisen luovutuksen tai vahinkotapahtuman tuottaman korvauksen perusteella. Varauksia vähennetään uusien toimitilarakennusten tai toimitilan hallintaan oikeuttavien osakkeiden hankintamenosta tai perusparannusmenoista (Andersson & Ikkala 2000, s. 384-386). Kuluvan käyttöomaisuuden ja toimitilan jälleenhankintavaraukset on käytettävä viimeistään toisena verovuonna varauksen tekemisestä (EVL 43 §). Toimitilan jälleenhankintavarauksen tarkoituksena on ollut pyrkimys poistaa verotuksellinen este pienten yritysten toimitilojen vaihdoksilta (Tikka 1995, s.181).

MVL ei sisällä EVL:n tulon korottamista, jos jälleenhankintavarausta ei ole käytetty enimmäisajassa. Tällöin EVL 43 §:n mukaan vähentämättä jäänyttä osaa varauksesta korotetaan 20 %:lla sen verovuoden tuloksi, jolloin vähennys olisi viimeistään pitänyt tehdä. Korotuksen tarkoituksena on ehkäistä jälleenhankintavarauksen käyttöä pelkästään veroluottona (Andersson & Ikkala 2000, s. 389-390). Monialaisen maatilalla EVL:n sisältämä mahdollisuus toimitilan jälleenhankintavaraukseen on vähämerkityksinen. Tämä johtuu siitä, että monialaisilla maatiloilla muun yritystoiminnan toimitilat sijaitsevat usein maatilalla yhteydessä. Tällöin toimitilat pysyvät useimmiten omalla tilalla.

3.3.3 Muita MVL:n ja EVL:n eroja

Tulolähdesiirrot

MVL 5 §:n mukaan siirrettäessä tuotteita verovelvollisen toiseen tulolähteeseen maatalouden tuloa on tuotteiden todennäköinen luovutushinta siirtohetkellä. Kaksinkertaisen verotuksen estämiseksi EVL 51a §:n mukaan muusta tulolähteestä elinkeinotoimintaan siirretyn omaisuuden hankintameno verotuksessa on poistamatta oleva osa tai sitä korkeampi luovutushinta. Maataloudesta siirtyvien tuotteiden hankintameno elinkeinotulolähteessä on näin ollen niiden todennäköinen luovutushinta. Todennäköisellä luovutushinnalla tarkoitetaan niin sanottua tilahintaa, eli hintaa, jolla tuotteet oltaisi myyty siirrettyjen erien suuruisissa erissä ulkopuoliselle (VH 1991, s. 49). MVL 5 § tulee kyseeseen esimerkiksi silloin, kun verovelvollinen harjoittaa EVL:n mukaan verotettavaa torimyyntiä (esimerkki edellä) ja siirtää sinne varsinaisen maatalouden tuotteita. Tikan (1995, s. 267) mukaan verovelvollisen omistamasta metsästä elinkeinotoimintaan siirtämän puutavaran hankintameno on käypä arvo eli todennä-

köinen luovutushinta. Kirjauksia ei aiheudu, jos siirtoja tehdään saman tulolähteen sisällä. Tällainen siirto voi olla esimerkiksi puun siirtäminen verovelvollisen omistamasta elinkeinotulolähteeseen kuuluvasta metsästä elinkeinotoiminnan käyttöön (Andersson & Ikkala 2000, s. 429).

Pinta-alaperusteisen metsäverotuksen tapauksessa MVL:n mukaan on mahdollista vähentää verotuksessa 50 % maataloudessa käytetyn, maatilan metsästä otetun puutavaran kantohintojen markkina-arvosta. Kantohinnan markkina-arvon puolittaminen koskee pinta-alaperusteisesti verotetusta metsästä otettua maatalouden poltto-, rakennus- ja tarvepuuna käytettyä puutavaraa. Kantohinnan markkina-arvon puolittaminen ei koske omasta metsästä otetun puutavaran maatalouden sivuelinkeinona tapahtuvaa puutavaran jatkojalostusta, vaan tällöin saadaan vähentää koko kantohinta (Kiviranta 2001, luku 4). Puun myyntitulojen verotuksessa metsätalouden pääomatulona pidetään MVL:n mukaan verotettavan puutavaran jatkojalostukseen siirretyn puutavaran kantoraha-arvoa, joka on puolestaan maatalouden tulosta vähennyskelpoinen meno. Omasta metsästä maatalouden tuotantorakennusten tai rakennelmien rakentamiseen tai korjaamiseen otettuun puutavaraan sovelletaan puun myyntitulojen verotuksessa niin sanottua hiljaista kuittausta. Rakennuspuun kantoraha-arvoa ei saa vähentää maatalouden menona eikä sitä tulouteta metsätalouden pääomatulona (Ossa 2000, s. 69-70).

Oma käyttö

MVL 4 §:n mukaan maatalouden veronalaista tuloa ei ole verovelvollisen ja hänen perheensä yksityistaloudessa käytettyjen tilan varsinaisen maatalouden tuotteiden ja puutarhatuotteiden luovutushinta. Yksityiskäyttöön otettujen tuotteiden tuottamisesta aiheutuneet kulut voidaan kuitenkin vähentää verotuksessa, jos tuotteita tuotetaan myös myyntiin. Siten kyseessä on MVL:iin sisältyvä *verotuki* (VM 1989, liite s. 10). Yksityiskäytön verovapaus ei kuitenkaan koske MVL:n mukaan verotettavan muun yritystoiminnan tuotteita eikä muuta maatalouden omaisuutta. EVL ei sisällä mahdollisuutta verovapaisiin yksityiskäyttöön ottoihin.

Epäkuranttiusvähennys

EVL 5a §:n mukaan epäkuranttiusvähennys tehdään varaston arvosta. Vähennyksellä kirjataan kuluksi se osa varaston arvosta, mikä ylittää vastaavan vaihto-omaisuuden hankintaan verovuoden lopussa kuluvan hankintamenon tai siitä saatavan luovutushinnan.

Edustusmenot

EVL:ssa ja MVL:ssa vähennyskelpoisia menoja ovat tulon hankkimisesta ja säilyttämisestä aiheutuneet menot, mutta EVL 8 §:n mukaan verotuksessa on

vähennyskelpoista vain 50 % edustusmenoista. MVL ei sisällä vastaavaa säännöstä.

Palkan vähennyskelpoisuus

MVL 7 §:n mukaan eloonjääneelle puolisolle maksetut palkat, eläkkeet tai muut etuudet eivät ole verotuksessa vähennyskelpoisia, jos verovelvollinen on kuolinpesä. EVL:n mukaan kuolinpesän leskelle maksettu palkka on puolestaan verotuksessa vähennyskelpoinen meno (Ossa 2000, s. 33).

Kehitysalueiden veronhuojennuslait

Pääosin Pohjois- ja Itä-Suomessa sijaitseville kehitysalueille tehtävistä käyttöomaisuusinvestoinneista on mahdollista tehdä korotettuja poistoja. Niihin ovat oikeutettuja pienet ja keskisuuret yritykset, jotka on määritelty kehitysalueelle tehtävien investointien korotettuja poistoja koskevassa laissa. Käytännössä laki koskee ainoastaan liiketoimintaa, jolloin sen piiriin ei kuulu ammatti-toiminta eikä maatalous.

Laki koskee tuotantolaitoksen ja matkailuyrityksen perustamista tai laajentamista. Korotetun poiston voi tehdä rakennuksesta, rakennelmasta, koneista, kalustosta sekä laitteista investoinnin käyttöönottovuonna ja kahtena seuraavana verovuonna. Korotetun poiston enimmäismäärä on käyttöomaisuuden säännönmukainen poisto 50 %:lla korotettuna. Vuodesta 1998 alkaen lakia ei kuitenkaan sovelleta muun muassa maataloustuotteita jatkojalostaviin yrityksiin. Maatalouden yhteydessä harjoitettu majoitustoiminta katsotaan laissa tarkoitettua matkailuyritykseksi, jos sitä verotetaan EVL:n mukaan erillisenä liikkeenä (Kiviranta 2001, luku 7).

MYEL-vakuutus

Maatalousyrittäjien eläketurva hoidetaan maatalousyrittäjien eläkelain (MYEL) mukaan vakuutuksella maatalousyrittäjien eläkelaitoksesta (MELA). Vakuutusvelvollisuus on selvitettävä, jos tilalla on peltoa, puutarhaa ja metsää vähintään viisi MYEL-hehtaaria. MYEL-työtulon ollessa alle 2 628 € vakuutus ei ole pakollinen. Yrittäjän lisäksi aviopuoliso on vakuutusvelvollinen. Vakuutetulla tilalla tulee harjoittaa maatilataloutta, jonka lisäksi MVL:n mukaan verotettava muu yritystoiminta kuuluu MYEL:n piiriin. Muun yritystoiminnan perusteella voi saada korotusta MYEL-työtuloon työmäärän ja normitaulukoiden perusteella. Jos tilalla harjoitettavaa muuta yritystoimintaa verotetaan EVL:n mukaan, se kuuluu YEL-vakuutuksen piiriin (MELA 2002a, s. 3-5, 9-12).

MYEL-vakuutusmaksun suuruus riippuu vakuutetun henkilökohtaisesta MYEL-työtulosta, joka lasketaan pellon ja puutarhan pinta-alasta. Myös viljelty vuokrapelto lasketaan mukaan. Vuodelta 2002 maksu on alle 18 412,70 €:n työtu-

losta 10,33 %. 18 412,70 ja 28 934,29 €:n väliseltä osalta maksu nousee liukuvasti. Yli 28 934,29 €:n työtulosta maksu on 21,1 % (MELA 2002a, s. 15).

YEL-vakuutus

Muut kuin MYEL:n piiriin kuuluvat yrittäjät vakuutetaan yrittäjien eläkelain (YEL) mukaan. YEL:ssa yrittäjällä tarkoitetaan ansiotyötä tekevää henkilöä, joka ei ole työ- tai virkasuhteessa. Vuonna 2002 YEL:n mukaan vakuuttaminen koski henkilöä, jonka yrittäjätoiminnan perusteella vahvistettava YEL-työtulo oli vähintään 5 255,93 € vuodessa (ETK 2002a, s. 63). Eri yritysmuodoista YEL:n piiriin kuuluvat liikkeen- ja ammatinharjoittaja puolisoineen, osakeyhtiön johtavassa asemassa työskentelevä henkilö, jonka omistus yhtiöstä tai äänimäärä yksin tai yhdessä perheenjäsenten kanssa on yli puolet, avoimen yhtiön yhtiömies sekä kommandiittiyhtiön vastuunalainen yhtiömies (ETK 2002a, s. 66). Vuonna 2002 YEL-vakuutusmaksu on 21,1 % työtulosta (ETK 2002b).

YEL-työtulon määrittämisen perusteet sisältyvät Eläketurvakeskuksen toimialakohtaisiin ohjeisiin yrittäjän työtulon määrittämiseksi (ETK 2002a). Toiminnan kuuluminen YEL:n tai MYEL:n piiriin ratkaistaan sovellettavan verolain, eli MVL- tai EVL-verotuksen perusteella (ETK 2002a, s. 66). Siten monialaisen maatilan muu yritystoiminta kuuluu YEL:n piiriin, jos sitä verotetaan EVL:n mukaan erillisenä liikkeenä. MYEL on YEL:ia monipuolisempi ja edullisempi vakuutus. MYEL-vakuutusmaksu on YEL-vakuutusmaksua alempi ja siihen kuuluu lisäksi oikeus maatalouslomitukseen ja luopumistukeen (MELA 2002b).

3.4 Yritysmuodot

Yritysmuotoa valittaessa yrittäjälle on merkitystä yrityksen tuottaman voiton verotuksella sekä sillä, miten voitto saadaan siirrettyä yrityksestä omistajalle (Kukkonen 2001, s. 238). Yritystoimintaa voidaan harjoittaa muun muassa yksityisenä maataloudenharjoittajana tai yksityisenä elinkeinonharjoittajana, avoimena yhtiönä tai kommandiittiyhtiönä eli niin sanottuna elinkeinoyhtymänä, osakeyhtiönä tai osuuskuntana (Villa 1997, s. 7). Vuoden 2002 alusta voimaan tulleen uuden osuuskuntalain (OYL 28.12.2001/1488) mukaan osuuskunnassa tulee olla vähintään kolme jäsentä aikaisemman viiden sijaan. Osuuskunta rajataan pois tästä tutkimuksesta, sillä se ei sovellu yritysmuodoksi kahden puolison harjoittamaan yritystoimintaan.

Toiminnan luonne, pääoman tarve sekä toimintaan osallistuvien henkilöiden lukumäärä ovat tärkeitä yritysmuodon valintaan vaikuttavia tekijöitä (VH 2002c, s. 7). Jos yritysmuodoksi valitaan yhtiö, on tärkeää päättää osakkaiden lukumäärä. Yksityisellä elinkeinonharjoittajalla sekä elinkeinoyhtymällä ei ole olemassa minimipääomaa, vaan yrittäjän panos voi muodostua pelkästään

työpanoksesta. Kommandiittiyhtiön äänettömältä yhtiömieheltä edellytetään kuitenkin pääomapanosta, joka voi olla rahaa tai muuta omaisuutta. Osakeyhtiöissä tulee olla määrätty vähimmäispääoma riippuen siitä, onko osakeyhtiö yksityinen vai julkinen. Yritysmuodon valinnassa on kiinnitettävä huomiota myös vastuukysymyksiin. Yksityinen elinkeinon- ja maataloudenharjoittaja, avoimen yhtiön yhtiömies sekä kommandiittiyhtiön vastuunalainen yhtiömies vastaavat yrityksen sitoumuksista koko omaisuudellaan. Kommandiittiyhtiön ääneton yhtiömies on vastuussa yhtiön sitoumuksista vain sijoittamallaan pääomapanoksella. Osakeyhtiön osakkaat eivät pääsääntöisesti ole vastuussa yhtiön sitoumuksista, mutta osakkaat saattavat joutua takaamaan yhtiön lainoja tai antamaan omaisuuttaan yhtiön lainojen vakuudeksi, jos yhtiön omat vakuudet eivät riitä (Ikkala ym. 1997, s. 28-29).

Yritystoiminnan aloittamisesta tehdään verovirastoon perustamisilmoitus, jolla hakeudutaan ennakkoperintärekisteriin, säännöllisesti palkkaa maksava ilmoitetaan rekisteröidyksi työnantajaksi, ilmoitetaan tai hakeudutaan arvonlisäverovelvollisten rekisteriin sekä ilmoitetaan Patentti- ja rekisterihallituksen ylläpitämään kaupparekisteriin. Osakeyhtiö syntyy vasta kaupparekisterimerkinnällä. Jos osakeyhtiötä ei ole merkitty kaupparekisteriin ennen tilikauden päättymistä, sitä käsitellään verotuksessa elinkeinoyhtymänä. Perustamisilmoitus tehdään yritysmuodon mukaan eri lomakkeilla (VH 2002c, s. 9, 13-14).

Vuonna 2002 kirjanpitotiloille tehtiin viljelijäkysely, jossa kartoitettiin muun muassa monialaisten maatalojen muun yritystoiminnan yritysmuotoja. Aineiston muodostaneilla 98 tilalla muuta yritystoimintaa harjoitettiin yleisimmin varsinaisen maatalouden ohella MVL:n mukaan, jonka osuus oli 53 %. Toiseksi yleisin yritysmuoto oli liikkeen- tai ammatinharjoittaja 28 %:n osuudella. Osakeyhtiöitä oli 13 % ja elinkeinoyhtymiä 6 %. Maaseutumatkailun kapasiteettiselvityksen (Maaseutumatkailun teemaryhmä 1997) mukaan 72 % maaseutumatkailuyrityksistä toimi maatalojen yhteydessä. Maaseutumatkailuyritysten yritysmuodoista osakeyhtiöitä oli 7 %, kommandiittiyhtiöitä 7 %, toiminimiä eli liikkeen tai ammatinharjoittajia 4 %, avoimia yhtiöitä 1 % ja muita yritysmuotoja 11 %.

Yksityinen elinkeinonharjoittaja

Yksityinen elinkeinonharjoittaja on joko *liikkeen-* tai *ammatinharjoittaja*, jolloin toimintaa harjoitetaan ilman erillisen yhtiön perustamista (Tikkanen 1998, s. 8). Siten kysymys on yksityisen henkilön harjoittamasta elinkeinotoiminnasta. Yksityisen henkilön harjoittama elinkeinotoiminta erotetaan ainoastaan kirjanpidollisesti yksityisomaisuudesta ja -toiminnasta (Helminen & Ossa 1998, s. 38). Verotuksessa liikkeen- ja ammatinharjoittajia kohdellaan samalla tavalla ja nykyään rajanveto niiden välillä on osittain hämärtynyt (VH 2002c, s. 8). Rajanvedolla on kuitenkin merkitystä, sillä kirjanpitolainsäädäntö sallii ammatinharjoittajalle yhdenkertaisen maksuperusteisen kirjanpidon sekä verotuksen sen perusteella. Ammattitoiminta on liikkeenharjoittamista pienimuotoisempaa

ja toiminta perustuu usein yrittäjän henkilökohtaiseen ammattitaitoon. Ammattitoiminta ei sido merkittäviä pääomia ja yritysrisi on liiketoimintaa pienempi. Usein ammattitoiminnan suurin riski on saamatta jäänyt tulo. Ammatinharjoittajalla ei usein ole erillistä liikepaikkaa, vaan toimintaa voidaan harjoittaa kotoa käsin tai muiden tiloissa. Tyypillisiä ammatinharjoittajia ovat muun muassa myyntiedustajat ja taksiautoilijat. Liikkeen- ja ammatinharjoittajalla voi molemmilla olla vierasta työvoimaa. Jos elinkeinonharjoittaja hankkii raaka-aineita, koneita ja kalustoa valmistustoimintaa varten tai tavaroita myytäväksi edelleen on todennäköistä, että verottaja tulkitsee toiminnan liikkeenharjoittamiseksi ja vaatii kahdenkertaisen kirjanpidon (Tikkanen 1998, s. 8-10). Liikkeenharjoittaja vastaa yksin päätöksenteosta ja voi halutessaan valtuuttaa toisen henkilön tekemään oikeustoimia hänen puolestaan (Helminen & Ossa 1998, s. 38).

Liikkeenharjoittajan verotus toimitetaan kahdenkertaisen kirjanpidon perusteella. Ammatinharjoittajan yhdenkertaisessa maksuperusteisessa kirjanpidossa merkitään kirjanpitoon liiketapahtumina maksetut menot, korot, verot, saadut tulot sekä oma käyttö. Jos ammatinharjoittajan kirjanpito on kahdenkertaista, hän antaa veroilmoituksen samalla lomakkeella kuin liikkeenharjoittaja. Ammatinharjoittajan tilikausi on aina kalenterivuosi, jos kirjanpito on maksuperusteinen. Kahdenkertaista kirjanpitoa pitävien ammatinharjoittajien sekä liikkeenharjoittajien tilikausi voi poiketa kalenterivuodesta. Kahdenkertaista suoriteperusteista kirjanpitoa pitävät liikkeen- ja ammatinharjoittajat antavat elinkeinotoiminnan veroilmoituksen lisäksi tuloslaskelman, taseen sekä erittelyn varauksista ja kuluvan käyttöomaisuuden poistoista. Muut tarvittavat tiedot annetaan erillisillä liitelomakkeilla. Yhdenkertaista kirjanpitoa pitävän ammatinharjoittajan ei tarvitse liittää veroilmoitukseensa erillistä tuloslaskelmaa eikä tasetta (VH 2001a, s. 1-5). Ammatinharjoittajan tarkastelu rajataan tästä tutkimuksesta pois, sillä monialaisen maatilán EVL:n mukaan verotettava maatilamatkailu, koneurakointi sekä elintarvikkeiden jatkojalostus tulkittaneen verotuksessa todennäköisemmin liikkeen- kuin ammatinharjoittamiseksi.

Elinkeinoyhtymä

Elinkeinoyhtymiä ovat *avoimet yhtiöt* ja *kommandiittiyhtiöt*. Ne ovat laskenta-subjekteja, joille vahvistetaan verotettava tulo. Ne eivät kuitenkaan ole osakeyhtiöiden tavoin itsenäisiä verovelvollisia. Tämä tulo verotetaan yhtiömiesten tulona niiden osuuskien mukaan, jotka yhtiömiehillä on yhtiön tulokseen (Raunio 1998, s. 77). Vaikka yhtiön tulos verotetaan yhtiömiehillä, yhtiön on pidettävä omaa kirjanpitoa ja tehtävä oma veroilmoituksensa (VH 2002c, s. 27). Avoimen yhtiön tunnusmerkkinä on, että vähintään kaksi harjoittaa sopimuksen perusteella yhdessä yritystoimintaa yhteisen taloudellisen tarkoituksen saavuttamiseksi (Villa 1997, s. 27). Perustajat voivat olla luonnollisia tai juridisia henkilöitä. Yhtiö syntyy joko suullisella sopimuksella tai kirjallisen yhtiösopimuksen allekirjoituksella. Käytännössä kirjallinen yhtiösopimus on laadittava, sillä se vaaditaan perustamislomakkeen liitteeksi (VH 2002c, s. 8-9).

Yhtiösopimus on vapaamuotoinen eikä sen tarvitse olla määrämuotoinen ollakseen pätevä. Kaupparekisterin vaatimien pakollisten tietojen lisäksi siinä voidaan sopia muun muassa tulo-osuuksien jakamisesta (PRH 2002). Yhtiö on olemassa yhtiösopimuksen syntymisestä alkaen ja sitä voidaan muuttaa yhtiömiesten ollessa asiasta yksimielisiä. Yhtiömies ei voi luovuttaa yhtiöosuuttaan ilman toisen yhtiömiehen suostumusta. Tällä pyritään estämään tilanne, jossa yhtiömies joutuisi yhtiösuhteeseen sellaisen henkilön kanssa, johon hän ei luota. Kommandiittiyhtiössä on oltava vähintään yksi vastuunalainen ja yksi äänetön yhtiömies. Äänettömän yhtiömiehen mukanaolo on ainoa ero avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön välillä (Villa 1997, s. 34-35). Yhtiösopimuksessa tulee mainita äänettömän yhtiömiehen panoksen määrä ja siinä voidaan mainita myös hänen voitto-osuuden laskeminen. Kommandiittiyhtiön yhtiösopimus toimitetaan kaupparekisteriin perustamisilmoituksen liitteenä samoin kuin avoimessa yhtiössä (VH 2002c, s. 9). Avoin yhtiö voidaan muuttaa kommandiittiyhtiöksi ottamalla siihen äänetön yhtiömies tai rajaamalla jonkun yhtiömiehen vastuu omaisuuspanokseen. Kommandiittiyhtiö voidaan puolestaan muuttaa avoimeksi yhtiöksi muuttamalla yhtiösopimusta siten, ettei yhtiöön jää äänettömiä yhtiömiehiä (AKYL 8 §). Elinkeinoyhtymien verotus toimitetaan verovuodelta ja se muodostuu kalenterivuoden aikana päättyneistä tilikausista. Elinkeinoyhtymien veroilmoituslomakkeet koostuvat pääverolomakkeesta, tuloslaskelmasta ja taseesta, varaus- ja poistotiedoista, osakastiedoista, tilintarkastuskertomuksen jäljennöksestä sekä muista tarvittavista liitelomakkeista (VH 2001c, s. 2-5). Avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön hallinnoiminen rakentuu yhtiömiesten henkilökohtaisen sopimisen ja toiminnan varaan. Hallinnosta voidaan haluttaessa sopia yhtiösopimuksessa. Yhtiömiehet voivat järjestää hallinnon haluamallaan tavalla, kuten ottamalla yhtiöön toimitusjohtajan (Villa 1997, s. 39).

Osakeyhtiö

Tässä tutkimuksessa osakeyhtiöllä tarkoitetaan yksityistä osakeyhtiötä. Osakeyhtiötä perustettaessa noudatetaan osakeyhtiölain säännöksiä. Perustajana voi olla yksi tai useampi luonnollinen tai juridinen henkilö. Yksityisen osakeyhtiön osakepääoman on oltava vähintään 8 500 €, eivätkä osakkaat pääsääntöisesti ole henkilökohtaisessa vastuussa osakeyhtiön sitoumuksista (VH 2002c, s. 9). Osakepääoma voi olla yhtiöjärjestyksessä määrätty joko kiinteäksi tai enimmäis- ja vähimmäismääräiseksi ja se muodostuu yhdestä tai useammasta nimellisarvoltaan samanlaisesta osakkeesta (Helminen & Ossa 1998, s. 61). Osakeyhtiön perustamisessa on neljä päävaihetta: perustamiskirjan laatiminen, osakkeiden merkintä, perustamiskokouksen pitäminen ja yhtiön rekisteröiminen. Näistä kolme ensimmäistä vaihetta pidetään usein samanaikaisesti. Perustamiskirjan tulee sisältää ehdotus yhtiön yhtiöjärjestykseksi sekä muita merkityksellään vähäisempiä määräyksiä. Perustamiskirjan sekä yhtiöjärjestyksen vähimmäissisältö on määritelty osakeyhtiölaissa. Yhtiö on ilmoitettava kuuden kuukauden kuluessa perustamiskirjan allekirjoittamisesta kaupparekisteriin (Helminen & Ossa 1998, s. 69-71).

Osakeyhtiön pakolliset toimitukset ovat hallitus, yhtiökokous ja vähintään yksi varsinainen tilintarkastaja. Osakeyhtiölakiin perustuvia hallintoelimiä ovat myös hallintoneuvosto ja toimitusjohtaja. Yhtiökokous on osakeyhtiön ylintä päätösvaltaa käyttävä elin, jonka muodostavat yhtiön osakkeenomistajat (Villa 1997, s. 173, 179).

Osakeyhtiön verotus toimitetaan verovuodelta, joka on yleensä kalenterivuosi. Verovuosi muodostuu kalenterivuoden aikana päättyneistä tilikausista samoin kuin elinkeinoyhtymillä. Osakeyhtiö toimittaa veroilmoituksensa liitteinä muun muassa tuloslaskelman ja taseen, varaus- ja poistotiedot, tilintarkastuskertomuksen jäljennöksen ja osingonjakopäätöksen jäljennöksen (VH 2002a, s. 2-7).

Osakeyhtiön soveltuvuus maatalan muun yritystoiminnan harjoittamiseen

Osakeyhtiö poikkeaa muista yritysmuodoista siten, että se on *itsenäinen verovelvollinen ja maksaa verotettavasta tulostaan 29 %:n suuruisen veron*. Elinkeinoyhtymänä sekä yksityisenä maatalouden- ja liikkeenharjoittajana harjoitetun yritystoiminnan jaettava yritystulo *verotetaan aina yhtymän osakkaiden tai yrittäjien tulona*.

Osakeyhtiön osakkaan on mahdollista saada osakeyhtiöstä tuloa usealla eri tavalla; osinkona, palkkana, luontoisetuina, muuna pääomatulona (esim. vuokratulo yhtiölle vuokratusta kiinteistöstä), takausprovisiolla tai osakaslainana. Maatalouskiinteistöstä saatavaa vuokratuloa verotetaan kuitenkin maatalouden veronalaisena tulona, jolloin se jakautuu pääoma- ja ansiotuloon (MVL 5 §). Osakeyhtiön merkittävin ero muihin yritysmuotoihin verrattuna on *mahdollisuus tulon säästämiseen yhtiöön 29 %:n verokannalla*. Käytännössä osakeyhtiömuotoisen toiminnan edut tulevat esiin vasta yhtiön nettovarallisuuden kasvaessa. Osakeyhtiön tulee olla riittävän varakas, jotta siitä voidaan nostaa merkittäviä pääomatulo-osinkoja vuosittain (Kukkonen 2001, s. 247-248). Yritystoiminnan harjoittaminen osakeyhtiön sijaan elinkeinoyhtymänä tai yksityisenä elinkeinonharjoittajana on myös hallinnollisesti osakeyhtiötä yksinkertaisempaa. Yksityisen elinkeinonharjoittajan kohdalla tärkeä tekijä on myös automaattinen pääoma- ja ansiotulojen jako tasan puolisoitten kesken.

Osakeyhtiö on myös mahdollista sivuuttaa verotuksessa. Tämä tarkoittaa sitä, että osakeyhtiötä ei hyväksytä erilliseksi verovelvolliseksi, vaan sen tuottama tulo verotetaan osakkaiden tulona (Kukkonen 2001, s. 238). Sivuuustapauksissa on usein kysymys tilanteesta, jossa pyritään siirtämään henkilökohtaisia tuloja osakeyhtiöön ja saada ne verotetuksi 29 %:n verokannalla (Helminen & Ossa 1998, s. 252). Osakeyhtiön tulon katsomiseen verotuksessa osakkaan tuloksi voivat vaikuttaa esimerkiksi toiminnan harjoittaminen sivutoimisesti, pieni yhtiöön sijoitettu pääoma ja vähäinen liikevaihto, ulkopuolisten työntekijöiden ja toimitilojen puuttuminen (VH 2002c, s. 35). Maataloudessa sivuuttamisriskille altis osakeyhtiö voi syntyä muun muassa perustettaessa yhtiö jatkamaan

tai aloittamaan maatalouden ohella harjoitettua muuta yritystoimintaa. Jos muu yritystoiminta on merkittävää, sivuuttamisriski on kuitenkin pieni (Kukkonen 2001, s. 239-240).

Tilan muun yritystoiminnan toimintamuodon muutokset

Jatkuvuutta noudattavassa toimintamuodon muutoksessa uudessa muodossa harjoitettu yritystoiminta katsotaan edellisen jatkamiseksi eikä muutos aiheuta tuloveroseuraamuksia (Helminen & Ossa 1998, s. 204, TVL 24 §). Yritysmuodon muutoksessa ilman tuloveroseuraamuksia on olennaista yrityksen *identtisyiden* säilyminen. Identtisyiden säilyminen tarkoittaa sitä, että yritystä voidaan muutoksen jälkeen pitää esimerkiksi varallisuudeltaan ja omistussuhteiltaan pääasiassa samana taloudellisena yksikkönä. Tasejatkuvuus edellyttää varojen ja velkojen siirtämistä samoista arvoista uuteen yritykseen ja toisaalta myös omistussuhteiden tulee säilyä (Tikka 1995, s. 216).

MVL:n mukaisessa verotuksessa toimintamuodon muutos saattaa olla ongelmallinen. MVL:n mukaisessa verotuksessa varastoilla ei ole arvoa, joten ne tulisi siirtää uuteen yritykseen nollian arvoisina. EVL-yrittäjän kohdalla tällaista ongelmaa ei synny, sillä hän on jo ennestään kirjanpitovelvollinen ja taseessa on määritelty toiminnan varoille arvot (Kukkonen 2001, s. 245).

Yhtiölle siirrettävistä kiinteistöistä joudutaan maksamaan varainsiirtoveroa 4 % käyvistä arvosta. Identtisyiden säilyttäminen edellyttää yleensä kaiken varallisuuden siirtämistä yhtiöön. Yhtiöitettäessä varsinainen maatalous on identtisyiden säilyttämiseksi edellytetty myös maatalousmaan ja talousrakennusten sekä niiden rakennuspaikkojen siirtämistä yhtiöön (KHOp 30.7.1999/1927). Osakeyhtiötä ei voi muuttaa toiseen muotoon muuten kuin purkamalla yhtiö ja sijoittamalla varat uudelleen. Tällöin muutoksesta aiheutuu tuloveroseuraamuksia. Toisaalta valtiovarainministeriön tuloverotuksen kehittämistä pohtinut työryhmä esittää verolainsäädäntöön säännöksiä, joiden mukaan osakeyhtiö voitaisiin muuttaa avoimeksi yhtiöksi tai kommandiittiyhtiöksi ilman tuloveroseuraamuksia. Perusteena tälle on ollut työryhmän ehdotus osingon yhtiöveron hyvityksen poistamisesta. Tämä heikentäisi osakeyhtiön asemaa perheyrittäjämuotona verrattuna elinkeinoyhtiöihin ja aiheuttaisi kannustimia siirtyä osakeyhtiömuodosta avoimeksi yhtiöksi tai kommandiittiyhtiöksi (VM 2002b, s. 169-170).

4 Tuloverolaskenta yritysmuodoittain

4.1 Yritystulon jaon vaiheet

Yritystoiminnasta aiheutuvien tuloverojen määrään vaikuttaa eniten toiminnan tuottama tulos. Tuloveroa ei makseta, jos yritystoiminnan verotettava tulos on tappiollinen. Yritystulo jaetaan kaavamaisesti yritystoimintaan sidotun nettovarallisuuden perusteella pääomatulona verotettavaan osuuteen ja ansiotulona verotettavaan osuuteen (VM 2002b, s. 36). Penttilän (1997, s. 24) mukaan yritystulon jakamisessa voidaan erottaa kolme vaihetta:

1. Yrityksen verotettavan tuloksen laskenta
2. Yrityksen nettovarallisuuden määrittäminen
3. Tulon jakaminen pääoma- ja ansiotuloksi nettovarallisuuden ja yritysmuodosta riippuvan korkokannan (10, 13,5 tai 18 %) perusteella.

Neljäntenä vaiheena on vielä yksityisen elinkeinon- ja maataloudenharjoittajan pääomatulo- ja ansiotulo-osuuksien jako puolisoiden kesken.

4.2 Jaettavan yritystulon laskenta

MVL:n tai EVL:n perusteella laskettava verotettava tulos on tärkeä verolaskennan vaihe, sillä se muodostaa lähtökohdan tulon jakamiselle pääoma- ja ansiotuloksi yrittäjän verotuksessa. Lähtökohtana EVL:n mukaisessa verotettavan tuloksen laskennassa on *tuloslaskelman voitto tai tappio*. Kirjanpidollinen tulos saattaa kuitenkin poiketa verotettavasta tuloksesta, sillä kirjanpitolain ja elinkeinoverolain säännökset poikkeavat osittain toisistaan. Tämän vuoksi kirjanpidollista tulosta korjataan usein erällä lisäys- ja vähennyserillä verotettavan tuloksen selvittämiseksi (VH 2001e, s. 10-11). MVL:n mukaan verotettava yksityinen maataloudenharjoittaja ei ole kirjanpitovelvollinen, joten hänen harjoittamansa maatalouden tulos lasketaan muistiinpanojen perusteella. Myös viljelijöiden verotuksessa tehdään tarvittaessa korjauksia muistiinpanoihin. Maatalouden ja elinkeinotoiminnan verotettava tulos lasketaan eri tavalla johtuen MVL:n ja EVL:n säännösten eroista. Elinkeinoiminnan verotuksessa tehtävät korjaukset poikkeavat toisaalta myös eri yritysmuotojen välillä. EVL sisältää, toisin kuin MVL, myös *yritysmuodosta* riippuvia laskentaan vaikuttavia tekijöitä. Näitä ovat esimerkiksi toimintavarauksen puuttuminen osakeyhtiöltä sekä korkojen vähennysoikeuden rajoitukset koskien liikkeen- ja ammatinharjoittajia sekä elinkeinoyhtymiä (EVL 18, 46a §). Yritystoiminnan kirjanpidollisen voiton muodostuminen ja siihen tehtävät korjaukset verotuksessa on esitetty yksityiskohtaisesti liitteessä 1.

Yksityinen maataloudenharjoittaja

Maatalouden puhdas tulo lasketaan kultakin itsenäiseltä maatilalta erikseen. Maatalouden puhdas tulo perustuu muistiinpanoihin tehtyihin tositteellisiin tulo- ja menokirjauksiin ja se saadaan vähentämällä tuloista kaikki menot korkomenoja ja vahvistettuja tappioita lukuun ottamatta. Vähentämällä puhtaasta tulosta maatalouden korkomenot saadaan maatalouden tulos. Jaettavaan yritystuloon päädytään vähentämällä maatalouden vahvistetut tappiot (VH 2001b, s. 1-8). Maatalouden muistiinpanoihin saattaa sisältyä menoja, jotka kohdistuvat yksityistalouteen tai muihin tulolähteisiin. Ne lisätään maatalouden tuloihin, jotta ne eivät jäisi rasittamaan maatalouden tulosta. Yleisimmät maatalouden, yksityistalouden ja muiden tulolähteiden välillä jaettavat menoerät ovat polttoaine-, sähkö-, puhelin-, vakuutus- ja palkkausmenot, kiinteistövero sekä maatalouden koneet ja ajoneuvot. Muina lisäyksinä tuloihin ilmoitetaan muun muassa maitokiintiön myyntitulo ja muina vähennyksinä maitokiintiön hankintameno (VH 2001b, s. 4-5).

Yksityinen liikkeenharjoittaja, elinkeinoyhtymä ja osakeyhtiö

Tärkeä EVL:n yksityistä liikkeenharjoittajaa koskeva rajoitus on edellä mainittu korkojen vähennysoikeudettomuus osasta lainoja liian suurien yksityisottojen vuoksi. Tämän vuoksi vähennyskelvoton osa kirjanpidossa vähennetyistä korkomenoista tuloutetaan verotuksessa. Luonnollisen henkilön saamasta korkotulosta peritään lähdevero, joten korkotulo ei ole enää tuloverotuksessa veronalaista tuloa. Sama säännös koskee myös yksityistä maataloudenharjoittajaa (VH 2002c, s. 20).

Elinkeinoyhtymän saamat osingot, korot ja voitto-osuudet ja niihin liittyvät yhtiöveron hyvitykset jaetaan suoraan osakkaiden tuloksi, joten ne vähennetään elinkeinoyhtymän tuloksesta (Andersson & Linnakangas 2002, s. 170). Elinkeinoyhtymiä koskee, samoin kuin yksityisiä liikkeenharjoittajia, korkojen vähennysoikeudettomuus osasta lainoja. Elinkeinoyhtymällä voi olla tuloja kolmesta tulolähteestä; elinkeinotuloa, maataloustuloa ja henkilökohtaista tuloa. Siten veroilmoituksessa lasketaan jaettavat tulot ja tappiot tulolähteittäin EVL:n, MVL:n tai TVL:n mukaan. Tappiot vähennetään sen tulolähteen tulosta, jossa ne ovat syntyneet (VH 2001c, s. 4).

Osakeyhtiöllä voi elinkeinoyhtymän tavoin olla elinkeinotuloa, maatalouden tuloa ja henkilökohtaista tuloa. Verotettavat tulot lasketaan erikseen kunkin tulolähteen osalta EVL:n, MVL:n tai TVL:n mukaan ja mahdolliset tappiot vähennetään sen tulolähteen tulosta, jossa ne ovat syntyneet. Tulolähteiden verotettavat tulot lasketaan yhteen, josta yhtiö maksaa tuloveroa 29 % (VH 2002a, s. 5-8).

4.3 Nettovarallisuuden määrittäminen

Varallisuusverolaki sisältää säännökset *yritysvarallisuuden* ja *maatalon varallisuuden* arvostamiselle ja ne poikkeavat osittain toisistaan. VVL 12 §:ssä yrityksen nettovarallisuudeksi määritellään jäännös, joka jää jäljelle vähennettäessä veronalaisista varoista velat. Nettovarallisuuden määrittäminen riippuu osittain myös yritysmuodosta, samoin kuin jaettavan yritystulon laskennassa (Tikkanen 1998, s. 49, Raunio 1998, s. 80-81). Pääomatulo-osuuden perustana oleva nettovarallisuus lasketaan verovuotta edeltävän verovuoden lopun perusteella kaikissa yritysmuodoissa. Maatalous- ja yritysvarallisuus sekä niiden arvostus nettovarallisuuslaskelmassa on esitetty yksityiskohtaisesti liitteessä 2.

Maatalous

Maatalouden nettovarallisuuteen lasketaan mukaan maatalousmaa salaojitusliikkeen, maatalouden koneet ja kalusto, maatalouteen kuuluvat arvopaperit, maatalouden tuotantorakennukset rakennuspaikkoineen ja vuokrattavat lomamökit ym. asuinrakennukset tontteineen (VH 2001d, s. 4). Maatalouden koneiden ja kaluston arvona pidetään vuoden lopun menojäännöstä ja peltomaan verotusarvo määritetään Verohallituksen määrittelemän puhtaan tuoton perusteella. Maatalouden varoihin eivät kuulu rahavarat, saamiset, soran- tai muun maan aineksen ottopaikka, maatalouden kotieläimet eivätkä varastot. Nettovarallisuuteen lisätään 30 % verovuonna maksettujen palkkojen määrästä (TVL 41 §).

Nettovarallisuutta laskettaessa otetaan huomioon kaikki maatalouden velat. Siten velkana pidetään myös maatalouden tuote- ja tarvikevarastoihin kohdistuvia velkoja, vaikka niillä ei ole arvoa maatalouden nettovarallisuuslaskelmassa. Velkaa on myös maatalouteen kohdistuva verovelka lukuun ottamatta maksuunpanematta olevaa tuloverovelkaa (Kiviranta 2001, luku 10).

Yritysvarallisuus

Vaikka yritysvarallisuus arvostetaan samojen periaatteiden mukaan yritysmuodosta riippumatta, pääomatulo-osuuden perustana olevan nettovarallisuuden laskenta vaihtelee jonkin verran. Osakeyhtiön varallisuus lasketaan vähentämällä taseen varoista velat. Varoina otetaan huomioon osakeyhtiön kaikkien tulolähteiden varat. Varoja ovat yhtiön käyttö-, vaihto-, sijoitus- ja rahoitusomaisuus sekä muu varallisuusarvoa sisältävä omaisuus (VH 2002a, s. 13). Käyttöomaisuuden arvona pidetään pääasiassa vuoden lopun menojäännöstä. Poikkeuksen muodostavat kiinteistöt ja rakennukset, joiden kohdalla arvona käytetään jälleenhankintahintaan ja ikäalennuksiin perustuvaa verotusarvoa, jos se on vuoden lopun menojäännöstä suurempi. Vertailu suoritetaan kiinteistöittäin. Muuhun kuin vaihto- ja sijoitusomaisuuteen kuuluvat arvopaperit arvostetaan samalla tavalla, mutta vertailu tehdään osakkeiden yhteenlasketun verotusarvon ja poistamattoman hankintamenon välillä (VH 2002a, s. 13).

30 %:n lisäys nettovarallisuuteen verovuonna maksettujen palkkojen määrästä ei koske osakeyhtiötä (VH 2001e, s. 15). Sitä vastoin se koskee muita tarkasteltavia yritysmuotoja. Liikkeenharjoittajan nettovarallisuuslaskennassa rahoitusomaisuuteen kuuluvia verovapaita ja korkotulon lähdeveron alaisia talletuksia ei huomioida varoina. Sen sijaan esimerkiksi kassassa olevat rahat huomioidaan nettovarallisuuslaskennassa (Raunio 1998, s. 51). Elinkeinoyhtymän varoina ei pidetä saamia osakkailta. Jos osakas käyttää yhtymän omistamaa asuntoa, sen arvo vähennetään osakkaan osuudesta yhtymän varoihin (Tomperi 2001, s. 28). Osakeyhtiön enemmistöosakkaan omistamien osakkeiden matemaattisesta arvosta vähennetään yhtiön omistama osakkaan käyttämä asunto, osakkeiden hankintaan käytetty velka sekä osakkaan velka yhtiölle (VH 2001e, s. 15).

Yrityksen nettovarallisuutta laskettaessa vähennettävät velat sisältyvät yleensä taseen vieraaseen pääomaan. Velkaa ei kuitenkaan ole verovuoden päättyessä maksuunpanematta oleva tuloverovelka (Penttilä 1997, s. 185, 190). Elinkeinoyhtymän verotuksessa tulot jaetaan verotettavaksi yhtiömiehille tulolähteittäin. Siten yhtiön varat ja velat kohdistetaan verotuksessa eri tulolähteisiin (MVL, EVL tai TVL), mikä mahdollistaa pääoma- ja ansiotulo-osuuksien määrittämisen tulolähteittäin (Helminen & Ossa 1998, s. 233).

4.4 Yritystulon jako pääoma- ja ansiotuloksi

Jaettavan yritystulon ja nettovarallisuuden määrittämisen jälkeen jaettava yritystulo jaetaan nettovarallisuuden perusteella *pääoma-* ja *ansiotuloksi*. Jako joudutaan tekemään, sillä yrityksen tuottama tulo on useimmiten peräisin osittain siihen sijoitetusta pääomasta ja osittain yrittäjän työpanoksesta. Tällöin pääoman tuottamaa tuloa verotetaan pääomatulona suhteellisen 29 %:n ja työpanoksen tuottamaa tuloa vastaavasti ansiotulona progressiivisen asteikon mukaan. Pääomatulo-osuus määritetään kaavamaisesti nettovarallisuuden perusteella, jolloin loppuosa katsotaan työpanoksen kerryttämäksi tuloksi (VM 2002b, s. 133-134).

Yksityinen maataloudenharjoittaja sekä liikkeenharjoittaja

TVL 38 §:n mukaan yksityisen maataloudenharjoittajan ja liikkeenharjoittajan pääomatulon määräksi voidaan valita 18 % tai vaihtoehtoisesti 10 % nettovarallisuudesta. Ansiotulon marginaalivero on pääomatulon 29 %:n verokantaa alempi valtion tuloveroasteikon alarajaan eli 11 500 €:oon asti. Tämän vuoksi suuri pääomatulo-osuus saattaa kiristää verotusta, minkä vuoksi mahdollisuudella valita alempi 10 %:n pääomatulo-osuus on pyritty poistamaan epäkohtaa (VM 2002b, s. 133). Jos puoliset harjoittavat yhdessä elinkeinotoimintaa tai maataloutta, yritystulo jaetaan heidän kesken. Pääomatulo-osuus jaetaan niiden osuuksien mukaan, jotka puolisoilla on elinkeinotoiminnan tai maatalouden

nettovarallisuuteen. Ansiotulo-osuus jaetaan puolisoiden kesken heidän työpanostensa suhteessa. Pääomatulo- sekä ansiotulo-osuudet katsotaan yhtä suuriksi ilman erillistä selvitystä (Tikkanen 1998, s. 80, VH 2001b, s. 7).

Elinkeinoyhtymä

Elinkeinoyhtymän osakkaan pääomatulo-osuus perustuu hänen osuuteensa yhtiön kunkin tulolähteen nettovarallisuudesta (Penttilä 1997, s. 26). Yleensä yhtiösopimuksessa sovittu osuus yhtiön tuloksesta jaetaan jokaisen yhtiömiehen kohdalla pääoma- ja ansiotuloksi. Pääomatulon suuruus on 18 % yhtiömiehen osuudelle nettovarallisuudesta, jolloin loppuosa on ansiotuloa (VH 2001e, s. 13). Elinkeinoyhtymä ei voi valita pääomatulon määräksi 10 %. Yhtymä voi maksaa osakkaalle palkkaa, mikä lisää osakkaan ansiotuloa (Andersson & Linnaakangas 2002, s. 171). Avoimen yhtiön yhtiömiehen tai kommandiittiyhtiön vastuunalaisen yhtiömiehen yhtiöosuuden hankintaan käytetty korollinen velka vähennetään hänen osuudestaan elinkeinoyhtymän varoihin (Tomperi 2001, s. 27-28). Elinkeinoyhtymissä vain elinkeinotulo ja maataloustulo jaetaan ansiotuloon ja pääomatuloon. Henkilökohtaisen tulolähteen tulo on kokonaan pääomatuloa (Raunio 1998, s. 80).

Osakeyhtiö

Osakeyhtiön toiminnan tuottama tulo on yhtiön tuloa, josta yhtiö maksaa tulo-veroä 29 %. Tämä tulo ei vaikuta osakkaan verotukseen. Ainoastaan osakeyhtiön jakamat osingot jaetaan pääoma- ja ansiotulo-osuuksiin. Jos osingonsaaja on luonnollinen henkilö tai kuolinpesä, se vaikuttaa hänen verotuksessaan (Tikka 1995, s. 46). *Yhtiöveron hyvitysjärjestelmällä* estetään osinkojen kahdenkertainen verotus. Tämä tapahtuu hyvittämällä yhtiön jo maksamat verot osingonsaajan hyväksi (Tikka 1995, s. 188). Osingosta ja yhtiöveron hyvityksestä on pääomatuloa 13,5 % osakkaan omistamien osakkeiden matemaattisesta arvosta loppuosan ollessa ansiotuloa (TVL 42 §). Osakkeen matemaattinen arvo saadaan jakamalla edellisen vuoden lopun nettovarallisuus yhtiön osakkeiden lukumäärällä. Osakeyhtiön henkilökohtaisen tulolähteen tulo jaetaan myös pääomatulo- ja ansiotulo-osuuteen jaettaessa osinkoa toisin kuin elinkeinoyhtymässä, jossa henkilökohtaisen tulolähteen tulo on kokonaan pääomatuloa (Raunio 1998, s. 80).

5 Mallien käyttö simuloinnissa

5.1 Mikrosimulointi ja lakimallit

Mikrosimuloinnin tarkoituksena on luoda malli todellisuudessa tapahtuvista muutoksista simuloimalla niitä yksilöitä, jotka muodostavat muutosten kohteena olevan ryhmän. Sana mikro tarkoittaa käytettävää mikrotason tietoa (National centre for social and economic modelling 1998). Aineistoihin perustuvassa mikrosimuloinnissa veromalleihin yhdistetään empiirisiä yksilöpohjaisia aineistoja. Malli sisältää edustavan yksilöaineiston ja erillisen lakimallikonaisuuden. Lakimalli sisältää verotuksen laskentasäännöt. Aineistoihin perustuva mikrosimulointi on parhaimmillaan analyysissä, jotka tutkivat ehdotettuja muutoksia sekä järjestelmien toimintaperiaatteita. Tarkastelussa on yleensä kaksi vaihetta: tilanne ennen muutosta ja tilanne sen jälkeen. Mikrosimuloinnin yksinkertaisin muoto on fiktiivinen mikrosimulointi, jossa simuloinnin kohteena on kuvitteellinen esimerkkiyksilö. Sen heikkoutena on yleistettävyyden puuttuminen (Hiilamo 2000, s. 502). Aineiston puuttumista simuloinnissa on pidetty puutteena eikä menetelmää ole varauksetta hyväksytty (Sallila & Kosunen 1998, s. 4). Myös mikrosimulointimallit voivat olla staattisia tai dynaamisia. Staattisilla malleilla tutkitaan tavallisesti tilannetta, jossa valittuihin yksiköihin kohdistetaan politiikkamuutokset ja tutkitaan muutoksen välittömiä vaikutuksia, ennen kuin yksiköt ehtivät sopeuttaa käyttäytymistään muuttuneeseen tilanteeseen. Malli antaa tavallisesti vastauksen muutoksen aiheuttamista häviöistä tai voitoista mikro- ja makrotasolla. Makrotason vaikutukset saadaan laskemalla mikrotason vaikutukset yhteen (National centre for social and economic modelling 1998).

Lakimalleja on käytetty tyypillisenä menetelmänä laskettaessa valtiolle verovelvollisten veroluottomahdollisuuksista johtuvia menetettyjä verotuloja. Lain säännöksiä simuloimalla saadaan tuloksia muutosten välittömistä eli ensimmäisen kertaluokan vaikutuksista, jolloin käyttäytymisvaikutuksia ei tarkastella. Esimerkiksi poistoprosentin kasvun vaikutusta investointeihin ei oteta huomioon (VM 1989, s. 26).

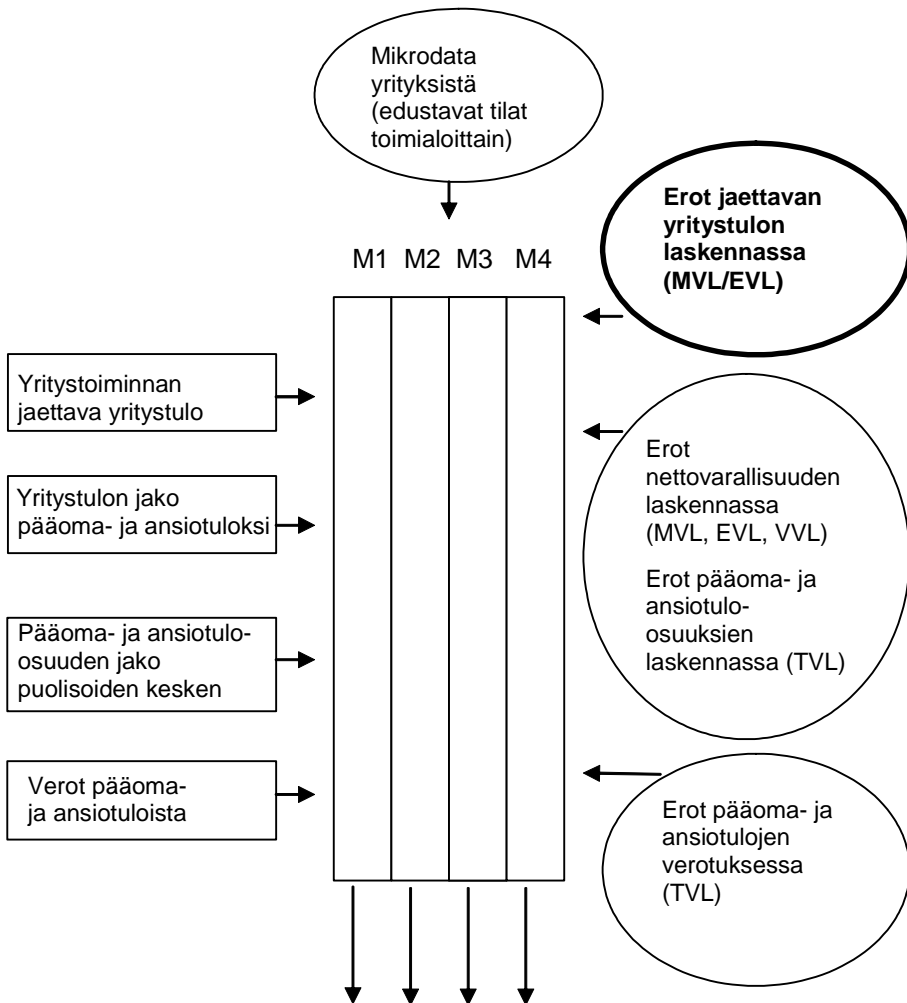
5.2 Edustava tila

Edustavaa tilaa (*representative farm*) käytetään tässä tutkimuksessa liitettäessä lakimalleihin empiiristä aineistoa. Edustavilla tiloilla kuvataan niitä yksilöitä, joihin muutokset verotuksessa kohdistetaan. Pearcen (1992, s. 373) mukaan edustavalla yrityksellä tarkoitetaan tutkittavan toimialan tunnusomaista yritystä. Siten se eroaa käsitteenä tilamallista. Makrotasolla tarkasteltuna edustavana yrityksenä pidetään toimialan yksittäisten yritysten kustannusfunktioiden summaa (Varian 1992, s. 222).

Termiä edustava tila voidaan käyttää kuvaamaan määrätyn joukon ominaisuuksia esimerkiksi aritmeettisen keskiarvon avulla. Aritmeettisen keskiarvon käytöllä on etuja verrattuna muihin keskilukuihin, kuten moodiin ja mediaaniin. Näistä merkittävimmät ovat laskennan helppous, yleinen käyttö ja keskiarvon perustuminen kaikkiin havaintoihin. Aritmeettinen keskiarvo on myös laskettu arvo eikä se perustu esimerkiksi sijaintiin sarjassa. Aritmeettisen keskiarvon heikkous on puolestaan sen herkkyys poikkeaville havainnoille. Sen käyttöä tulisi myös välttää, jos jakauma on vino (Pearson & Bennett 1951, s. 22-23). Rannan ym. (1989, s. 394-395) mukaan poikkeavien havaintojen kohdalla voidaan harkita niiden poistamista, jos ne johtuvat esimerkiksi selvästi virheellisestä mittaustuloksesta tai tutkittavaan ilmiöön kuulumattoman tekijän aiheuttamasta poikkeamasta.

5.3 Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

Kuvassa 1 esitetään tutkimuksen teoreettinen viitekehys. Se koostuu kahdesta pääosasta: aineistosta muodostetuista toimialoittaisista edustavista tiloista, joihin eri verotusvaihtoehtojen vaikutukset kohdistetaan, sekä eri verotusvaihtoehtojen laskentasäännöt sisältävistä lakimalleista. Kuvan vasemmalla puolella kuvataan tuloverolaskennan vaiheet (Penttilä 1997, s. 24) ja oikealla puolella näitä vaiheita koskevat lait. Perusvaihtoehdossa (M1) edustavan tilan kaikkea yritystoimintaa verotetaan MVL:n mukaan, jonka perusteella määritetään jaettava yritystulo. Seuraavaksi määritetään nettovarallisuus, jonka perusteella yritystulo jaetaan pääoma- ja ansiotuloksi. Lopuksi pääoma- ja ansiotulo jaetaan puolisoiden kesken ja niistä maksetaan tuloverot, jolloin saadaan tilan kaikesta yritystoiminnasta viljelijäpariskunnalle aiheutuvat tuloverot. Muut vaihtoehdot (M2-M4) kuvaavat edustavan tilan muun yritystoiminnan eri yritysmuodoissa EVL:n mukaan tapahtuvaa verotusta. Tällöin edustavan tilan varsinaista maataloutta verotetaan edelleen vaihtoehdon M1 mukaan MVL:n perusteella. Edustavan tilan yritystoiminnan verotusvaihtoehdot ovat siten seuraavat: M1 = tilan kaikki yritystoiminta MVL:n mukaan tai M1+M2, M3 tai M4 = tilan varsinainen maatalous MVL:n mukaan ja muu yritystoiminta valitussa yritysmuodossa EVL:n mukaan.

= Viljelijäpariskunnan kaikesta yritystoiminnastaan maksamat tuloverot eri vaihtoehdoilla

Kuva 1. Aineistoon perustuva mikrosimulointi verotusvaihtoehtojen tarkastelussa (tutkimuksen viitekehys).

6 Tutkimusaineisto ja –menetelmät

Tämän luvun empiirisessä osiossa kuvataan käytettävä tutkimusaineisto ja sen analysointi sekä edustavien tilojen muodostaminen. Lisäksi tässä luvussa kuvataan tuloverolaskentaa varten muodostettavat lakimallit. Seuraavassa luvussa esitetään keskeisimmät malleilla lasketut tuloverojen määrää koskevat tulokset sekä muut tulokset.

6.1 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistona käytetään MTT Taloustutkimuksen kannattavuuskirjanpilotiloja, joilla harjoitetaan varsinaisen maatalouden ohella muuta yritystoimintaa. Osa tiloista on mukana kannattavuuskirjanpidossa erityisinä monialaisina tiloina, mutta suurin osa osallistuu kannattavuuskirjanpilotoimintaan normaaleina kirjanpilotiloina huolimatta tilalla harjoitetusta muusta yritystoiminnasta.

Vuonna 2002 kaikille 942:lle kirjanpilotoiminnassa mukana olleelle tilalle lähetettiin kysely, jolla selvitettiin muun muassa, harjoitetaanko niillä varsinaisen maatalouden lisäksi muuta yritystoimintaa. Kyselyllä kartoitettiin myös mahdollisen muun yritystoiminnan arvioitua liikevaihtoa, tulolähdettä verotuksessa (MVL/EVL) sekä toiminnan yritysmuotoa. Tulolähdettä sekä yritysmuotoa koskevia tietoja ei kerätä kannattavuuskirjanpilotoa varten, joten tältä osin kyselyllä saatiin lisäinformaatiota tilojen muusta yritystoiminnasta. Kyselyn palautti 552 viljelijää, joten vastausprosentiksi muodostui 59 %. Vastanneista 552 viljelijästä 117, eli 21 %, ilmoitti harjoittavansa tilalla varsinaisen maatalouden, puutarhatalouden ja metsätalouden lisäksi myös muuta yritystoimintaa. Vastauksista 19 hylättiin muun muassa virheellisten tai puutteellisten tietojen vuoksi, joten kyselyaineiston analysointi tehdään jäljelle jääneiden 98 monialaisen maatilatietojen perusteella. Toimialoittaisten edustavien tilojen muodostuksessa käytetään niiden tilojen kirjanpilototietoja vuosilta 1998-2000, joilla harjoitetaan varsinaisen maatalouden ohella myös muuta yritystoimintaa.

6.2 Kyselyaineiston analysointi

Kyselyaineiston perusteella pyritään hakemaan vastauksia sellaisiin tutkimuksen kannalta oleellisiin kysymyksiin, joihin ei voida saada vastauksia kannattavuuskirjanpilotoa varten kerätyn tiedon perusteella. Tällaisia ovat muun muassa seuraavat kysymykset:

1. Onko muun yritystoiminnan liikevaihdon ja käytettävän yritysmuodon välillä yhteyttä?

Elinkeinoyhtymien, yksityisten elinkeinonharjoittajien ja yksityisten maataloudenharjoittajien jaettava yritystulo verotetaan usein ansiotulona (Viherkenttä 1997, s. 15, Ala-Orvola 1996, s. 13-15). Verotukseen ei vaikuta se, nostetaanko tulo yrityksestä vai säästetäänkö se yrityksen tarpeisiin. Tämä saattaa heikentää tulorahoituksen edellytyksiä osakeyhtiöihin verrattuna ja synnyttää kannustimia osakeyhtiöitymiseen. Osakeyhtiöiden mahdollisuus tulon säästämiseen 29 %:n verokannalla puoltaa usein toimimista osakeyhtiömuodossa varsinakin, jos tulot ovat suuret (Viherkenttä 1997, s. 15, 20, VM 2002b, s. 37). Kukkosen (2001, s. 253) mukaan osakeyhtiöittäminen saattaa olla järkevää, jos maatalous tai tilan muu yritystoiminta on merkittävää ja kokonaisverorasitusta halutaan pienentää keräämällä yhtiöön pääomia. Tämän perusteella oletuksena on, että suuren liikevaihdon yritykset ovat osakeyhtiöitä.

2. Onko muun yritystoiminnan liikevaihdolla ja verotuksen tulo- lähteellä (MVL/EVL) yhteyttä?

Tärkeä kriteeri tulkittaessa verotetaanko maatilaa muuta yritystoimintaa MVL:n vai EVL:n mukaan on toiminnan liikevaihto (Ossa 2000, s. 17, Kiviranta 2001, luku 7, VH 2001b, s. 2). Tämän perusteella oletuksena on, että varsinaisen maatalouden ohella harjoitettua liikevaihdoltaan merkittävää yritystoimintaa verotetaan EVL:n mukaan.

Oletusten tilastollinen testaus

Ensimmäisen oletuksen kohdalla ei voida käyttää tilastollista testausta, sillä aineistossa on vain kuusi elinkeinoyhtymää. Tästä johtuen testauksen tulokset saattaisivat olla epäluotettavia. Toisen oletuksen tueksi voidaan käyttää tilastollista testausta, sillä havaintoja on molemmissa ryhmissä riittävästi testauksen tulosten luotettavuuden ja yleistettävyyden kannalta. Tilastollinen testaus tehdään SPSS 10.0-ohjelmalla.

Tilastolliset testit voidaan jakaa parametrisiin ja ei-parametrisiin testeihin. Parametriset menetelmät sopivat tilanteisiin, joissa halutaan verrata usean normaalijakautuneen populaation keskiarvoja, joiden varianssit ovat yhtä suuret. Jos parametrinen testin käyttö ei ole mahdollista populaation jakaumasta tai mitta-asteikosta johtuen, voidaan vertailuun käyttää ei-parametrisia menetelmiä. Keskiarvotesteillä voidaan selvittää otantapopulaatioiden toisistaan eroaminen, jos keskiarvo on riittävä tunnusluku populaatioiden ja niiden erojen luonnehdintaan. T-testiä voidaan käyttää kahden ja varianssianalyysiä usean toisistaan riippumattoman normaalijakautuneen populaation keskiarvojen vertaamiseen (Ranta ym. 1989, s. 191, 224-226).

Mann-Whitneyn U-testi on tehokas kahden otoksen jakaumasta riippumaton testi ja sitä voidaan käyttää, jos t-testin vaatimukset eivät täyty. Kruskal-Wallislin yksisuuntainen varianssianalyysi on usean otoksen vertailuun sopiva

yleistys edellisestä. Testit perustuvat havaintojen arvojen korvaamiseen järjestyksellävillä ja kyseisten testien avulla voidaan havaita erityisesti erot jakaumien sijainnissa (Ranta ym. 1989, s. 196, 322). Kolmogorovin-Smirnovin testillä voidaan selvittää tarkasteltavan populaation normaalijakautuneisuutta ja saman testin muunnoksella voidaan tarkastella kahden populaation jakaumien identtisyttä (Ranta ym. 1989, s. 202). Kolmogorovin-Smirnovin testin mukaan aineisto ei ole normaalijakautunut, joten tässä tutkimuksessa kyselyaineiston analysointiin käytetään ei-parametrista testiä. Liikevaihdon eroamista verotuksen tulolähteen (MVL/EVL) suhteen testataan Mann-Whitney U-testillä. Tilastollisen merkitsevyyden rajat tutkimuksessa ovat seuraavat (Ranta ym. 1989, s. 116):

$p \leq 0.05$ Melkein merkitsevä

$p \leq 0.01$ Merkitsevä

$p \leq 0.001$ Erittäin merkitsevä

6.3 Mikrosimuloinnin toteutus

Pääasiallisena tutkimusmenetelmänä käytetään *staattista aineistoon perustuvaa mikrosimulointia*, joka koostuu aineistosta muodostetuista toimialoittaisista edustavista tiloista sekä lakimalleista, jotka sisältävät eri verotusvaihtoehtojen laskentasäännöt. Lakimalleilla voidaan laskea eri verotusvaihtoehtojen vaikutus viljelijäpariskunnan yritystoiminnastaan maksamien tuloverojen määrään. Menetelmä soveltuu tutkimusongelman ratkaisemiseen, sillä tarkoituksena on simuloida verotuksessa tapahtuvien muutosten vaikutuksia valitulle kohdejoukolle.

6.3.1 Edustavien tilojen muodostaminen

Oletukset

Edustavat tilat muodostuvat kahdesta pääosasta; tilan varsinaisesta maataloudesta sekä tilan muusta yritystoiminnasta. Tilan metsätalous rajataan mallin ulkopuolelle. Tutkimuksessa tarkasteltavat tilan muun yritystoiminnan toimialat ovat koneurakointi, maatilamatkailu ja elintarvikkeiden jatkojalostus, joten edustavia tiloja muodostetaan yhteensä kolme. Kolmen eri toimialan valinta johtuu tuotto- ja kustannusrakenteiden poikkeamisesta toimialojen välillä, jolloin yhden edustavan tilan muodostus ei toisi niitä riittävästi esille. Tilojen varsinaisen maatalouden ja muun yritystoiminnan rahamääräisiä ominaisuuksia kuvaavat tuloslaskelmat ja taseet muodostetaan kirjanpitoaineiston perusteella.

Kannattavuuskirjanpidossa tilan varsinaiselle maataloudelle sekä muulle yritystoiminnalle laaditaan tuloslaskelmat sekä taseet erikseen, vaikka molempia verotettaisiin MVL:n mukaan samassa tulolähteessä. Tämä tilan muun yritystoiminnan kirjanpidollinen eriyttäminen varsinaisesta maataloudesta mahdollistaa kahdesta pääosasta muodostuvien edustavien tilojen rakentamisen.

Koneurakointia, maatilamatkailua sekä elintarvikkeiden jatkojalostusta harjoitetaan varsinaisen maatalouden tuotantosuunnista yleisimmin viljatiloiilla ja lukumääräisesti runsaasti A- ja B-tukialueilla (TIKE 2001, s. 10, 18-19). Tämän vuoksi muodostettavien edustavien tilojen päätuotantosuunnaksi oletetaan viljanviljely sekä sijainniksi A- ja B-tukialueet. Kirjanpitoaineistossa on kaikki tukialueet mukaan luettuina yhteensä 47 monialaista maatilaa, joilla harjoitetaan koneurakointia, maatilamatkailua tai elintarvikkeiden jatkojalostusta. Näistä 14 tilaa sijaitsee A ja B-tukialueilla, joilla on lisäksi päätuotantosuunnana viljanviljely. Siten edustavien tilojen varsinaisen maatalouden omaisuuksia kuvaava tuloslaskelma ja tase muodostetaan edellisten 14 tilan kirjanpitolietojen perusteella. Varsinaisen maatalouden tuloslaskelman ja taseen muodostaminen nimenomaan monialaisten maatilojen tietojen perusteella on tärkeää, sillä ei-monialaisten maatilojen varsinainen maatalous saattaa poiketa ominaisuuksiltaan monialaisten maatilojen varsinaisesta maataloudesta. Esimerkiksi Rantamäki-Lahtisen (2002, s. 32-33) mukaan näyttää siltä, että monialaisilla kasvinviljelytiloilla peltopinta-ala on suurempi ja maatalouden tuotot ovat jossain määrin pienemmät kuin ei-monialaisilla tiloilla.

Kirjanpitoaineistossa on yhteensä 26 monialaista maatilaa, joilla harjoitetaan varsinaisen maatalouden ohella koneurakointia. Koneurakoinnin ominaisuuksia kuvaava tuloslaskelma ja tase muodostetaan edellisten 26 monialaisen maatilalan koneurakoinnin kirjanpitolietojen perusteella.

Kirjanpitoaineistossa on yhteensä 13 monialaista maatilaa, joilla harjoitetaan maatilamatkailua. Maatilamatkailun ominaisuuksia kuvaava tuloslaskelma ja tase muodostetaan edellisten 13 monialaisen maatilalan maatilamatkailun kirjanpitolietojen perusteella.

Elintarvikkeiden jatkojalostusta harjoitetaan kirjanpitoaineistossa 8 monialaisella maatilalla. Elintarvikkeiden jatkojalostusta kuvaava tuloslaskelma ja tase muodostetaan edellisten 8 monialaisen maatilalan elintarvikkeiden jatkojalostuksen kirjanpitolietojen perusteella.

Koneurakoinnin, maatilamatkailun ja elintarvikkeiden jatkojalostuksen ominaisuuksien muodostuksessa ei rajoituta ainoastaan A- ja B-tukialueille, vaan mukaan otetaan myös C-tukialue. Siten menettely poikkeaa edustavien tilojen varsinaisen maatalouden tuloslaskelman ja taseen muodostuksesta, jossa käytetään A- ja B-tukialueiden viljatilojen kirjanpitolietoja. Tärkeimpänä syynä menettelyyn on aineiston pieni koko, jolloin laajentamalla tarkastelua myös

C-tukialueelle saadaan tuloslaskelman ja taseen muodostukseen lisää tiloja. Toisaalta tukialueilla ei ole samaa vaikutusta muuhun yritystoimintaan, kuin sillä saattaa olla varsinaiseen maatalouteen. Tuloslaskelmien ja taseiden sisältämät erät muodostetaan laskemalla aritmeettinen keskiarvo vuosien 1998-2000 kirjanpito tiedoista. Aineistossa ei esiinny selvästi poikkeavia havaintoja, jotka jouduttaisiin poistamaan johtuen niiden liian suuresta vaikutuksesta keskiarvoihin. Taulukkoon 1 on koottu tutkimuksessa käytettävän aineiston muodostaminen.

Taulukko 1. Tutkimusaineiston muodostaminen.

	Kirjanpito- kyselyn analysointi	Varsinai- nen maata- lous	Kone- urakointi	Maatila- matkailu	Elintarvik- keiden jat- kojalostus	Omaisuu- den vero- tuservot
Käytettävä aineisto- tyyppi	Kysely- aineisto	Kirjanpito- aineisto	Kirjanpito- aineisto	Kirjanpito- aineisto	Kirjanpito- aineisto	Kirjanpito- tilojen vero- tustiedot
Vuodet	2002	1998-2000	1998-2000	1998-2000	1998-2000	1998
Koko, kpl	98	14	26	13	8	13
Tukialueet	A, B ja C	A ja B	A, B ja C	A, B ja C	A, B ja C	A ja B
Tilan maata- louden tuo- tantosuunta	Ei rajattu	Viljanviljely	Ei rajattu	Ei rajattu	Ei rajattu	Viljanviljely
Tilan muun yritystoimin- nan päätoi- miala	Ei rajattu	Koneura- kointi, maa- tilamatkailu tai elintarvik- keiden jatko- jalostus	Koneura- kointi	Maatila- matkailu	Elintarvik- keiden jat- kojalostus	Koneura- kointi, maa- tilamatkailu tai elintarvik- keiden jat- kojalostus

Edustavan tilan muodostaminen

Taulukossa 2 on esitetty aineistosta muodostetut tuloslaskelmat varsinaisen maatalouden sekä muun yritystoiminnan osalta sekä taulukossa 3 muodostetut taseet kirjanpitoarvoin.

Taulukko 2. Varsinaisen maatalouden ja eri toimialojen tuloslaskelmat (€).

	Varsinainen maatalous	Koneura- kointi	Maatila- matkailu	Elintarvik- keiden jat- kojalostus
TUOTOT				
Myyntituotot	25 590	20 256	17 880	37 113
Tuet	29 534		486	1 054
LIIKEVAIHTO	55 124	20 256	18 366	38 167
Tuotevarastojen muutos (+/-)	-793	-100	-647	346
Sisäiset siirrot (luovutettu)	201			
Liiketoiminnan muut tuotot	754			
KOKONAISTUOTTO	55 286	20 156	17 719	38 513
MUUTTUVAT KULUT				
Aineet ja tarvikkeet, ostot	-13 066	-1 289	-4 169	-14 342
Varastojen muutos (-/+)	-244			653
Sisäiset siirrot (vastaanotettu)			-195	-8 555
Ulkopuoliset palvelut	-664	-1 231		-2 449
Henkilöstökulut	-546	-1 984	-2 742	-1 447
Muut muuttuvat kulut	-3 134	-256	-738	-3 098
MYYNTIKATE	37 631	15 396	9 875	9 275
KIINTEÄT KULUT				
Yrittäjäperheen palkkavaatimus	-12 323	-4 791	-7 705	-11 101
Vuokrat	-2 189			
Muut kiinteät kulut	-12 490	-3 139	-3 384	-4 005
KÄYTTÖKATE	10 629	7 466	-1 214	-5 831
POISTOT				
Rakennusten poistot	-2 142	-360	-5 167	-1 469
Koneiden ja kaluston poistot	-9 308	-2 522	-2 341	-2 048
Muut poistot	-972			
LIIKEVOITTO/-TAPPIO	-1 794	4 584	-8 722	-9 348
RAHOITUSTUOTOT JA -KULUT				
Rahoitustuotot	120			
Rahoituskulut	-2 527	-169	-314	-196
TILIKAUDEN VOITTO/TAPPIO	-4 201	4 415	-9 036	-9 544

Taulukko 3. Varsinaisen maatalouden ja eri toimialojen taseet kirjanpitoarvoin (€).

	Varsinainen maatalous	Kone- urakointi	Maatila- matkailu	Elintarvik- keiden jat- kojalostus
AINEETTOMAT HYÖDYKKEET				
Aineettomat oikeudet	965			
AINEELLISET HYÖDYKKEET				
Maa- ja vesialueet	108 347		6 684	
Rakennukset ja rakennelmat	22 757	3 640	48 228	14 849
Koneet ja kalusto	46 199	11 465	5 696	9 256
Muut aineelliset hyödykkeet	18 472			113
PITKÄAIKAISET SIJOITUKSET				
Osakkeet ja osuudet	2 546			
VAIHTO-OMAISSUUS				
Aineet ja tarvikkeet	7 154			1 308
Keskeneräiset tuotteet	6 031			
Valmiit tuotteet ja tavarat	11 852	285		656
Kotieläimet	1 700		2 801	
SAAMISET				
Myyntisaamiset	5 485	237		2 536
Tukisaamiset	4 099			
RAHAT JA PANKKISAAMISET				
Pankkitilit ja kassa	1 338			2 382
OMA PÄÄOMA				
Muu oma pääoma	207 264	9 686	46 682	18 198
PITKÄAIKAINEN VIERAS PÄÄOMA				
Valtionlainat	4 396		6 550	
Korkotukilainat	9 553			971
Muut pankkilainat	13 028	1 527	7 804	3 738
Muut pitkäaikaiset velat	15 515	3 238	895	7 068
LYHYTAIKAINEN VIERAS PÄÄOMA				
Lyhytaikaiset pankkilainat	193		1 294	
Ostovelat			293	
Muut lyhytaikaiset velat			983	

Edustava tilakokonaisuus voidaan muodostaa taulukoiden 2 ja 3 tietojen perusteella siten, että varsinaiseen maatalouteen yhdistetään jokin taulukon toimialoista. Tuloksena saadaan kolme erilaista edustavaa tilaa. Tilojen varsinainen maatalous pysyy jokaisessa vaihtoehdossa samanlaisena. Nämä kolme eri toimialaista kasvinviljelytilaa muodostavat ne kohteet, joihin tässä tutkimuksessa muutokset tuloverotuksessa kohdistetaan.

Varsinaisen maatalouden käytössä on keskimäärin 40 hehtaaria omaa ja 16 hehtaaria vuokrattua peltoa. Maatilamatkailun käytössä on maa- ja vesialueita 4 hehtaaria, jonka oletetaan verolaskennassa koostuvan peltomaasta. Taulukosta 3 voidaan havaita, että maatilamatkailun käytössä olevien rakennusten arvo on toimialoista suurin. Oman ja vieraan pääoman määrät ovat samoin toimialoista suurimmat maatilamatkailussa. Elintarvikkeiden jatkojalostuksen liikevaihto on toimialoista suurin, mutta myyntikate jää toimialoista pienimmäksi johtuen suurista muuttuvista kuluista. Elintarvikkeiden jatkojalostuksessa suureksi kulleräksi muodostuvat sisäiset siirrot, jotka koostuvat varsinaisesta maataloudesta elintarvikkeiden jatkojalostukseen siirretyistä varsinaisen maatalouden tuotteista. Ulkopuolisesta työvoimasta aiheutuvat kulut sekä viljelijäperheen palkkavaatimus ovat suurimmat maatilamatkailussa, mutta kaikilla toimialoilla suurimman osan työstä tekee viljelijäperhe. Rakennuspoistot ovat toimialoista suurimmat maatilamatkailussa, kun taas koneista sekä kalustosta johtuvat poistot ovat suurimmat koneurakoinnissa.

6.3.2 Lakimallien muodostaminen

Edellä kuvattuja edustavia tiloja käytetään verotusta kuvaavien lakimallien pohjana. Niitä ei kuitenkaan voida suoraan käyttää tuloverolaskennassa, sillä esimerkiksi käyttöomaisuuden arvostamiseen joudutaan tekemään muutoksia.

Kirjanpitoarvoista verotusarvoihin

Taulukon 3 kaikkia arvoja ei voida suoraan käyttää tuloverojen laskentaan, sillä kirjanpitotilojen käyttöomaisuuden arvostus ja poistokäytäntö muuttuivat vuoden 1998 alusta. Tällöin siirryttiin käyttöomaisuuden verotuksen mukaisista arvoista ja poistoista jälleenhankinta-arvoihin ja reaaliin poistoihin perustuvaan järjestelmään (Ala-Orvola 1998, s. 25). Jaettavan yritystulon pääomatulo-osuuden perustana oleva nettovarallisuus arvostetaan pääasiassa varallisuusverolain säännösten mukaiseen verotusarvoon, jolloin maatalouden varat ovat useimmiten alempia verrattuna kirjanpitotilojen käyttöomaisuuden kirjanpitoarvoihin (Ala-Orvola 1998, s. 41). Taulukon 3 arvojen käyttö jaettavan yritystulon pääomatulo-osuuden laskennassa saattaisi johtaa liian suureen pääomatuloosuuteen, joten edustavien tilojen poistonalaiselle käyttöomaisuudelle määritellään varallisuusverolain mukaiset arvot kirjanpitoarvojen avulla.

Maatalousmaa arvostetaan kannattavuuskirjanpito-tiloilla verotusarvoa korkeampaan arvoon. Siten maatalousmaan nettovarallisuuslaskennassa käytettävä verotusarvo muodostetaan käyttämällä Etelä-Suomen läänin kuntien keskimääräistä pellon vuotuista tuottoa. Vuoden 2002 verotuksessa vuotuinen tuotto hehtaarilta on 55 €. Pellot oletetaan lisäksi salaojitetuiksi, joten pellon verotusarvoon päädytään kertomalla luku seitsemällä ja lisäämällä siihen vuoden 2002 salaojituslisä 293,56 €/ha (VHp 5.11.2002/939). Pellon verotusarvoksi saadaan siten 679 €/ha.

Edustavien tilojen tuloverolaskennan kannalta ongelmaksi muodostuu verotuksen menojäännöksiin perustuvien arvojen määrittäminen rakennuksille sekä koneille ja kalustolle, joita käytetään nettovarallisuuslaskennassa sekä verotuksessa tehtävien poistojen pohjana. Jos varsinaista maataloutta ja muuta yritystoimintaa verotetaan MVL:n mukaan, ei omaisuutta ole verotuksessa jaettu niiden välillä. Tuloverolaskennassa kuitenkin tarvitaan menojäännöspohjaiset arvot varsinaisen maatalouden ja muun yritystoiminnan poistonalaiselle käyttöomaisuudelle.

Ongelman ratkaisemiseksi joudutaan tekemään oletuksia. Muodostettavan edustavan tilan maatalouden ja muun yritystoiminnan rakennusten, koneiden ja kaluston yhteenlaskettujen verotusarvojen oletetaan jakautuvan niiden välillä *samassa suhteessa, kuin ne jakautuisivat, jos edustava tila muodostettaisiin taulukon 4 kirjanpitoarvojen perusteella*. Verotusarvojen jakosuhteen määrittämisen jälkeen joudutaan määrittämään jaon kohteena olevat verotusarvot. Jaettava kokonaismäärä muodostetaan *A- ja B-tukialueilla sijaitsevien koneurakointia, maatilamatkailua tai elintarvikkeiden jatkojalostusta harjoittavien viljelijöiden (13 kpl) vuoden 1998 verotustietojen perusteella*. Tämä tarkoittaa sitä, että muodostettavien edustavien tilojen rakennusten, koneiden ja kaluston verotusarvoksi toimialasta riippumatta oletetaan määrä, joka saadaan edellisten 13 tilan verotustietojen perusteella. Siten taulukon 4 kirjanpitoarvoja käytetään hyväksi ainoastaan määrittäessä muodostetun määrän jakosuhdetta varsinaisen maatalouden ja muun yritystoiminnan välillä.

Taulukossa 4 kuvataan prosenttiosuuksilla niitä osuuksia, jotka kyseisestä omaisuuslajista kuuluisivat varsinaiselle maataloudelle ja muulle yritystoiminnalle, jos muodostuksessa käytettäisiin kirjanpitoarvoja. Esimerkiksi kirjanpitoarvoin muodostettavan edustavan koneurakointitilan rakennusten arvosta 85 % kuuluisi varsinaiselle maataloudelle ja 15 % koneurakoinnille. Verotusarvon kokonaissumma 13 387 € on sama kaikilla edustavilla tiloilla toimialasta riippumatta ja se jaetaan varsinaisen maatalouden sekä muun yritystoiminnan välillä edellisten osuuksien mukaan, esimerkiksi koneurakointitilalla suhteessa 85 %/15 .

Taulukko 4. Poistonalaisen käyttöomaisuuden verotusarvojen jakaminen kirjanpitoarvojen avulla varsinaisen maatalouden ja muun yritystoiminnan välillä.

	Koneurakointitila		Maatilamatkailutila		Elintarvikkeiden jatkojalostustila	
KIRJANPITOARVOT	Varsinainen maatalous	Koneurakointi	Varsinainen maatalous	Maatilamatkailu	Varsinainen maatalous	Jatkojalostus
Rakennukset, %	85	15	30	70	58	42
Koneet ja kalusto, %	75	25	86	14	79	21
Velat, €	42 685	4 765	42 685	17 818	42 685	11 778
VEROTUSARVOT						
Rakennukset, €	13 387		13 387		13 387	
Koneet ja kalusto, €	25 780		25 780		25 780	
VEROTUSARVOT						
Rakennukset, €	11 541	1 846	4 295	9 095	8 101	5 286
Koneet ja kalusto, €	20 654	5 126	22 950	2 830	21 477	4 303

Yleiset tuloverolaskentaoletukset

Lakimallien kaikissa laskentavaihtoehtoissa oletetaan, että viljelijäpariskunta harjoittaa edustavan tilan kaikkea yritystoimintaa, sekä maataloutta että muuta yritystoimintaa, yhdessä ja he omistavat yritysvarallisuuden puoliksi. Siten maatalouden ja muun yritystoiminnan pääoma- ja ansiotulo-osuudet tai osingot jaetaan puolisosien kesken aina tasan. Pääomatulo-osuuden perustana oleva nettovarallisuus määritetään edustavien tilojen varojen ja velkojen erotuksena laskentavuonna ennen poistoja. Tuloverolaskennassa huomioidaan yritysmuodon vaikutuksista seuraavat tekijät:

- Muiden kuin osakeyhtiöiden 30 %:n lisäys nettovarallisuuteen verovuonna maksettujen palkkojen perusteella.
- Vaikutukset nettovarallisuuslaskennassa huomioitaviin muihin eriin.
- Vaikutukset jaettaessa yritystuloa pääoma- ja ansiotulo-osuuksiin sekä määrittäessä kunnallisverotuksessa verotettavaa tuloa.

Rakennusten ja arvopaperien arvoina nettovarallisuuslaskennassa käytetään aina verotuksen menojäännöstä. Maatilamatkailun käytössä olevien rakennusten arvoina käytetään menojäännöstä varallisuusverolain ikäalennuksiin perustuvien jälleenhankintahintojen asemasta. Maatilamatkailun ja elintarvikkeiden jatkojalostuksen sisäisistä siirroista aiheutuvat kulut johtuvat niille varsinaisesta maataloudesta siirretyistä tuotteista. Laskennassa tuotteiden oletetaan hankittavan tilan ulkopuolelta.

Jaettavan yritystulon pääoma- ja ansiotuloverojen laskentaperusteet

Mallissa jaettavan yritystulon tai osingon pääomatulo-osuudesta maksetaan suhteellinen 29 %:n vero eikä siitä tehdä muita vähennyksiä.

Jaettavan yritystulon ja osingon ansiotulo-osuudesta maksetaan valtion progressiivista tuloveroa sekä suhteellista kunnallisveroa. Valtion progressiivista tuloveroa maksetaan valtionverotuksessa verotettavan tulon perusteella ja kunnallisveroa kunnallisverotuksessa verotettavan tulon perusteella kunnallisveroprosentin mukaan (VM 2002a). Valtion tuloveron laskennassa käytetään tuloveroasteikkoa vuodelta 2002 (Veroasteikkolaki 13.12.2001/1243). Verotettava tulo valtionverotuksessa ja kunnallisverotuksessa ovat erisuuruiset, mikä johtuu pääosin erilaisista TVL:iin sisältyvistä vähennyksistä.

Jaettavan yritystulon ja osingon ansiotulo-osuudesta ei tehdä erillisiä vähennyksiä valtionverotusta varten, joten valtion tuloveron määrä saadaan suoraan laskemalla se progressiivisen tuloveroasteikon perusteella. Verotettava tulo kunnallisverotuksessa saadaan ottamalla vähennyksinä huomioon *ansiotulovähennys* ja *perusvähennys*. Ansiotulovähennyksen määrä on 35 % jaettavan yritystulon ansiotulo-osuuden 500 € ylittävältä osalta tulojen 7 230 €:n saakka ja sen ylittävältä osalta 10 %. Vähennyksen enimmäismäärä on kuitenkin enintään 2 140 €. Jaettavan yritystulon ansiotulo-osuuden ylittäessä 12 600 € vähennys pienenee 3,5 %:lla puhtaan ansiotulon 12 600 € ylittävältä osalta. Ansiotulovähennystä ei myönnetä osinkotulon ansiotulo-osuuden perusteella (TVL 105a).

Perusvähennys on 1 480 € pienennettynä 20 %:lla tämän ylimenevästä tulosta. Perusvähennys lasketaan jaettavan yritystulon ansiotulo-osuudesta, josta on ensin vähennetty ansiotulovähennys (VHp 1.2.2002). Kummallakin puolisoilla on erikseen oikeus edellisiin vähennyksiin.

Mallissa käytettävä keskimääräinen kunnallisveroprosentti vuodelta 2002 on 17,78. Tämän lisäksi kirkollisveron vaikutus otetaan huomioon vuoden 2002 keskimääräisen prosentin mukaan, joka on 1,3. Sairausvakuutusmaksua maksetaan Kansaneläkelaitokselle kunnallisverotuksessa verotettavan tulon perusteella. Vuodelta 2002 maksu on 1,5 % (VM 2002a). Siten kunnallisverotuksen veroprosentti on 20,58 %, joka maksetaan kunnallisverotuksessa verotettavasta tulosta.

Muodostettavat lakimallit

Viljelijäpariskunnan harjoittamasta varsinaisesta maataloudesta sekä tilan muusta yritystoiminnasta aiheutuvien tuloverojen laskentaa varten muodostetaan kolme erilaista mallia, joiden muodostaminen kuvataan seuraavissa kappaleissa. Mallit sisältävät jaettavan yritystulon tai osakeyhtiön verotettavan

tuloksen, nettovarallisuuden, pääoma- ja ansiotulo-osuuksien sekä niistä maksettavien tuloverojen laskentasäännöt. Tilan varsinaista maataloutta harjoitetaan aina yksityisenä maataloudenharjoittajana sekä verotetaan MVL:n mukaan. Yritysmuodoista muun yritystoiminnan harjoittamismuodoiksi valitaan varsinaisen maatalouden ohella harjoitetun MVL:n mukaisen verotuksen lisäksi EVL:n mukaan verotettavat yksityinen liikkeenharjoittaja sekä osakeyhtiö. Elinkeinoyhtymä rajataan ulkopuolelle, sillä asetetuilla laskentaoletuksilla tuloverojen laskennassa päädytään lähes samaan lopputulokseen kuin yksityisenä elinkeinonharjoittajana. Laskentaoletuksilla ainoa ero syntyisi yksityisen elinkeinonharjoittajan mahdollisuudesta käyttää 10 %:n pääomatulo-osuutta 18 %:n sijaan. Kullakin mallilla lasketaan viljelijäpariskunnalle aiheutuvat tuloverot koneurakointitilan, maatilamatkailutilan ja elintarvikkeita jatkojalostavan tilan kaikesta yritystoiminnasta.

1. Varsinainen maatalous ja muu yritystoiminta MVL:n alaisuudessa yksityisenä maataloudenharjoittajana (Perusmalli)

Perusmallilla lasketaan viljelijäpariskunnalle aiheutuvat tuloverot heidän harjoittamastaan varsinaisesta maataloudesta sekä tilalla harjoitetusta muusta yritystoiminnasta. Toimintaa harjoitetaan yksityisenä maataloudenharjoittajana ja molempia verotetaan MVL:n mukaan samassa tulolähteessä. Verotus tapahtuu maksuperusteisesti muistiinpanoihin perustuen.

Poistot verotuksessa tehdään MVL:n sallimien maksimipoistojen suuruisina eikä varauksia tehdä. Kaikkien maatilamatkailun käytössä olevien rakennusten oletetaan olevan asuinrakennuksia, joista tehdään 6 %:n menojäätöpoisto. Koneurakoinnille ja elintarvikkeiden jatkojalostukselle kuuluvien rakennusten oletetaan kaikkien puolestaan olevan talousrakennuksia. Talousrakennuksista tehdään 10 %:n ja koneista sekä kalustosta 25 %:n menojäätöpoistot eikä varauksia tehdä. Tilan kaiken yritystoiminnan varat ja velat arvostetaan sekä huomioidaan nettovarallisuuslaskennassa VVL:n, TVL:n sekä MVL:n säännösten perusteella. Maatalouden jaettava yritystulo jaetaan nettovarallisuuden perusteella pääoma- ja ansiotuloksi TVL:n säännösten mukaan. Tuloverot lasketaan kahdelle eri pääomatuloprosenttivaihtoehdolle. Ensimmäisessä vaihtoehdossa valitaan maatalouden pääomatuloprosentiksi 18 % ja toisessa vaihtoehdossa 10 % nettovarallisuudesta. Pääoma- ja ansiotulo-osuuksien määrittämisen jälkeen lasketaan tulolajeista maksettavat verot, jolloin päädytään viljelijäpariskunnalle tilan kaikesta yritystoiminnasta aiheutuneiden tuloverojen määrään.

Viljelijäpariskunnan eläketurva hoidetaan MYEL-vakuutuksella, jonka piiriin kuuluu kaikki tilan yritystoiminta. MYEL-työtulo määritetään maatalouden osalta pinta-alan perusteella vuokratapelu mukaan lukien, jolloin sen määräksi saadaan 23 398 €. Määrä on MYEL-perustyötulon mukainen. Määrää korotetaan muussa yritystoiminnassa tehdyn työn arvon perusteella, jona pidetään

kirjanpito tietojen yrittäjäperheen laskennallista palkkavaatimusta. Koneurakoinnissa palkkavaatimus on 4 791 €, maatilamatkailussa 7 705 € ja elintarvikkeiden jatkojalostuksessa 11 101 € vuodessa.

2. Varsinainen maatalous yksityisenä maataloudenharjoittajana MVL:n alaisuudessa ja muu yritystoiminta yksityisenä liikkeenharjoittajana EVL:n alaisuudessa (Malli 2)

Toisella mallilla kuvataan tilannetta, jossa varsinaista maataloutta verotetaan MVL:n mukaan samoin kuin perusmallissa, mutta erona perusmalliin muu yritystoiminta on eriytetty erilliseksi liikkeeksi ja toimintaa harjoitetaan yksityisenä liikkeenharjoittajana EVL:n säännösten mukaan. Tällöin muun yritystoiminnan verotuksen perustana on suoriteperusteinen tuloslaskelma ja poistot tehdään *EVL:n sallimina maksimipoistoina*, jolloin maatilamatkailun rakennuksista tehdään 4 %:n sekä koneurakoinnin ja jatkojalostuksen rakennuksista 7 %:n poisto. Koneista ja kalustosta tehdään EVL:n sallima 25 %:n poisto. Varauksia ei tehdä varsinaisen maatalouden eikä liikkeen verotuksessa.

Liikkeen varat ja velat arvostetaan ja huomioidaan nettovarallisuuslaskennassa VVL:n, TVL:n ja EVL:n säännösten perusteella ja liikkeen jaettava yritystulo jaetaan TVL:n säännösten mukaan pääomatulo- ja ansiotulo-osuuksiin, jotka yhdistetään verotuksessa varsinaisen maatalouden pääoma- ja ansiotuloihin. Laskenta suoritetaan kahdelle vaihtoehdolle siten, että ensimmäisessä vaihtoehdossa varsinaisen maatalouden sekä liikkeen jaettavasta yritystulosta pääomatulo-osuudeksi valitaan 18 % ja toisessa vaihtoehdossa 10 % tulolähteen nettovarallisuudesta. Pääoma- ja ansiotulo-osuuksien määrittämisen jälkeen lasketaan tulolajeista maksettavat verot, jolloin päädytään viljelijäpariskunnalle tilan kaikesta yritystoiminnasta aiheutuneiden tuloverojen määrään.

Eläketurva hoidetaan varsinaisen maatalouden osalta MYEL-vakuutuksella samoin kuin perusmallissa, mutta erona siihen EVL:n alaisen yritystoiminnan osalta eläketurva hoidetaan YEL-vakuutuksella. Muun yritystoiminnan YEL-työtulo määritetään samoin kuin ensimmäisessä mallissa eli yrittäjäperheen laskennallisen palkkavaatimuksen perusteella.

3. Varsinainen maatalous yksityisenä maataloudenharjoittajan MVL:n alaisuudessa ja muu yritystoiminta osakeyhtiömuodossa EVL:n alaisuudessa (Malli 3)

Myös kolmannessa mallissa varsinaisen maatalouden verotus tapahtuu samoin kuin edellisissä malleissa eli MVL:n mukaan. Erona edellisiin malleihin on se, että muuta yritystoimintaa harjoitetaan EVL:n alaisuudessa osakeyhtiömuodossa. Osakeyhtiön tekemät poistot verotuksessa ovat samat kuin yksityisellä liikkeenharjoittajalla. Varauksia ei tehdä varsinaisen maatalouden eikä osakeyhtiön verotuksessa. Osakeyhtiön nettovarallisuus määritetään VVL:n, TVL:n ja

EVL:n säännösten perusteella. Laskennassa ei oteta huomioon osakeyhtiön siirrettävistä kiinteistöistä maksettavaa 4 %:n varainsiirtoveroa eikä viljelijäpariskunta ole palkkatyösuhteessa osakeyhtiöön.

Osakeyhtiön verotus poikkeaa periaatteeltaan eniten muista yritysmuodoista johtuen mahdollisuudesta jättää elinkeinotoiminnan tulo kokonaan verotettavaksi yhtiön tulona. Tässä tutkimuksessa pyritään kuitenkin selvittämään, millä tuloverokustannuksella yrityksen tulos on *viljelijäperheen käytettävissä*. Osakeyhtiön lopulliseksi tuloverorasitukseksi jää 29 %, jos osinkoa ei jaeta. Tällöin osakeyhtiöön säästetty tulo ei ole vertailukelpoista yksityisen maatalouden- sekä liikkeenharjoittajan jaettavan yritystulon kanssa, jota verotetaan aina pääoma- ja ansiotulona riippumatta siitä, jätetäänkö tulo yrityksen tarpeisiin vai ei. Osakeyhtiöön jätettyä tuloa ei voida ottaa verovapaasti yksityisottoina viljelijäperheen käyttöön. Tämän vuoksi osakeyhtiön oletetaan jakavan koko vuoden tuloksen osinkoina viljelijäpariskunnalle, jolloin se jakautuu pääoma- ja ansiotulo-osuuksiin. Tällöin kokonaisverorasitus on osakeyhtiön maksamat verot lisätynä osakkaiden veroilla (Kukkonen 2001, s. 247). Tämä osinko-oletus poistaa erään tärkeimmistä osakeyhtiön verotuksellisista eroista muihin yritysmuotoihin verrattuna eli tulon säästämisen yhtiöön ja sen nettovarallisuutta kasvattavan vaikutuksen, mikä vaikuttaa tulevaisuudessa suurentuvana osingon pääomatulo-osuutena. Oletus on kuitenkin välttämätön vertailtavuuden mahdollistamiseksi. Yhtiöveron hyvitys vähennetään tuloverolaskennassa osingonsaajan veroista yhtiön maksamana ennakko-verona.

Osakeyhtiön jakama osinko jaetaan TVL:n säännösten mukaan pääomatulo- ja ansiotulo-osuuksiin. Lisäämällä kyseiseen pääomatulo-osuuteen varsinaisen maatalouden jaettavan yritystulon pääomatulo-osuus saadaan tilan kaikesta yritystoiminnasta muodostuneet pääomatulot. Osingon ansiotulo-osuuteen lisätty varsinaisen maatalouden jaettavan yritystulon ansiotulo-osuus muodostavat tilan kaikesta yritystoiminnasta muodostuneet ansiotulot. Veron määrää laskettaessa ne joudutaan kuitenkin pitämään osittain erillään johtuen erilaisista kunnallisverotuksessa tehtävistä vähennyksistä. Laskenta suoritetaan kahdelle varsinaisen maatalouden pääomatulovaihtoehdolle, joista ensimmäisessä pääomatulo-osuudeksi valitaan 18 % ja toisessa 10 % maatalouden nettovarallisuudelle. Osakeyhtiön jakamasta osingosta ja siihen liittyvästä yhtiöveron hyväytyksestä on pääomatuloa aina 13,5 %. Lopuksi lasketaan tulolajeista maksettavat verot, jolloin päädytään viljelijäpariskunnalle kaikesta tilan yritystoiminnasta aiheutuneiden tuloverojen määrään. MYEL- ja YEL-maksut määräytyvät samoin perustein kuin edellisissä malleissa. Molemmat puoliset kuuluvat osakeyhtiömuotoisesta yritystoiminnastaan YEL:n piiriin.

6.3.3 Herkkyysanalyysi

Tässä tutkimuksessa kaikesta tilan yritystoiminnasta *viljelijäpariskunnalle aiheutuvat tuloverot suhteutetaan jaettavaan yritystuloon*, josta käytetään termiä *veroaste*. Tuloverot koostuvat tilan kaikesta yritystoiminnasta maksettujen tuloverojen summasta ja jaettava yritystulo vastaavasti tilan kaiken yritystoiminnan jaettavien yritystulojen summasta. Jaettavaksi yritystuloksi kutsutaan yksinkertaisuuden vuoksi myös osakeyhtiön kokonaan osinkoina jakamaa verotettavaa tulosta, vaikka se ei sitä itse asiassa ole. Veroaste kuvaa siten verottajan osuutta yritystoiminnan verotuksessa määritetystä tuloksesta.

Efektiivisellä veroasteella tarkoitetaan puolestaan yritysverotuksen tosiasiallista tasoa. Jos verojärjestelmä sisältää esimerkiksi laajat vähennysmahdollisuudet ja edulliset jaksottamissäännökset, efektiivinen veroaste jää alhaiseksi. Efektiivinen veroaste voidaan ilmaista kaavalla seuraavasti: (lainmukainen verokanta x verotettava tulo)/todellinen tulos (VM 2002b, s. 57-58).

Edustavien tilojen ominaisuudet ja tuloverotuksen laskentamallit sisältävät kaikki tuloverolaskennan muuttujat, jolloin muutokset niissä vaikuttavat tuloverojen määrään. Keskeisinä muutoksina edustavien tilojen ominaisuuksissa tutkitaan nettovarallisuuden kasvua sekä toiminnan laajentumista. Verotuksen laskentasääntöjen muutoksista tutkitaan valtiovarainministeriön tuloverotuksen kehittämistä pohtineen verotyöryhmän (VM 2002b) ehdotusten vaikutuksia.

a. **Nettovarallisuuden kasvattaminen omalla pääomalla**

Nettovarallisuuden kasvulla tutkitaan sen vaikutusta yritystoiminnasta viljelijäpariskunnalle aiheutuviin tuloveroihin. *Kasvua kuvataan lisäämällä edustavien tilojen muun yritystoiminnan nettovarallisuutta kaksinkertaistamalla poistonalainen käyttöomaisuus*, joka koostuu rakennuksista sekä koneista ja kalustosta. Kasvu toteutetaan viljelijäpariskunnan pääomansijoituksella, jolloin vieraan pääoman määrä pysyy ennallaan. Investointi yrityksen tuotannolliseen käyttöomaisuuteen aiheuttaa usein yrityksen tuottojen ja kustannusten kasvua, mutta tuloverotarkastelussa käyttöomaisuuden lisäyksellä ei oleteta olevan tuottoja lisäävää vaikutusta. Siten omalla pääomalla rahoitetun poistonalaisen käyttöomaisuuden kasvu vaikuttaa tuloverolaskennassa pääasiassa MVL:n ja EVL:n erilaisten rakennuspoistojen sekä nettovarallisuuteen perustuvan jaettavan yritystulon pääomatulo-osuuden kasvun kautta. Poistot tehdään MVL:n ja EVL:n sallimien enimmäispoistojen suuruisina.

b. **Toiminnan laajentaminen vieraalla pääomalla**

Edustavan tilan muuta yritystoimintaa saatetaan laajentaa ajan kuluessa, jolloin on mielekästä tutkia sen vaikutuksia viljelijäpariskunnan tuloveroihin. Muun yritystoiminnan laajentumisen oletetaan tapahtuvan siten, että edustavan tilan

muun yritystoiminnan tuotot lisääntyvät 250 % ja niiden aikaan saamiseksi vaadittavat muuttuvat kulut, viljelijäperheen työpanos sekä nettovarallisuuslaskennassa huomioitavat varat ja velat lisääntyvät 200 %. Tässä erona ensimmäiseen kohtaan, jossa nettovarallisuus lisääntyy on se, että muun yritystoiminnan kasvu oletetaan rahoitettavan pääasiassa vieraalla pääomalla, joten nettovarallisuus ei lisääny merkittävästi. Poistot tehdään, samoin kuin ensimmäisessä kohdassa, MVL:n tai EVL:n sallimien enimmäispoistojen suuruisina.

Jaettavan yritystulon ansiotulo-osuus kasvaa edellisillä oletuksilla, sillä jaettavan yritystulon pääomatulo-osuus ei kasva merkittävästi. Ansiotulo-osuuden kasvaessa varausten käytöllä on tulontasauksessa suurempi merkitys verrattuna tilanteeseen, jossa muu yritystoiminta on pientä, eikä valtion progressiivista tuloveroa tarvitse maksaa. *Siten muun yritystoiminnan laajentumisvaihtoehdossa pyritään pääasiassa tutkimaan MVL:n tasausvarauksen ja EVL:n toimintavarauksen antamia mahdollisuuksia varausten tekoon ja niiden avulla tehtävään tulontasaukseen.*

c. Valtiovarainministeriön verotyöryhmän ehdotukset

Valtiovarainministeriön tuloverotuksen kehittämistyöryhmä jätti muistionsa vuoden 2002 marraskuussa (VM 2002b). Työryhmän tehtävän oli hahmotella kestävää verojärjestelmää verokilpailun, verojärjestelmän tavoitteiden ja eu-rooppaoikeuden näkökulmasta. Työryhmän ehdotuksista yrittäjän kannalta merkittävimmät koskevat luopumista yhtiöveron hyvityksestä, jolla on varmistettu osinkojen yhdenkertainen verotus. Ehdotetussa klassisessa osinkoverotusmallissa yhtiötä verotetaan erikseen voitosta ja osakasta erikseen saamastaan osingosta. Tällöin osinkotuloa verotettaisiin pääomatulona, jolloin luovuttaisiin osingon jakamisesta pääoma- ja ansiotuloksi (VM 2002b, s. 92). Työryhmä esittää myös, että yhteisöverokanta sekä pääomatulojen verokanta alennettaisiin nykyisestä 29 %:sta 25 %:iin (VM 2002b, s. 75-76). Tällöin osinkoon kohdistuisi 43,75 %:n kokonaisvero. Yksityisen maatalouden- ja elinkeinonharjoittajan sekä elinkeinoyhtymien osakkaiden jaettavan yritystulon pääomatuloosuutta ehdotetaan alennettavaksi nykyisen 18 %:n sijaan 15 %:iin (VM 2002b, s. 135). Mahdollisesta 10 %:n pääomatulo-osuuden käytöstä ei ole mainintaa. EVL:n poistojen osalta työryhmä ehdottaa luopumista irtaimen käyttöomaisuuden, eli lähinnä koneiden ja laitteiden, menojäännöspoistojärjestelmästä ja siirtymistä kirjanpidon suunnitelmanmukaisten poistojen käyttöön (VM 2002b, s. 143).

Muutoksista laskentamalliin sisällytetään osinkoverotuksen, pääomatulo- ja yhteisöveroprosentin sekä yritystulon pääomatulo-osuuden muutokset. Poistokäytännön muutoksia esitetään ainoastaan EVL:iin. MVL on kuitenkin perusperiaatteiltaan lähellä EVL:ia ja toisaalta muistiossa taloudellista kulumista nopeammat verotuspoistot nähdään EVL:n suurimpana veroluottokeinona, joita tulisi pienentää (VM 2002b, s. 141-142). Tämän perusteella on mahdollista,

että ehdotuksella on vaikutuksia myös MVL-verotukseen. Tämän vuoksi ehdotettuja muutoksia poistoissa ei huomioida laskennassa. Laskenta tehdään toimialoittain muodostetuille edustaville tiloille. Tämän lisäksi lasketaan vaikutukset tilanteessa, jossa toiminta on laajentunut kuten kohdassa 2, mutta ilman varauksia.

7 Tutkimustulokset

7.1 Kyselyaineisto

Taulukon 5 tiedot kuvaavat vuonna 2002 tehdyn kirjanpitokyselyn tuloksia. Toimialat on muodostettu Tol95-luokituksen (Tilastokeskus 1995) perusteella. Toimialoista puuttuvat elintarvikkeiden jatkojalostuksen tiedot, sillä kyselyaineisto sisälsi tiedot vain neljän tilan osalta. MTT Taloustutkimuksen periaatteiden mukaan alle 5 tilan ryhmän tietoja ei julkaista.

Taulukosta 5 voidaan havaita koneurakoinnin sekä liike-elämää palvelevan toiminnan suuri suhteellinen esiintyvyys aineistossa. Ryhmään ”muut”, joka koostuu useista toimialoista, kuuluu suhteellisesti eniten aineiston tiloja. Taulukon 5 perusteella 54 % monialaisten tilojen muusta yritystoiminnasta verotetaan MVL:n mukaan ja 46 % EVL:n mukaan. Yleisimmin muuta yritystoimintaa harjoitetaan maatalouden ohella ilman erillistä yritysmuotoa tai yksityisinä elinkeinonharjoittajina. Vertailtaessa keskimääräisiä liikevaihtoja sekä medianiliikevaihtoja havaitaan niiden poikkeavan toisistaan. Keskiarvoja saattavat no taa aineistossa esiintyvät suuret arvot, jotka eivät vaikuta mediaaniliikevaihtoon.

Verrattaessa kyselyaineistoa vuonna 2000 suoritetun maatalouslaskennan tuloksiin voidaan havaita tiettyjä eroja. MVL:n mukaan verotettavien osuus on kyselyaineistossa 54 % verrattuna maatalouslaskennan 65 %:iin. Toimialoitain tarkasteltuna kyselyaineistossa koneurakointia harjoittavista tiloista EVL:n mukaisen verotuksen osuus on 12 %, maatilamatkailussa 12,5 % ja puun jatkojalostuksessa 60 %. Maatalouslaskennan vastaavat luvut olivat 16 %, 24 %, 34 %. Eroja saattaa selittää kyselyaineiston pieni koko verrattuna lähes kaikki tilat (99 %) kattaneeseen maatalouslaskentaan perustuvaan aineistoon. Ero huomioidaan tuloksia yleistettäessä. Kyselyaineistolle asetetuista oletuksista ensimmäisen mukaan osakeyhtiöiden liikevaihto on muita yritysmuotoja suurempaa. Taulukon 5 perusteella näyttää siltä, että osakeyhtiöiden liikevaihto on muita yritysmuotoja suurempi, mutta oletuksella ei kuitenkaan voida hankkia tukea tilastollisella testauksella.

Taulukko 5. Kyselyaineiston kuvaus.

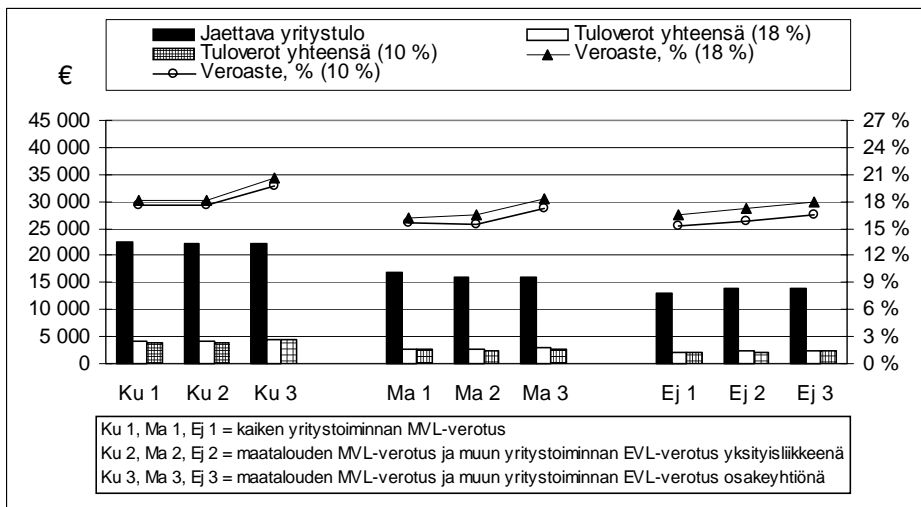
Toimialat	Kpl	%	MVL- verotus, kpl	EVL- verotus, kpl	Keskimää- räinen liike- vaihto, €	Mediaani- liikevaihto, €
Koneurakointi	25	26	22	3	45 000	20 000
Liike-elämää palve- leva toiminta	24	24	8	16	19 000	8 500
Maatilamatkailu	8	8	7	1	8 000	4 500
Puun sahaus, höy- läys ja kyllästys	5	5	2	3	26 000	10 000
Muut	32	33	12	20	69 000	24 000
Yhteensä	94	100	51	43		
Yritysmuodot						
Yksityinen elinkei- nonharjoittaja	27	28	0	27	32 000	20 000
Avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö	6	6	2	4	24 000	8 000
Osakeyhtiö	13	13	0	13	140 000	60 000

Toisen oletuksen mukaan varsinaisen maatalouden ohella harjoitettua liikevaihdoltaan merkittävää yritystoimintaa verotetaan EVL:n mukaan. Mann-Whitneyn U-testin perusteella liikevaihto eroaa tilastollisesti merkitsevästi ($Z = -2,831$, $p = 0,005$) verotuksen tulolähteen (MVL/EVL) suhteen merkitsevyyssallolla 0,01. Tämä tarkoittaa 0,5 %:n riskiä nollassa nollahypoteesin hylkäämisessä, jonka mukaan liikevaihto ei eroa verotuksen tulolähteen suhteen. Havaitun riskitason perusteella päädytään nollassa nollahypoteesin hylkäämiseen eli liikevaihto eroaa verotuksen tulolähteen suhteen.

7.2 Tuloverojen määrä eri lakimalleilla

Kuvissa 2-7 merkinnöillä Ku 1, Ma 1 ja Ej 1 tarkoitetaan koneurakointitilaa, matkailutilaa ja elintarvikkeita jatkojalostavaa tilaa, joiden tuloverolaskenta on tehty perusmallilla. Tässä mallissa kaikkea tilan yritystoimintaa verotetaan MVL:n mukaan. Vastaavasti numerolla kaksi kuvataan mallilla kaksi tehtyä laskentaa, jossa tilan varsinaista maataloutta verotetaan MVL:n mukaan ja muuta yritystoimintaa EVL:n mukaan yksityisenä liikkeenharjoittajana. Numerolla kolme kuvataan mallia, jossa tilan varsinaista maataloutta verotetaan MVL:n mukaan ja muuta yritystoimintaa EVL:n mukaan osakeyhtiönä.

Kuvissa 2-7 jaettava yritystulo sisältää viljelijäpariskunnan varsinaisen maatalouden sekä muun yritystoiminnan jaettavan yritystulon yhteensä. Osakeyhtiön jakamasta verotettavan tuloksen suuruudesta osingosta käytetään jatkossa yksinkertaisuuden vuoksi termiä jaettava yritystulo. Jaettava yritystulon viereiset pylväät kuvaavat vastaavasti varsinaisen maatalouden sekä muun yritystoiminnan tuloveroja vaihtoehtoisilla pääomatulo-osuuksilla. Valittua pääomatu-

Kuva 2. Tuloverojen määrät edustavilla tiloilla toimialoittain eri lakimalleilla.

loprosenttia (10 tai 18) käytetään sekä EVL-verotuksessa että MVL-verotuksessa. Tuloveroja siten ei ole laskettu tilanteessa, jossa MVL-verotuksessa pääomatuloprosentiksi on valittu 10 ja EVL-verotuksessa 18 tai toisinpäin.

Kuvasta 2 voidaan havaita eroja jaettavan yritystulon määrässä saman toimialan sisällä riippuen siitä, lasketaanko tuloverot mallilla yksi, kaksi tai kolme. Erot johtuvat pääosin EVL-verotuksen *varastojen muutosten huomioinnista, erilaisista rakennuspoistoista* sekä *eroista eläkevakuutusmaksuissa*. Suurin muutos jaettavan yritystulon suuruudessa syntyy tilanteessa, jossa MVL:n alainen elintarvikkeiden jatkojalostus muuttuu EVL:n alaiseksi liikkeenharjoittamiseksi tai osakeyhtiömuotoiseksi toiminnaksi. Tällöin jaettava yritystulo kasvaa 12 943 €:sta 13 933 €:oon eli 990 €.

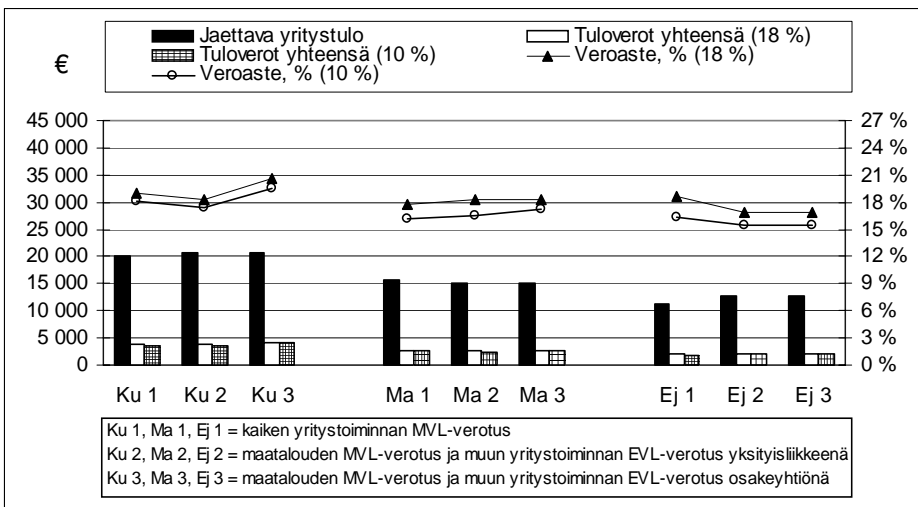
Kuvasta 2 voidaan havaita myös, että *kaikissa vaihtoehdoissa on edullisempaa valita pääomatuloprosentiksi 10*. Eri vaihtoehdoista pienin jaettava yritystulo 12 943 € muodostuu elintarvikkeita jatkojalostavalle tilalle, jonka kaikkea yritystoimintaa verotetaan MVL:n mukaan. Suurin jaettava yritystulo 22 383 € muodostuu puolestaan koneurakointitalalle, jonka kaikkea yritystoimintaa verotetaan MVL:n mukaan.

Koneurakointitalalla korkein veroaste 20,7 % muodostuu tilanteessa, jossa koneurakointia harjoitetaan osakeyhtiömuodossa ja verotetaan EVL:n mukaan. Lisäksi varsinaisen maatalouden MVL-verotuksessa pääomatuloprosentiksi valitaan 18. Toimialan sisällä matalin veroaste muodostuu tilanteessa, jossa tilan kaikkea yritystoimintaa harjoitetaan MVL:n mukaan tai koneurakointia harjoitetaan yksityisenä liikkeenharjoittajana EVL:n mukaan ja varsinaista maataloutta MVL:n mukaan. Tällöin valittaessa molemmissa pääomatuloprosentiksi 10 veroasteeksi muodostuu 17,6 %.

Maatilamatkailutilalla korkein veroaste muodostuu tilanteessa, jossa tilan varsinaista maataloutta verotetaan MVL:n mukaan ja maatilamatkailua EVL:n mukaan osakeyhtiönä. Tällöin valittaessa varsinaisen maatalouden pääomatuloprosentiksi 18 veroasteeksi muodostuu 18,2 %. Pienin veroaste 15,5 % muodostuu tilanteessa, jossa tilan varsinaista maataloutta verotetaan MVL:n mukaan ja maatilamatkailua EVL:n mukaan yksityisenä liikkeenharjoittajana.

Elintarvikkeita jatkojalostavalla tilalla korkein veroaste 17,9 % muodostuu tilanteessa, jossa tilan varsinaista maataloutta verotetaan MVL:n mukaan ja elintarvikkeiden jatkojalostusta EVL:n mukaan osakeyhtiönä sekä varsinaisen maatalouden pääomatuloprosentiksi valitaan 18. Matalin veroaste 15,3 % muodostuu tilanteessa, jossa tilan kaikkea yritystoimintaa verotetaan MVL:n mukaan ja pääomatuloprosentiksi valitaan 10.

Toimialoittain tarkasteltuna suurimmat tulolähde- ja yritysmuotomuutoksista johtuvat vaikutukset aiheutuvat koneurakointitalille. Harjoitettaessa varsinaista maataloutta ja koneurakointia MVL:n mukaan pääomatuloprosentin ollessa 10 % veroasteeksi muodostuu 17,6 %. Jos koneurakointia harjoitetaan osakeyhtiönä EVL:n mukaan ja varsinaisen maatalouden pääomatuloprosentiksi valitaan 18, veroasteeksi muodostuu 20,7 % eli veroaste nousee edellisestä vaihtoehdosta 3,1 %-yksikköä. Kuvasta 2 voidaan havaita, että *muun yritystoiminnan harjoittaminen osakeyhtiömuodossa EVL:n alaisuudessa on kaikilla toimialoilla tuloverojen kannalta epädullisin ratkaisu.*

Kuva 3. Tuloverojen määrä kaksinkertaisella muun yritystoiminnan poistonalaisen käyttöomaisuuden määrällä.

Herkkyyshanalyysi

Lakimallille tehtiin ensimmäinen herkkyyshanalyysi (a) kaksinkertaistamalla muun yritystoiminnan poistonalainen käyttöomaisuus viljelijäpariskunnan oman pääoman sijoituksilla. Keskeinen havainto kuvassa 3 on jaettavan yritystulon pieneneminen kaikissa vaihtoehdoissa johtuen kasvaneista poistoista. *Kaikissa laskentavaihtoehdoissa 10 %:n pääomatulo-osuus on edelleen 18 %:n pääomatulo-osuutta edullisempi.*

Koneurakointitulalla korkein veroaste 20,6 % muodostuu harjoitettaessa koneurakointia osakeyhtiömuodossa ja valittaessa varsinaisen maatalouden MVL-verotuksessa pääomatuloprosentiksi 18. Matalin veroaste 17,5 % muodostuu harjoitettaessa koneurakointia EVL:n mukaan yksityisenä liikkeenharjoittajana ja valittaessa varsinaisen maatalouden pääomatuloprosentiksi 10.

Maatilamatkailutilalla korkein veroaste muodostuu tilanteessa, jossa tilan varsinaista maataloutta verotetaan MVL:n mukaan ja maatilamatkailua EVL:n mukaan yksityisenä liikkeenharjoittajana. Tällöin valittaessa molempien toimialojen pääomatuloprosentiksi 18 veroasteeksi muodostuu 18,4 %. Pienin veroaste 16,2 % muodostuu tilanteessa, jossa tilan kaikkea yritystoimintaa verotetaan MVL:n mukaan.

Elintarvikkeita jatkojalostavalla tilalla korkein veroaste 18,7 % muodostuu tilanteessa, jossa tilan kaikkea yritystoimintaa verotetaan MVL:n mukaan ja pääomatuloprosentiksi valitaan 18. Matalin veroaste 15,5 % muodostuu tilanteessa, jossa tilan varsinaista maataloutta verotetaan MVL:n mukaan ja elintarvikkeiden jatkojalostusta EVL:n mukaan osakeyhtiönä tai yksityisenä liikkeenä sekä pääomatuloprosentiksi valitaan 10. Veroasteen tulkinnassa on tärkeää havaita, että *kasvaneiden poistojen vuoksi yksityisenä liikkeenharjoittajana ja osakeyhtiönä harjoitettu elintarvikkeiden jatkojalostus tuottaa 160 € tappiota, jolloin verotettavaa tuloa kertyy ainoastaan varsinaisesta maataloudesta. Siten veroaste kuvaa ainoastaan tilan varsinaisen maatalouden veroastetta.*

Lakimallin toinen herkkyyshanalyysi (b) tehtiin kuvaamaan tilojen muun yritystoiminnan laajentamista. Keskeinen havainto kuvassa 4 on jaettavan yritystulon sekä veroasteen kasvu. Kaikissa vaihtoehdoissa jaettavan yritystulon ansiotuloosuudet nousevat niin korkeiksi, että niistä maksetaan myös valtion progressiivista tuloveroa. *Jaettavan yritystulon kasvaessa lähes kaikissa vaihtoehdoissa on edullisempaa valita suurempi 18 %:n pääomatulo-osuus 10 %:n sijaan.*

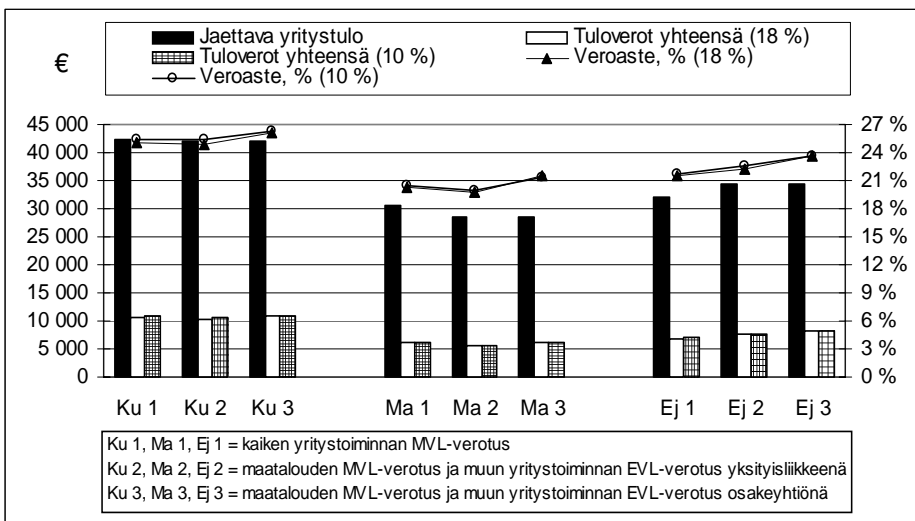
Koneurakointitulalla korkein veroaste 26,2 % muodostuu harjoitettaessa koneurakointia osakeyhtiömuodossa ja valittaessa varsinaisen maatalouden MVL-verotuksessa pääomatuloprosentiksi joko 10 tai 18. Matalin veroaste 24,9 %

muodostuu harjoitettaessa koneurakointia EVL:n mukaan yksityisenä liikkeenharjoittajana ja valittaessa varsinaisen maatalouden MVL-verotuksessa pääomatuloprosentiksi 18.

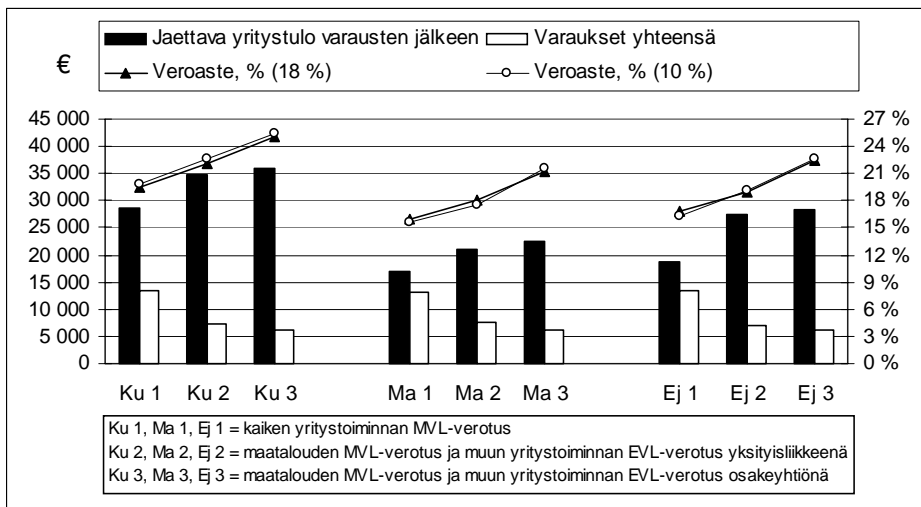
Maatilamatkailutilalla korkein veroaste muodostuu tilanteessa, jossa tilan varsinaista maataloutta verotetaan MVL:n mukaan ja maatilamatkailua EVL:n mukaan osakeyhtiönä. Tällöin valittaessa varsinaisen maatalouden pääomatuloprosentiksi 18 veroasteeksi muodostuu 21,5 %. Matalin veroaste 19,7 % muodostuu tilanteessa, jossa tilan varsinaista maataloutta verotetaan MVL:n mukaan, maatilamatkailua EVL:n mukaan yksityisenä liikkeenä ja molempien toimialojen pääomatuloprosentiksi valitaan 18.

Elintarvikkeita jatkojalostavalla tilalla korkein veroaste 23,7 % muodostuu tilanteessa, jossa elintarvikkeiden jatkojalostusta verotetaan EVL:n mukaan osakeyhtiönä ja tilan varsinaisen maatalouden pääomatuloprosentiksi valitaan 10. Matalin veroaste 21,5 % muodostuu tilanteessa, jossa tilan kaikkea yritystoimintaa verotetaan MVL:n mukaan ja pääomatuloprosentiksi valitaan 18.

Toisessa herkkyyksianalysissä (b) tutkittiin lisäksi MVL:n ja EVL:n tasaus- ja toimintavarausten käyttöä tulontasauksessa. Lähtökohtana herkkyyksianalysissä oli kuvan 4 osoittama tilanne, jossa tilan muuta yritystoimintaa oli laajennettu pääosin vieraalla pääomalla. Kuvasta 4 voidaan havaita jaettavat yritystulot sekä veroasteet ennen varauksia ja kuvasta 5 vastaavat luvut varausten teon jälkeen.

Kuva 4. Toiminnan laajentaminen.

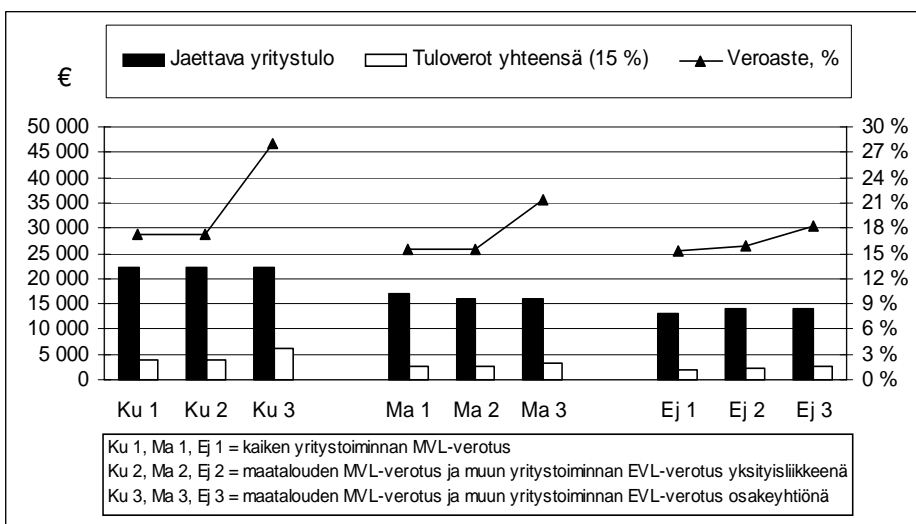

Kuva 5. Varaukset tulontasauksessa.

Kuvasta 5 havaitaan, että kaikilla toimialoilla tilan kaiken yritystoiminnan kuuluminen MVL:n alaisuuteen mahdollistaa muihin vaihtoehtoihin verrattuna suurimmat varausmahdollisuudet. Tällöin koneurakointitilalla ja elintarvikkeita jatkojalostavalla tilalla tehdään MVL:n suurin sallima 13 500 €:n ja maatalo- matkailutilalla 13 221 €:n tasausvaraus. Harjoitettaessa muuta yritystoimintaa yksityisenä liikkeenharjoittajana varausten määrää verrattuna MVL-verotukseen vähentää EVL:n toimintavarausten perustuminen maksettuihin palkkoihin. Maksettujen palkkojen perusteella määritetyt varaukset eivät nouse korkeiksi, sillä edustavilla tiloilla suurimman osan työstä tekee viljelijäperhe. Tilan muun yritystoiminnan harjoittaminen osakeyhtiömuodossa vähentää eniten varausmahdollisuuksia, sillä osakeyhtiöllä ei ole oikeutta EVL:n toimintavaraukseen. Tiloilla, joilla muuta yritystoimintaa harjoitetaan osakeyhtiömuodossa, tehdään ainoastaan varsinaisesta maataloudesta MVL:n mukainen 6 000 €:n tasausvaraus. *Siten suurimmillaan eroksi koko tilan yritystoiminnan varauksissa muodostuu 7 500 € koneurakointitiloilla ja elintarvikkeita jatkojalostavilla tiloilla.*

Kolmannessa herkkyyksianalysissä (c) tehtiin muutoksia lakimallien sisältämiin verotuksen laskentasääntöihin valtiovarainministeriön verotyöryhmän syksyllä 2002 ehdottamien muutosten pohjalta. Vaikutukset laskettiin kuvan 2 mukaiselle perustilanteelle sekä kuvan 4 mukaiselle laajennetulle vaihtoehdolle.

Vertaamalla kuvaa 6 kuvaan 2 nähdään yritysten tuloverotusta koskevien muutosehdotusten vaikutusten suuntaa. Poistokäytäntöjä ei muutettu, joten jaettava yritystulo säilyy ennallaan. Harjoitettaessa koneurakointia perustilanteessa maatalouden ohella MVL:n mukaan tai yksityisenä liikkeenä EVL:n mukaan veroasteeksi muodostuu 17,6 % valittaessa 10 %:n pääomatulo-osuus. Työryhmän ehdottamalla muutoksilla veroaste laskee 17,3 %:iin eli 0,3 %-yksikköä.

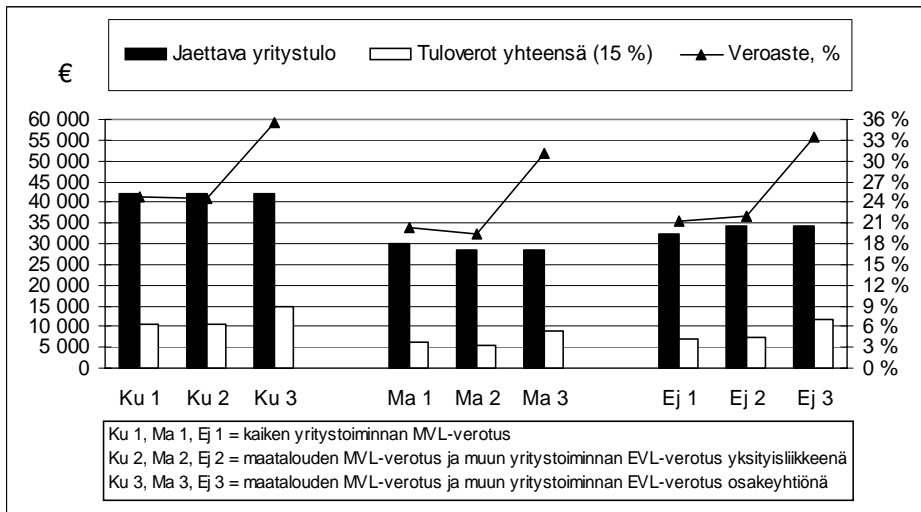
Kuva 6. Verotyöryhmän ehdotusten vaikutukset edustavilla tiloilla.

Toisaalta voidaan havaita, että ehdotetut muutokset näyttäivät nostavan veroastetta erityisesti tilalla, jolla koneurakointia harjoitetaan osakeyhtiömuodossa. Tällöin veroaste on 28 %. Ilman verotyöryhmän esittämiä muutoksia vastaava luku on 19,7 % valittaessa 10 %:n maatalouden pääomatulo-osuus. Siten veroaste nousee verotyöryhmän esittämällä muutoksilla on koneurakointitilalla 8,3 %-yksikköä.

Maatilamatkailutilalla vaikutukset ovat samansuuntaisia. Harjoitettaessa maatilamatkailua maatalouden ohella MVL:n mukaan tai yksityisenä liikkeenä työryhmän ehdottamilla muutoksilla veroaste pysyy samana tai laskee vain vähän. Harjoitettaessa maatilamatkailua osakeyhtiömuodossa veroasteeksi muodostuu 21,3 %. Ilman muutoksia vastaava luku on 17,2 % valittaessa 10 %:n maatalouden pääomatulo-osuus. Siten maatilamatkailutilalla veroaste nousee 4,1 % yksikköä verotyöryhmän esittämällä muutoksilla.

Elintarvikkeita jatkojalostavalla tilalla vaikutukset ovat samansuuntaisia edellisten toimialojen kanssa. Harjoitettaessa elintarvikkeiden jatkojalostusta maatalouden ohella MVL:n mukaan tai EVL:n perusteella yksityisenä liikkeenä työryhmän ehdottamilla muutoksilla veroaste nousee 0,1 % verrattuna tilanteeseen ennen muutoksia. Harjoitettaessa elintarvikkeiden jatkojalostusta osakeyhtiömuodossa veroasteeksi muodostuu 18,2 % verotyöryhmän muutoksilla ja ilman muutoksia 16,5 % valittaessa 10 %:n maatalouden pääomatulo-osuus. Siten veroaste nousee elintarvikkeita jatkojalostavalla tilalla 1,7 %-yksikköä.

Valtiovarainministeriön verotyöryhmän muutosehdotusten vaikutusten suuntaa laajennetun muun yritystoiminnan tapauksessa saadaan selville vertaamalla kuvaa 4 kuvaan 7. Poistokäytäntöjä ei muutettu, joten jaettava yritystulo säilyy ennallaan.

Kuva 7. Verotyöryhmän ehdotusten vaikutukset edustavilla tiloilla laajennettaessa tilan muuta yritystoimintaa.

Koneurakointitilalla, jolla laajennettua koneurakointia harjoitetaan maatalouden ohella MVL:n mukaan tai yksityisenä liikkeenharjoittajana EVL:n mukaan, *veroaste laskee 0,2 % verrattuna tilanteeseen ennen muutosta*. Kuvista 7 ja 4 voidaan havaita, että *ehdotetut muutokset näyttävät nostavan veroastetta erityisesti tiloilla, joilla laajentunutta koneurakointia harjoitetaan osakeyhtiömuodossa*. Tällöin veroaste on 35,4 %. Ilman muutoksia vastaava luku on 26,2 % varsinaisen maatalouden pääomatulo-osuuden ollessa 10 % tai 18 %. *Siten veroaste nousee koneurakointitilalla 9,2 %-yksikköä*.

Maatilamatkailutilalla vaikutukset ovat samansuuntaisia. *Harjoitettaessa maatilamatkailua maatalouden ohella MVL:n mukaan tai yksityisenä liikkeenä työryhmän ehdottamilla muutoksilla veroasteen muutokset ovat vähäisiä*. Harjoitettaessa maatilamatkailua osakeyhtiömuodossa veroasteeksi muodostuu 31,2 %. Ilman muutoksia vastaava luku on 21,4 % valittaessa 18 %:n maatalouden pääomatulo-osuus. *Siten veroaste nousee maatilamatkailutilalla 9,8 %-yksikköä*.

Elintarvikkeita jatkojalostavalla tilalla vaikutukset ovat samansuuntaisia edellisten toimialojen kanssa. *Harjoitettaessa elintarvikkeiden jatkojalostusta maatalouden ohella MVL:n mukaan tai EVL:n perusteella yksityisenä liikkeenä, työryhmän ehdottamilla muutoksilla veroaste ei muutu merkittävästi*. Harjoitettaessa elintarvikkeiden jatkojalostusta osakeyhtiömuodossa veroasteeksi muodostuu 33,4 %. Ilman muutoksia vastaava luku on 23,6 % valittaessa 18 %:n maatalouden pääomatulo-osuus. *Siten veroaste nousee elintarvikkeita jatkojalostavalla tilalla 9,8 %-yksikköä*.

7.3 Muut vaikutukset

Edellisessä kappaleessa esitettiin keskeiset viljelijäpariskunnalle aiheutuvat tuloverovaikutukset, jotka johtuvat tilalla harjoitetun muun yritystoiminnan tulolähde- ja yritysmuotomuutoksista. Tuloverovaikutusten lisäksi tilan muun yritystoiminnan eriyttäminen EVL:n alaisuuteen yksityiseksi liikkeeksi tai osakeyhtiöksi aiheuttaa viljelijäpariskunnalle myös muita vaikutuksia.

Tappiot vähennetään 10 vuoden aikana sen tulolähteen tulosta, jossa ne ovat syntyneet. Elinkeinotoiminnan tappiolla tarkoitetaan EVL:n ja maatalouden tappiolla MVL:n mukaan laskettua tappiota. Maatilan muun yritystoiminnan muuttuessa elinkeinotoiminnaksi sen mahdollisia tappioita ei voida vähentää tilan varsinaisen maatalouden tuloksesta vaan ainoastaan elinkeinotoiminnan tuloksesta seuraavina vuosina (TVL 119 §).

Yksityisen maataloudenharjoittaja antaa arvolisäveroilmoituksen kalenterivuosittein. Siten monialaisella maatilalla, jonka varsinaista maataloutta ja muuta yritystoimintaa verotetaan MVL:n mukaan samassa tulolähteessä, arvonlisäveroilmoitus annetaan vuosittain. Jos tilan muuta yritystoimintaa verotetaan EVL:n mukaan yksityisenä liikkeenä tai osakeyhtiönä ja varsinaista maataloutta MVL:n mukaan, kuuluu tilan kaikki yritystoiminta kuukausimenettelyyn.

Maatilan muun yritystoiminnan kuuluminen MVL:n alaisuuteen tarkoittaa yhden veroilmoituksen antamista koko tilan yritystoiminnasta. Jos tilan muuta yritystoimintaa harjoitetaan EVL:n alaisuudessa, siitä annetaan erillinen elinkeinotoiminnan veroilmoitus. Toiminnan aloittamisesta joudutaan myös tekemään perustamisilmoitus. Kirjanpitovelvollisuus koskee kaikkia EVL:n mukaan verotettavia. Yksityistä maataloudenharjoittajaa koskee puolestaan muistiinpanovelvollisuus. Siten maatilan muun yritystoiminnan eriyttäminen maatalouden tulolähteestä edellyttää kirjanpidon aloittamista varsinaisen maatalouden muistiinpanojen lisäksi.

Yrittäjän eläketurva määräytyy verotuksen tulolähteen perusteella. Jos maatilan muuta yritystoimintaa verotetaan EVL:n mukaan, kuuluu toiminta YEL:n piiriin. Jos toimintaa verotetaan MVL:n mukaan, kuuluu se puolestaan MYEL:n piiriin. MYEL-vakuutus on YEL-vakuutusta edullisempi ja monipuolisempi, minkä vuoksi tilan kaiken yritystoiminnan saaminen MYEL:n piiriin saattaa olla viljelijälle tavoiteltavaa.

8 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin monialaisten maatalojen tuloverotusta. Tutkimuksessa tarkasteltiin niitä tuloverovaikutuksia, joita viljelijäpariskunnalle aiheutuu eriyttäessä tilan muu yritystoiminta MVL:n alaisuudesta EVL:n alaisuuteen yksityiseksi liikkeeksi tai osakeyhtiöksi. Tämän lisäksi tarkasteltiin muita tulolähde- ja yritysmuotomuutoksista viljelijäpariskunnalle aiheutuvia vaikutuksia. Tutkimuksen pääpaino pyrittiin kohdistamaan jaettavan yritystulon laskennassa käytettävien MVL:n ja EVL:n erojen vaikutusten tarkasteluun.

Lakien sisältöjä tutkittaessa niiden havaittiin olevan pääperiaatteiltaan hyvin lähellä toisiaan; kummankin mukaan tulosta voidaan vähentää sen hankkimisesta ja säilyttämisestä aiheutuneet menot. Suurimmat erot lakien välillä liittyivät menoerien jaksottamissääntöihin eli EVL:n suoriteperusteisuuteen, MVL:n maksuperusteisuuteen, rakennuspoistoihin sekä varausmahdollisuuksien eroihin. Eroja varsinaisissa menojen vähennysoikeuksissa, eli onko meno vähennyskelpoinen tulosta vai ei, oli vähän.

Jaksotussääntöjen eroista havaittiin, että ne ovat luonteeltaan veroluottoa. Esimerkiksi EVL:n matalampi rakennuspoisto-oikeus sallii jaksotettavan MVL:ia pienemmän määrän verovuoden kuluksi. Tällöin EVL-verotuksessa jäljelle jäänyt suurempi menojäännös jää poistettavaksi seuraavina vuosina, joten poistettavassa kokonaismäärässä ei ole järjestelmien välillä eroa. Toisaalta inflaatioolosuhteissa mahdollisuus poistonalaisen käyttöomaisuuden nopeisiin poistoihin on tärkeää poistojen arvojen alentuessa.

Veroluoton vaikutuksista tärkeimmät ovat mahdollisuus lykätä veronmaksua nykyhetkestä tulevaisuuteen joko pienentämällä tuloja tai lisäämällä menoja, jolloin luotosta voidaan ajatella syntyvän korkoetua. Tutkimuksessa veroluoton tärkein vaikutus liittyi kuitenkin tulontasaukseen tilanteessa, jossa suuri osa jaettavasta yritystulosta verotetaan progressiivisen asteikon mukaan ansiotulona. Tällöin varauksien ja poistojen avulla voidaan verotettavaa tuloa tasata eri vuosien välillä, jolloin progressiivisesta valtion tuloveroasteikosta ei aiheudu lisäveroa.

Tutkimusaineistona käytettiin monialaisten maatalojen kannattavuuskirjanpito-tietoja vuosilta 1998-2000 sekä vuonna 2002 kirjanpitotiloille lähetettyä kyselyä, jolla kerättiin uutta tietoa monialaisista maataloista. Kyselyn perusteella asetettiin oletus liikevaihdosta ja verotuksessa sovellettavasta verolaista, jonka tueksi oletusta testattiin tilastollisesti. Testin havaittu pieni merkitsevyytaso tuki oletusta, jonka mukaan MVL:n tai EVL:n perusteella verotettavan tilan muun yritystoiminnan liikevaihdot eroavat toisistaan. Tulos on siten yhdenmukainen teorian (Ossa 2000, s. 17, Kiviranta 2001, luku 7, VH 2001b, s. 2) kanssa, jonka mukaan liikevaihto on tärkeä tekijä määrittäessä tulolähdettä

verotuksessa. Toisaalta taustalla saattoivat vaikuttaa myös muut tulolähdetulkintaan vaikuttavat tekijät, kuten toiminnan vaatima pääoma, työvoima ja luonne.

Pääasiallisena tutkimusmenetelmänä käytettiin staattista aineistoon perustuvaa mikrosimulointia. Menetelmän käytössä olennaista oli toimialoittaisten edustavien tilojen muodostaminen sekä lakimallit, jotka sisälsivät yritystoiminnan tuloverotuksen eri vaiheet laskentasääntöineen. Lakimallien sisältämät tuloverotuksen laskentasäännöt kohdistettiin toimialoittaisille edustaville tiloille, jolloin voitiin simuloida niiden tuloverotusta. Menetelmä nähtiin soveltuvimpana keinona tutkia eri toimialoilla toimivien edustavien tilojen yritystoiminnan tuloverotusta.

Edustavien tilojen oletettiin sijaitsevan Etelä-Suomessa A- ja B-tukialueilla ja olevan päätuotantosunnaltaan viljatiloja. Ne muodostuivat kahdesta osasta; tilan varsinaisesta maataloudesta sekä tilalla harjoitetusta koneurakoinnista, maatilamatkailusta tai elintarvikkeiden jatkojalostuksesta. Tilojen varsinainen maatalous pidettiin kaikilla edustavilla tiloilla pääosin samanlaisena. Tarpeelliset tiedot tuloslaskelmien ja taseiden muodostamista varten saatiin kannattavuuskirjanpitolietoista vuosilta 1998-2000. Edustavien tilojen muodostuksessa suurin ongelma oli poistonalaisen käyttöomaisuuden verotusarvojen määrittäminen, sillä kannattavuuskirjanpidosta omaisuus oli saatavissa ainoastaan kirjanpitoarvoin. Verotusarvojen muodostamisessa päädyttiin käyttämään Etelä-Suomessa sijaitsevien koneurakointia, maatilamatkailua tai elintarvikkeiden jatkojalostusta harjoittaneiden viljatilojen keskimääräistä poistonalaisen käyttöomaisuuden määrää vuodelta 1998, jonka jakamisessa tilan varsinaisen maatalouden ja muun yritystoiminnan välillä käytettiin apuna kirjanpitoarvojen suhdetta.

Tuloverolaskentaa varten muodostettiin kolme lakimallia. Kullakin niistä laskettiin koneurakointia, maatilamatkailua tai elintarvikkeiden jatkojalostusta tilallaan harjoittavalle viljelijäpariskunnalle kaikesta tilan yritystoiminnasta aiheutuvat tuloverot yhdeltä vuodelta. Ensimmäisessä mallissa tilan muuta yritystoimintaa verotettiin MVL:n mukaan varsinaisen maatalouden ohella. Toisessa mallissa erona ensimmäiseen malliin tilan muuta yritystoimintaa harjoitettiin varsinaisesta maataloudesta erillään yksityisenä liikkeenä EVL:n alaisuudessa. Kolmannessa mallissa erona edellisiin muuta yritystoimintaa harjoitettiin osakeyhtiönä EVL:n alaisuudessa. Tutkimuksessa viljelijäpariskunnalle tilan kaikesta yritystoiminnasta aiheutuneet tuloverot suhteutettiin jaettavaan yritystuloon, josta käytettiin termiä veroaste.

Tutkimustulosten mukaan tilan muun yritystoiminnan verottaminen edustavilla tiloilla EVL:n mukaan verrattuna MVL:n mukaiseen verotukseen ei vaikuttanut merkittävästi jaettavan yritystulon määrään. Malleissa jaettavaa yritystuloa määritettäessä MVL:n ja EVL:n eroista huomioitiin erilaiset rakennuspoistot, eläkemaksut sekä varaston muutokset. Erot rakennuspoistoissa jäivät

vähäisiksi, sillä rakennusomaisuuden arvo edustavilla tiloilla oli alhainen. Vaurauksia ei tehty, sillä jaettava yritystulo jäi tiloilla niin alhaiseksi, että progressiivista valtion tuloveroa ei tarvinnut maksaa. Yritystoiminnan jaettavan yritystulon määrittämisessä käytettyjen MVL:n ja EVL:n erojen lisäksi tuloveroihin vaikutti tilan muuta yritystoimintaa varten valittu yritysmuoto. Yritysmuoto vaikutti malleissa siten, että niissä huomioitiin muille kuin osakeyhtiöille tehtävä 30 %:n palkkalisäys nettovarallisuuteen sekä vaikutukset nettovarallisuuslaskennassa huomioitaviin eriin, jaettavan yritystulon pääoma- ja ansiotulo-osuuksiin sekä kunnallisverotuksen verotettavaan tuloon.

Toinen tärkeä havainto oli osakeyhtiöiden suhteellinen epäedullisuus verrattuna muihin toiminnan harjoittamismuotoihin. Erot eivät kuitenkaan olleet merkittäviä. Merkittävien erojen syntyminen olisi toisaalta ristiriidassa yritysmuotojen neutraalisuustavoitteen kanssa. Osakeyhtiöiden epäedullisuuteen saattoivat vaikuttaa useat eri tekijät, kuten muista yritysmuodoista poikkeava pääomatulon laskentaprosentti, palkkalisäyksen puuttuminen nettovarallisuudesta sekä myös se, että osingon ansiotulo-osuudella ei ole oikeutta kunnallisverotuksen ansiotulovähennykseen. Laskentaoletuksena oli, että osakeyhtiö jakaa verotettavan tuloksensa osinkoina tasan viljelijäpariskunnalle. Oletus oli välttämätön eri yritysmuotojen vertailukelpoisuuden vuoksi, sillä osakeyhtiöön säästetty voitto ei ole osakkaiden vapaasti käytettävissä. Toisaalta oletus poisti osakeyhtiön merkittävimmän verotuksellisen eron muihin yritysmuotoihin verrattuna, mikä on mahdollisuus voiton säästämiseen yhtiöön 29 %:n verokannalla.

Kolmas tärkeä havainto oli, että kaikissa vaihtoehdoissa oli edullista valita maataloudelle ja muulle yritystoiminnalle 10 %:n pääomatulo-osuus 18 %:n sijaan. Tätä selittää pääomatulojen ansiotuloja ankarampi verotus edustavien tilojen jaettavan yritystulon määrillä; korkein jaettava yritystulo oli 22 175 €. Viljelijäpariskunnan ei missään vaihtoehdossa tarvinnut maksaa progressiivista valtion tuloveroa. Tähän vaikutti olennaisesti tulon jakaminen puolisoiden kesken. Lisäksi ansiotuloista maksettavaa veroa vähensivät molemmille puolisoille erikseen myönnettävät vähennykset kunnallisverotuksessa. Tämän vuoksi muodostettujen edustavien tilojen jaettavasta yritystulosta oli edullista ottaa mahdollisimman pieni osa ansiotuloja ankarammin verotettuna pääomatulona.

Viljelijäpariskunnalle aiheutuneiden tuloverojen laskennan jälkeen tarkasteltiin herkkyysanalyysin avulla eri muutosten aiheuttamia vaikutuksia niihin. Tutkimuksessa tarkasteltiin muutoksia edustavien tilojen ominaisuuksissa sekä verotuksen laskentasäännöt sisältävissä lakimalleissa. Edustavien tilojen ominaisuuksista päädyttiin tarkastelemaan edustavien tilojen muun yritystoiminnan nettovarallisuuden kasvua sekä toiminnan laajentumista. Lakimalleihin tehtiin muutoksia valtiovarainministeriön tuloverotuksen kehittämistä pohtineen työryhmän ehdotusten perusteella. Koska on todennäköistä, että ehdotukset eivät toteudu täysin esitetyllä tavalla, vaikutusten euromäärien sijaan on tärkeämpää katsoa muutosten suuntaa verrattuna nykytilanteeseen.

Kaksinkertaistettaessa edustavien tilojen muun yritystoiminnan poistonalainen käyttöomaisuus muu yritystoiminta tuotti tappiota suurentuneiden poistojen vuoksi harjoitettaessa sitä yksityisenä liikkeenä tai osakeyhtiönä. Tilan kaiken yritystoiminnan kuuluttua MVL:n alaisuuteen muun yritystoiminnan tappiollinen tulos sisältyi maatalouden jaettavaan yritystuloon.

Toisaalta edustavien tilojen jaettavan yritystulon tasoilla kannatti pääomatulo-osuudeksi valita aina 10 %. Asian mahdollinen merkitys tuloverojen kannalta oli se, että tilan kaiken toiminnan kuuluttua MVL:n alaisuuteen myös tappiollisen muun yritystoiminnan nettovarallisuus lisäsi pienillä jaettavan yritystulon tasoilla epäedullisen pääomatulon määrää. Jos tilan tappiollinen muu yritystoiminta puolestaan kuului EVL:n alaisuuteen, sen nettovarallisuus ei kasvattanut varsinaisen maatalouden epäedullisen pääomatulon määrää. Toisaalta edustavan tilan muun yritystoiminnan tappiollinen tulos voidaan vähentää vain saman EVL-tulolähteen tuloksesta seuraavina vuosina, jos toiminta ei kuulu MVL:n alaisuuteen.

Muun yritystoiminnan laajentamisella pyrittiin tarkastelemaan lähinnä MVL:n tasausvarauksen ja EVL:n toimintavarauksen eroja tulontasauksen kannalta tilanteessa, jossa jaettavan yritystulon kasvun vuoksi joudutaan maksamaan myös progressiivista valtion tuloveroa. Keskeinen havainto oli, että tilan kaiken yritystoiminnan kuuluminen MVL:n alaisuuteen mahdollisti suurimmat varauksen määrät kaikilla toimialoilla. Toiseksi suurimmat varausmahdollisuudet olivat tilanteessa, jossa muuta yritystoimintaa harjoitettiin EVL:n alaisuudessa yksityisenä liikkeenä. Heikoimmat varausmahdollisuudet olivat osakeyhtiöllä, jolla ei ollut oikeutta toimintavaraukseen. MVL:n tasausvaraus määritettiin puhtaan tulon perusteella ja toimintavarauksen maksettujen palkkojen perusteella. EVL:n toimintavarauksen pienuuteen vaikutti suuri oman työn osuus edustavilla tiloilla, jolloin varauksen pohjana olleet maksetut palkat jäivät alhaisiksi. MVL:n tasausvaraus voidaan myös purkaa käyttöomaisuusinvestointeihin toisin kuin EVL:n toimintavarauksen, jolloin erityisesti maatilamatkailutiloilla matalan poisto-oikeuden rakennuksista voidaan tehdä poistoja ennakkoon poistopohjaa pienentämällä.

Lakimalleihin tehtävien muutosten vaikutusta viljelijäpariskunnan tuloveroihin tutkittiin valtiovarainministeriön tuloverotuksen kehittämistyöryhmän ehdotusten perusteella. Tuloksista keskeisin oli se, että ehdotusten vaikutuksesta viljelijäpariskunnan veroaste nousi selvästi harjoitettaessa tilalla muuta yritystoimintaa osakeyhtiömuodossa. Muodostetuilla edustavilla tiloilla muutosten johdosta viljelijäpariskunnan tuloverot ja veroaste nousivat eniten koneurakointitilalla, jonka koneurakointia harjoitettiin osakeyhtiömuodossa. Tällöin veroasteen nousu oli 8,3 %-yksikköä. Tilan muun yritystoiminnan laajennuttua suurimmat vaikutukset kohdistuivat tiloille, joilla harjoitettiin osakeyhtiömuodossa maatilamatkailua ja elintarvikkeiden jatkojalostusta. Tällöin veroasteen nousu oli

molemmissa tapauksissa 9,8 %-yksikköä. Jos tilan muuta yritystoimintaa harjoitettiin MVL:n mukaan varsinaisen maatalouden ohella tai EVL:n mukaan yksityisenä liikkeenä, muutosehdotusten vaikutukset olivat pieniä.

Monialaisen maatilán muun yritystoiminnan muuttuminen elinkeinotoiminnaksi aiheuttaa tuloverovaikutusten lisäksi myös muita vaikutuksia, kuten kirjanpitovelvollisuuden alkamisen elinkeinotoiminnan osalta ja koko tilán arvonlisäverotuksen muuttumisen kuukausimenettelyyn. Yksityisliikkeen tai osakeyhtiön perustamiseen liittyvät myös erilaiset aloittamisilmoitukset. Tästä aiheutuu tuottoja ja kuluja, joiden määrää on hankala arvioida. Tilán muun yritystoiminnan muuttuminen elinkeinotoiminnaksi saattaa toisaalta selkeyttää tilán varsinaisen maatalouden ja muun yritystoiminnan tuottaman tuloksen määrittämistä. Verotettaessa tilán kaikkea yritystoimintaa MVL:n mukaan saattaa tilán muun yritystoiminnan tappiollinen tulos näkyä ainoastaan pienentyneenä jaettavana yritystulona MVL-verotuksessa. MVL:iin sisältyvä mahdollisuus tilalla harjoitetun muun yritystoiminnan katsomiseksi MVL:n mukaan verotettavaksi toiminnaksi mahdollistaa monissa tapauksissa uuden yritystoiminnan vaivattoman aloittamisen ilman aloittamiseen liittyvää byrokratiaa. Valtiovarainministeriön verotyöryhmán ehdotukset kiristäisivät toteutuessaan selvästi osakeyhtiömuodossa harjoitetun yritystoiminnan verotusta. Tämän vuoksi pyrkimys maatalouden ohella MVL:n mukaan verotetun muun yritystoiminnan muuttamiseksi EVL-osakeyhtiöksi ei välttämättä ole paras vaihtoehto tuloverovaikutusten kannalta.

Tutkimuksen keskeiset johtopäätökset

1. Sovellettavasta tuloverolaista (MVL/EVL) riippumatta jaettavan yritystulon laskennassa ei muodostunut merkittäviä eroja edustavilla tiloilla.
2. EVL ei sisältänyt yrityksen tuloverolaskennan kannalta MVL:iin verrattuna sellaisia etuja, joiden perusteella MVL-verotuksesta tulisi pyrkiä EVL-verotukseen.
3. Osakeyhtiö oli epäedullisin muun yritystoiminnan harjoittamismuoto. Tuloverotuksen kehittämistä pohtineen työryhmán ehdotusten perusteella laskettuna osakeyhtiömuodossa harjoitetun tilán muun yritystoiminnan suhteellinen asema heikkeni edelleen.
4. Tilán kaiken yritystoiminnan harjoittaminen MVL:n mukaan samassa tulolähteessä näytti tutkimuksen perusteella parhaalta vaihtoehdolta.

Kirjallisuus

- AKYL 29.4.1988/389. Laki avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä. Annettu Helsingissä 29.4.1988. Viitattu: 15.10.2002. Saatavissa internetistä: <http://www.finlex.fi/lains/index.html>.
- Ala-Orvola, L. 1996. Tasausvaraus tuloksentasauskeinona maatalousverotuksessa. MTTL selvityksiä 6. Helsinki: MTTL. 47 s.
- Ala-Orvola, L. (toim.) 1998. Käyttöomaisuuskirjanpidon uudistus kirjanpitoilola. MTTL tutkimuksia 230. Helsinki: MTTL. 74 s.
- Andersson, E. 2000. Johdatus vero-oikeuteen. 11. uudistettu painos. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus. 221 s. ISBN 952-14-0162-1.
- Andersson, E. & Ikkala, J. 2000. Elinkeinoverolainsäädännön kommentaari. 2. uudistettu painos. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus. 629 s. ISBN 952-14-0258-X.
- Andersson, E. & Linnakangas, E. 2002. Tuloverotus ja varallisuusverotus. 6. painos. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus. 507 s. ISBN 952-14-0529-5.
- ETK 2002a. Yrittäjän työtulo. Eläketurvakeskuksen ohjeet yrittäjän työtulon määrittämiseksi. Helsinki: Eläketurvakeskus. Viitattu 15.9.2002. Saatavissa internetistä: http://www.etk.fi/suomi/5/yrittajan_tyotulo.pdf.
- ETK 2002b. Työeläkkeiden vakuutusmaksut ja tärkeimmät rajamäärät 2002. Helsinki: Eläketurvakeskus. Viitattu 9.9.2002. Saatavissa internetistä: <http://www.etk.fi/suomi/4/r4-2.asp>.
- EVL 24.6.1968/360. Laki elinkeinotulon verottamisesta. Annettu Helsingissä 24.6.1968. Viitattu 5.9.2002. Saatavissa internetistä: <http://www.finlex.fi/lains/index.html>.
- Helminen, S. & Ossa, J. 1998. Yritysmuodot ja verotus. Kokemäki: Lakiasiaihuone. 283 s. ISBN 951-97822-0-6.
- Hiilamo, H. 2000. Perhepolitiikka mikrotasolla 1991-1999. Yhteiskuntapolitiikka 6: 487-580.
- Ikkala, J., Pallonen, R., Haapaniemi, O. & Raitasuo, O. 1997. Verosuunnittelun käsikirja. Yritysverotus. Helsinki: Yrityksen tietokirjat. 371 s. ISBN 951-640-874-5.
- Kaila, M-M. 1998. Monialaisten maatilayritysten taloudelliset tulokset. MTTL selvityksiä 7. Helsinki: MTTL. 69 s.
- KHOp 9.6.1971/2535. Korkeimman hallinto-oikeuden päätös maatilatalouden tuloverotuksesta. Annettu Helsingissä 9.6.1971. Viitattu 15.9.2002. Saatavissa internetistä: <http://www.finlex.fi/oikeus/index.html>.

- KHOp 18.1.1973/191. Korkeimman hallinto-oikeuden päätös maatilatalouden tuloverotuksesta. Annettu Helsingissä 18.1.1973. Viitattu 15.9.2002. Saatavissa internetistä: <http://www.finlex.fi/oikeus/index.html>.
- KHOp 28.3.1974/1391. Korkeimman hallinto-oikeuden päätös maatilatalouden tuloverotuksesta. Annettu Helsingissä 28.3.1974. Viitattu 15.9.2002. Saatavissa internetistä: <http://www.finlex.fi/oikeus/index.html>.
- KHOp 30.1.1990/343. Korkeimman hallinto-oikeuden päätös maatilatalouden tuloverotuksesta. Annettu Helsingissä 30.1.1990. Viitattu 15.9.2002. Saatavissa internetistä: <http://www.finlex.fi/oikeus/index.html>.
- KHOp 5.12.1991/4528. Korkeimman hallinto-oikeuden päätös maatilatalouden tuloverotuksesta. Annettu Helsingissä 5.12.1991. Viitattu 15.9.2002. Saatavissa internetistä: <http://www.finlex.fi/oikeus/index.html>.
- KHOp 30.7.1999/1927. Korkeimman hallinto-oikeuden päätös maatalouden toimintamuodon muutoksesta. Annettu Helsingissä 30.7.1999. Viitattu 18.9.2002. Saatavissa internetistä: <http://www.finlex.fi/oikeus/index.html>.
- Kiviranta, E. 2001. Maatilaverotus. Helsinki: WSOY yritysjulkaisut. Jatkuvatäydeinen cd-rom. Päivitetty 15.10.2001.
- Koivunen, M. 2001. Maatilojen ja pienyritysten sukupolvenvaihdosten ominaispiirteiden vertailu. MTT Taloustutkimuksen (MTTL) selvityksiä 10. Helsinki: MTTL. 74 s.
- KPA 30.12.1997/1339. Kirjanpitoasetus. Annettu Helsingissä 30.12.1997. Viitattu 6.9.2002. Saatavissa internetistä: <http://www.finlex.fi/lains/index.html>.
- KPL 30.12.1997/1336. Kirjanpitolaki. Annettu Helsingissä 30.12.1997. Viitattu 6.9.2002. Saatavissa internetistä: <http://www.finlex.fi/lains/index.html>.
- Kukkonen, M. 2001. Maatilan osakeyhtiöittämisen verokysymyksiä. Verotus 3: 237-253.
- LVM 18.12.1995/1558. Laki verotusmenettelystä. Annettu Helsingissä 18.12.1995. Viitattu 15.9.2002. Saatavissa internetistä: <http://www.finlex.fi/lains/index.html>.
- Maaseutumatkailun teemaryhmä 1997. Kapasiteettiselvitys. Maaseutumatkailu 1: 1-68.
- MELA 2002a. Maatalousyrittäjän MYEL. Maatalousyrittäjien eläkelaitos. Espoo: MELA. 22 s.
- MELA 2002b. Maatilan yhtiömuoto voi heikentää sosiaaliturvaa. Maatalousyrittäjien eläkelaitos. Viitattu 9.9.2002. Saatavissa internetistä: <http://www.mela.fi/Tiedotteet/Maatilan%20yhtiömuoto.htm>.
- Miettinen, M. 1998. Maatalouden verotus Saksassa. MTTL tutkimuksia 228. Helsinki: MTTL. 187 s.

- Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.) 2002. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2002. MTT Taloustutkimus (MTTL) julkaisuja 101. Helsinki: MTT Taloustutkimus (MTTL). 94 s.
- MVL 18.12.1967/543. Maatilatalouden tuloverolaki. Annettu Helsingissä 18.12.1967. Viitattu 19.9.2002. Saatavissa internetistä: <http://www.finlex.fi/lains/index.html>.
- Myrsky, M. & Ossa, J. 1995. Vero-oikeus pääpiirteittäin. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja 29. Turku: Turun yliopisto. 365 s.
- National centre for social and economic modelling 1998. About microsimulation. Viitattu 1.10.2002. Saatavissa internetistä: <http://www.natsem.canberra.edu.au/about/microsimulation/micro.html>.
- Niemi, J., Linjakumpu, H. & Lankoski, J. 1995. Maatalouden alueellinen rakennekehitys vuoteen 2005. MTTL tiedonantoja 204. Helsinki: MTTL. 184 s.
- Ossa, J. 2000. Maa- ja metsätalousverotus. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus. 221 s. ISBN 952-14-0639-9.
- OYL 28.12.2001/1488. Osuuskuntalaki. Annettu Helsingissä 28.12.2001. Viitattu 7.10.2002. Saatavissa internetistä: <http://www.finlex.fi/lains/index.html>.
- Pearce, D. W. (ed.). 1992. The MIT dictionary of modern economics. 4 th edition. Massachusetts: MIT press. 486 s. ISBN 0-262-16132-X.
- Pearson, F. A. & Bennett, K. R. 1951. Statistical methods. Applied to agricultural economics. 4 th edition. New York: John Wiley & sons. 443 s.
- Peltola, A. 2000. Viljelijäperheiden monitoimisuus suomalaisilla maatiloilla. MTTL julkaisuja 96. Helsinki: MTTL. 280 s.
- Penttilä, S. 1997. Yrityksen omistajan tuloverotus. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus. 356 s. ISBN 951-640-961-X.
- PerVL 12.7.1940/378. Perintö- ja lahjaverolaki. Annettu Helsingissä 12.7.1940. Viitattu 20.9.2002. Saatavissa internetistä: <http://www.finlex.fi/lains/index.html>.
- PRH 2002. Patentti- ja rekisterihallitus. Kaupparekisteri. Avoimen tai kommandiittiyhtiön perusilmoitus. Viitattu 27.8.2002. Saatavissa internetistä: <http://www.prh.fi/fi/kaupparekisteri/perustaminen/avoinyhtiojakommandiittiyhtio.html>.
- Puurunen, J-A. 2001. Majoitus- ja ateriapalveluja tarjoavien päätoimisten maaseutumatkailuyritysten kannattavuus. MTTL selvityksiä 2. Helsinki: MTTL. 71 s.

- Pyykkönen, P. 1996. Maatalousyrittäjien kasvuprosessi. Empiirinen tutkimus maatalouden rakennekehityksestä ja tilojen talouden kehityksestä. Peller-
von taloudellisen tutkimuslaitoksen raportteja ja artikkeleita 141. Espoo:
PTT. 112 s.
- Pyykkönen, P. 2001. Sukupolvenvaihdokset ja tilanpidon kehittäminen. Peller-
von taloudellisen tutkimuslaitoksen työpapereita 49. Helsinki: PTT. 22 s.
- Ranta, E., Rita, H. & Kouki, J. 1989. Biometria. Tilastotiedettä ekologeille. 2.
korjattu painos. Helsinki: Yliopistopaino. 569 s. ISBN 951-570-032-9.
- Rantamäki-Lahtinen, L. 2000. Maaseudun pienyritysten rakennekehitys. MTTL
tutkimuksia 245. Helsinki: MTTL. 126 s.
- Rantamäki-Lahtinen, L. 2002. Monta rautaa tulella. MTT Taloustutkimus
(MTTL) selvityksiä 14. Helsinki: MTTL. 40 s.
- Raunio, M. 1998. Yritystoiminnan verokysymyksiä. Helsinki: Pricewaterhouse
Coopers. 115 s.
- Sallila, S. & Kosunen, V. 1998. Arvailusta arviointiin? Esimerkki staattisen mik-
rosimulaatiomallin käyttömahdollisuuksista verotuksen ja sosiaaliturvan
muutosehdotusten arvioinnissa. Stakes aiheita 25. Helsinki: Stakes. 33 s.
- TIKE 2001. Maatalouslaskenta 2000. Muu yritystoiminta maataloilla. Maa- ja
metsätalousministeriön tietopalvelukeskuksen julkaisu 4. Helsinki: TIKE.
26 s.
- Tikka, K. S. 1995. Yritysverotuksen perusteet. 2. uudistettu painos. Helsinki:
Lakimiesliiton kustannus. 307 s. ISBN 951-640-641-6.
- Tikkanen, T. 1998. Liikkeen- ja ammatinharjoittajan verokirja. 2. uudistettu pai-
nos. Helsinki: Verotieto. 106 s. + 17 liites. ISBN 952-9898-21-5.
- Tilastokeskus 1995. Toimialaluokitus 1995. Viitattu 4.12.2002. Saatavissa in-
ternetistä: http://www.stat.fi/tk/tt/luokitukset/toimiala_00_index.html.
- Tomperi, S. 2001. Yritysverotus ja tilinpäätösuunnittelu. Helsinki: WSOY. 267
s. ISBN 951-0-24609-3.
- TVL 30.12.1992/1535. Tuloverolaki. Annettu Helsingissä 30.12.1992. Viitattu
20.9.2002. Saatavissa internetistä: <http://www.finlex.fi/lains/index.html>.
- VATT 1995. Yritysverouudistus. Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen jul-
kaisuja 17. Helsinki: VATT. 273 s.
- Varian, H. R. 1992. Microeconomic analysis. 3 rd edition. New York: Norton.
506 s. ISBN 0-393-95735-7.
- Veroasteikkolaki 13.12.2001/1243. Vuoden 2002 veroasteikkolaki. Annettu
Helsingissä 13.12.2001. Viitattu 25.10.2002. Saatavissa internetistä: <http://www.finlex.fi/linkit/sd/20011243>.

- VH 1991. Maatilatalouden verotuksen käsikirja vuodelle 1991. Verohallituksen julkaisu 527. Helsinki: VH. 292 s.
- VH 2001a. Liikkeen- ja ammatinharjoittajan verotus. Verohallituksen julkaisu 966. Helsinki: VH. 23 s.
- VH 2001b. Maatalouden verotus. Verohallituksen julkaisu 965. Helsinki: VH. 8 s.
- VH 2001c. Elinkeinoyhtymän verotus. Verohallituksen julkaisu 969. Helsinki: VH. 10 s.
- VH 2001d. Maatalouden veroilmoituksen lomake 2. Verohallituksen julkaisu 3002. Helsinki: VH. 4 s.
- VH 2001e. Uudelle yrittäjälle 2001. Verohallituksen julkaisu 953. Helsinki: VH. 15 s.
- VH 2001f. Elinkeinoyhtymän veroilmoituksen lomake 6A. Verohallituksen julkaisu 3055. Helsinki: VH. 4 s.
- VH 2001g. Liikkeen- tai ammatinharjoittajan veroilmoituksen lomake 5A. Verohallituksen julkaisu 3048. Helsinki: VH. 4 s.
- VH 2002a. Yhteisön ja yhteisetuuden verotus. Verohallituksen julkaisu 44.02. Helsinki: VH. 31 s.
- VH 2002b. Yhteisön veroilmoituksen lomake 6B. Verohallituksen julkaisu 3052. Helsinki: VH. 4 s.
- VH 2002c. Uuden yrittäjän vero-opas. Verohallituksen julkaisu 49.02. 5. uudistettu painos. Helsinki: VH. 60 s.
- VH 2002d. Arvonlisäverovelvollisen opas. Verohallituksen julkaisu 189.02. Helsinki: VH. 78 s.
- VH 2002e. Kiinteistön ja arvopaperin luovutuksesta suoritettava varainsiirtovero. Verohallituksen julkaisu 920. Helsinki: VH. 2 s.
- VHp 22.12.1995/1807. Verohallituksen päätös muistiinpanovelvollisuudesta ja muistiinpanoista. Annettu Helsingissä 22.12.1995. Viitattu 10.9.2002. Saatavissa internetistä: <http://www.finlex.fi/lains/index.html>.
- VHp 1.2.2002. Dnro 240/31/2002. Verohallituksen päätös henkilökohtaisen pidätysprosentin laskentaperusteista palkkatuloa varten vuodelle 2002. Annettu Helsingissä 1.2.2002. Viitattu 28.10.2002. Saatavissa internetistä: www.vero.fi.
- VHp 5.11.2002/939. Verohallituksen päätös pellon keskimääräisestä vuotuisesta tuotosta ja salaojituslisästä. Annettu Helsingissä 5.11.2002. Viitattu 25.11.2002. Saatavissa internetistä: <http://www.finlex.fi/lains/index.html>.

- Viherkenttä, T. 1997. Pienten ja keskisuurten yritysten verotuksen uudistukset. Verotus 1: 15-21.
- Vihtonen, T. & Haverinen, T. 1995. Monialaisten maatilayritysten tuloslaskenta. MTTL tiedonantoja 209. Helsinki: MTTL. 110 s.
- Vihtonen, T. 1999. Maatilayrittäjän verotus Ruotsissa. MTTL selvityksiä 3. Helsinki: MTTL. 58 s.
- Villa, S. 1997. Henkilöyhtiöt ja osakeyhtiöt. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus. 234 s. ISBN 952-14-0015-3.
- VM 1989. Verotuet Suomessa. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2. Helsinki: VM. 170 s.
- VM 2002a. Ansiotulojen verotus. Viitattu 4.10.2002. Saatavissa internetistä: <http://www.vm.fi/vm/liston/page.jsp?r=3000&l=fi>.
- VM 2002b. Kilpailukykyiseen verotukseen. Tuloverotuksen kehittämistyöryhmän muistio. Valtiovarainministeriön työryhmämuistioita 12. Helsinki: VM. 258 s.
- VVL 30.12.1992/1537. Varallisuusverolaki. Annettu Helsingissä 30.12.1992. Viitattu 20.9.2002. Saatavissa internetistä: <http://www.finlex.fi/lains/index.-html>.

Liite 1 (1/1). Yritystoiminnan kirjanpidollinen voitto ja siihen tehtävät korjaukset verotuksessa (VH 2001d, VH 2002b, KPA 1 §, VH 2001g, VH 2001a, VH 2001f, VH 2001c)

Yksityinen maataloudenharjoittaja (MVL)	Yksityinen liikkeenharjoittaja, elinkeinoyhtymä ja osakeyhtiö (EVL)		
Kotieläinten myyntitulot +Kasvinviljelytuotteiden myyntitulot +Tulot maatalouden sivuansioiminnasta +Maatalouden tuet +Tasausvarauksen suora tuloutus +Muut maatalouden tulot -Palkkausmenot -Tuotantopanosten hankintamenot -Muut menot -Poistot	+ LIIKEVAIHTO + Liiketoiminnan muut tuotot - Liiketoiminnan kulut LIIKEVOITTO/TAPPIO +/- Rahoitustuotot ja -kulut VOITTO/TAPPIO ENNEN SATUNNAISIA ERIÄ +/- Satunnaiset erät VOITTO/TAPPIO ENNEN TILINPÄÄTÖSSIIRTOJA JA VEROJA +/- Tilinpäätössiirrot - Välittömät verot TILIKAUDEN VOITTO/TAPPIO		
▼	▼	▼	▼
KORJAUSERÄT VEROTUKSESSA			
Yksityinen maataloudenharjoittaja (MVL)	Yksityinen liikkeenharjoittaja (EVL)	Elinkeinoiyhtymä (EVL)	Osakeyhtiö (EVL)
+Kotieläinmyynnin jaksotettu osuus +Muistiinpanojen vähennyskelttomat erät +Muut lisäykset -Kotieläinten hankintamenon jaksotettu osuus -Maataloudessa käytetty oma puutavara -Muut vähennykset MAATALOUDEN PUHDAS TULO ENNEN TASAUSVARAUSTA -Tasausvaraus MAATILAN MAATALOUDEN PUHDAS TULO -Maatalouden korot	+Tuloslaskelmaan kirjatut välittömät verot +Puolet edustuskuiluista +Vähennyskelttomat korot +Yksityiskäytön osuus +Muut lisäykset -Tuloslaskelmaan kirjatut veronpalautukset - Muut vähennykset	+Puolet edustuskuiluista +Vähennyskelttomat korot +Muut lisäykset +Henkilökohtaisen tulolähteen tappio +Maatalouden tulolähteen tappio -Yksityiskäytön osuus -Muut vähennykset -Saadut yhtiöveron hyvityslain alaiset korot ja osingot -Henkilökohtaisen tulolähteen tulos -Maatalouden tulolähteen tulos	+Tuloslaskelmaan kirjatut välittömät verot +Puolet edustuskuiluista +Muut lisäykset +Henkilökohtaisen tulolähteen tappio +Maatalouden tulolähteen tappio -Tuloslaskelmaan kirjatut veronpalautukset -Muut vähennykset -Henkilökohtaisen tulolähteen tulos -Maatalouden tulolähteen tulos
MAATALOUDEN TULOS/TAPPIO	ELINKEINOTOIMINNAN TULOS/TAPPIO	ELINKEINOTOIMINNAN TULOS/TAPPIO	ELINKEINOTOIMINNAN TULOS/TAPPIO
-Maatalouden vahvistettu tappio	-Elinkeinotoiminnan vahvistettu tappio	-Elinkeinotoiminnan - vahvistettu tappio	-Elinkeinotoiminnan vahvistettu tappio
=MAATALOUDEN JAETTAVA YRITYSTULO	=ELINKEINOTOIMINNAN JAETTAVA YRITYSTULO	=ELINKEINOTOIMINNAN JAETTAVA YRITYSTULO	=VEROTETTAVA TULO YHTEENSÄ

Liite 2 (1/1). Maatalous- ja yritysvarallisuus sekä niiden arvostus nettovarallisuuslaskelmassa (VH 2001d, VH 2002b, VVL 11-31 §, Ikkala ym. 1997)

Maatalousvarallisuus	Arvostusperuste	Yritysvarallisuus	Arvostusperuste
+Tuotantorakennukset ja rakennuspaikat	Vuoden lopun menojäännös ja maatalousmaan verotusarvo *4	+Aineettomat hyödykkeet, joilla varallisuusarvoa	Vuoden lopun menojäännös
+Maatalouskoneet ja kalusto	Vuoden lopun menojäännös	+Kiinteistöt, rakennukset ja rakennelmat	Vuoden lopun menojäännös. Maapohjan arvo Verohallituksen vahvistama käypä arvo. Kiinteistöjen rakennusten ja rakennelmien arvona käytetään ikälennuksiin perustuvaa jälleenhankintarvoa, jos se on menojäännöstä korkeampi
+Maatalouteen kuuluvat osakkeet	Julkisesti noteerattu yhtiö: 70 % käyvästä arvosta, muilla edellisen vuoden nettovarallisuuteen perustuva osakkaan osakkeiden matemaattinen arvo	+Muu kuin vaihtotai sijoitusomaisuuteen kuuluvat arvopaperit	Julkisesti noteerattu yhtiö: 70 % käyvästä arvosta, muilla nettovarallisuuteen perustuva osakkeiden matemaattinen arvo. Em. arvoja käytetään, jos ne ovat poistamatonta hankintamenoa suurempia
+Maatalousmaa	Verohallituksen vahvistama keskimääräinen vuotuinen tuotto*7.	+Muu käyttöomaisuus	Vuoden lopun menojäännös
+Salaojituslisä	Verohallituksen vuosittain vahvistama arvo	+Muut pitkäaikaiset sijoitukset	Vuoden lopun menojäännös
+Vuokrattavat lomamökit ym. asuinrakennukset tontteineen	Ikälennuksiin perustuva jälleenhankinta-arvo, tonteilla Verohallituksen määrittelemä käypä arvo	+Vaihto-omaisuus	Hankintameno vähennettynä mahdollisella epäkuranttiusvähennyksellä
-Maatalouden velat	Nimellisarvo	+Rahoitusomaisuus	Nimellisarvo
=Maatalouden nettovarallisuus		Vieras pääoma	Nimellisarvo
+30 % verovuonna maksetuista palkoista		+/-Yritysmuodosta riippuvat erät	
=PÄÄOMATULOOSUUDEN PERUSTEENA OLEVA NETTOVARALLISUUS		=PÄÄOMATULOOSUUDEN PERUSTEENA OLEVA NETTOVARALLISUUS	

Maa- ja elintarviketalous -sarjan Talous-teeman julkaisuja

- No 11 Uusitalo, P. & Pietola, K. 2002. Franchisingsopimukset sikatalouden hintariskien hallinnassa. 35 s., 2 liitettä.
- No 14 Karttunen, J., Mattila, P., Myyrä, S. & Uusitalo, P. 2002. Esteiden aiheuttamien haittojen arvo peltoviljelyssä. 59 s., 5 liitettä.
- No 16 Risku-Norja, H., Mäenpää, I., Koikkalainen, K., Rikkonen, P. & Vanhala, P. 2002. Maatalouden materiaalivirrat, ekotehokkuus ja ravinnon-tuotannon kestävä kilpailukyky. 61 s., 4 liitettä.
- No 19 Riepponen, L. 2003. Maidon ja viljan tuotantokustannukset Suomen kir-janpitotiloilla vuosina 1998-2000. 32 s.
- No 20 Lankoski, J. 2003. The Environmental Dimension of Multifunctionality: Economic Analysis and Implications for Policy Design. Doctoral Disserta-tion. 107 p., 5 appendices.
- No 22 Tuomisto, J. 2003. Siemenperunan sopimustuotanto Suomessa. Sopi-mustuotanto siemenperunan markkinaepävarmuudesta aiheutuvan hy-vinvointitappion alentajana. 109 s., 17 liitettä.
- No 23 Österman, P. 2003. Trädgårsssektorns struktur och ekonomi – en ana-lysis av olika statistiker. 105 sid., 27 bilagor.
- No 24 Paananen, J. & Forsman, S. 2003. Lähiruoan markkinointi vähittäis-kauppoihin, suurkeittiöihin ja maaseutumatkailuyrityksiin. 62 s., 8 liitet-tä.
- No 29 Mustakangas, E., Kiviniemi, M. & Vihinen, H. 2003. Kumppanuus kun-tatasolla maaseutupolitiikan toimeenpanossa. 179 s., 2 liitettä.
- No 30 Remes, K., Seppälä, R., Kirkkari, A-M., Malkki, S., Kalliomäki, T. & Pentti, S. 2003. Suurten tilojen talous Suomessa ja vertailumaissa. 114 s., 10 liitettä.
- No 32 Ovaska, S. 2003. Monialaisten maatilojen tuloverojärjestelmät. 79 s., 2 liitettä.

